

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

THE COMMUNITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

CASE STUDY: BAAN MI, LOPBURI

โดย

นางสาวสรินทร์ ชอว์

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

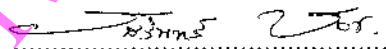
2554

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้นั้น คณะผู้วิจัยโครงการฯ ได้รับความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือจากหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

- มหาวิทยาลัยรังสิต ที่มอบทุนอุดหนุนวิจัยครั้งนี้
- สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต ที่ให้โอกาสคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยครั้งนี้
- ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ที่ให้ความสนับสนุนด้านข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการสำรวจพื้นที่ รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อสานต่อองค์ความรู้ท้องถิ่น
- ทีมงานร่วมวิจัยในโครงการ 4+1 สำนักรักบ้านเกิด ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ทุกคนที่ทุ่มเทเพื่อให้งานวิจัยนี้สมบูรณ์

คณะผู้วิจัยโครงการฯ ขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(นางสาวสรินันท์ ชอว์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

หัวข้อวิจัย การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี
โดย นางสาวสรินทร์ ช่อวี

บทคัดย่อ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาของพื้นที่ชุมชนบ้านหมี่ในด้านกายภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม จากเมื่อวานวันนี้กับวันพรุ่งนี้ โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งระดับพื้นฐานและเชิงนโยบาย นอกจากนี้การศึกษานี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แนวโน้มการเติบโตของประชากรในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อจัดวางเพื่อรองรับความต้องการในโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ

บ้านในชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี กล่าวถึงในฐานะการแสดงออกทางสถาปัตยกรรมของคนพื้นที่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติมานานหลายศตวรรษ หลักการของสถาปัตยกรรมยังคงที่จะเห็นได้ว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามก็ตามสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นรูปแบบที่ค้ำนึ่งถึงบริบททรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่สภาพทางภูมิศาสตร์

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เพิ่มมากขึ้นจะกลายเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนในประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนกลายเป็นความกังวลหลัก ความเป็นอยู่ของชุมชนเป็นเหตุผลหลักในการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดชุมชนยั่งยืนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาและมักจะขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนและสภาพแวดล้อม แนวทางพัฒนาแบบองค์รวมเพื่อความยั่งยืนต้องใช้วิธีการใหม่ในการวางแผนทางสถาปัตยกรรมการออกแบบและพัฒนา ดังนั้นในการออกแบบชุมชนสถาปัตยกรรมจำเป็นที่จะต้องมีการค้ำนึ่งถึงสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : บ้านหมี่, ลพบุรี, ชุมชน, แผนผังแม่บท, การจัดแบ่งการใช้ที่ดิน, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Title The Community Sustainable development

Case Study : Baan Mi, Lopburi

By Rosaline Shaw

ABSTRACT

This project is aimed to study a development of Baan Mi area in physical, economic and social aspect from yesterdays, today to tomorrow. By gathering both primary and secondary data In addition, this study is also aimed to study and analyze the growth trend of the population in such area in order to layout plan to sufficiently accommodate the need in infrastructure, public utilities and public services.

Homes in Baan Mi Village, Lopburi are mentioned as an architectural expression of the identity of living in harmony with nature for centuries. Principles of architecture still remain to be seen in the village. Some were just finishing the details. However, vernacular architecture is shaped by context such as natural resource in the area, geographic condition. Architectural tectonic, carpentry, remains in rural areas continue to apply.

Participation of villager becomes increasing important to community development in Thailand. According to the National Economic and Social Development Plan, the impact on community-development becomes a primary concern. Humans themselves as well as the existence of communities are primary reasons for sustainable development.

Sustaining the community has therefore become an essential element of development and usually depends on the economic, social and cultural benefits to the community and its environment. A holistic approach to sustainability requires a new approach in architectural design, planning and development. Thus, in designing communities, architecture has to take into account social, cultural, economic and environmental aspects.

Keywords : Baan Mi Village, Master Plan, Zoning, Sustainable Development

คำนำ

การวิจัยของรายงานฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการวางแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี เพื่อให้เกิดเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมคงบริบทของวิถีชนบทเหมาะสมกับการเป็นชุมชนพักอาศัยควบคู่กับการเป็นชุมชนพึ่งพาตัวเองได้ จึงได้จัดทำแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่เพื่อเป็นกรอบการพัฒนาให้กับพื้นที่ต่อไปในอนาคต

รายงานการวิจัยโครงการแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้เสนอแผนพัฒนาพื้นที่ โดยจัดทำผังแม่บทโดยแบ่งเป็นย่านการใช้ที่ดิน ซึ่งพิจารณาจากศักยภาพและแนวโน้มการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต นอกจากนี้ยังได้จัดทำโครงการนำร่องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาซึ่งคณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการวางแผนผังแม่บทการพัฒนาพื้นที่ จะเป็นต้นแบบการพัฒนาให้กับหลายชุมชน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำรงความเป็นวิถีท้องถิ่น และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้อยู่คู่กับสังคมชนบทท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก

นางสาวสรินทร์ ชอว์

หัวหน้าโครงการ

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
คำนำ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญแผนที่	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภูมิ	ฏ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1	1-1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ	1-3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-3
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	1-4
1.5 ขอบเขตของการวิจัย	1-4
1.6 สถานที่ทำการทดลอง	1-5
1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย	1-7
1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ	1-7
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม	2-1
2.1 การพัฒนาชุมชน	2-2
2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	2-4
2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง	2-7
2.1.3 การพัฒนายั่งยืน	2-8
2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	2-11
2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา	2-11

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม	2-13
2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	2-16
2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน	2-18
2.4.1 บริบท	2-18
2.4.2 วิสัยทัศน์	2-18
2.4.3 ศักยภาพ	2-19
2.4.4 สวัสดิการชุมชน	2-19
2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน	2-19
2.4.6 เครือข่าย	2-19
2.4.7 ทุนชุมชน	2-20
2.4.8 ทุนทางสังคม	2-20
2.4.9 ทุนทางวัฒนธรรม	2-20
2.4.10 ทุนเฉพาะบุคคล	2-21
2.4.11 สัญญาประชาคม	2-21
2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา	2-21
2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต	2-21
2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน	2-22
2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต	2-23
2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง	2-23
2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมือง	2-23
2.6.2 กรณีในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ	2-24
2.7 แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	2-24

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	3-1
3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	3-1
3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค	3-5
3.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท)	3-7
3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลพบุรี	3-8
3.5 นโยบายการพัฒนาชุมชน	3-10
3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน	3-11
บทที่ 4 ข้อมูลทั่วไป	4-1
4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดลพบุรี	4-1
4.1.1 ประวัติเมืองลพบุรี	4-1
4.1.2 ที่ตั้งจังหวัดลพบุรีและอาณาเขตติดต่อ	4-2
4.1.3 ภูมิประเทศ	4-2
4.1.4 ทรัพยากรป่าไม้	4-3
4.1.5 ทรัพยากรน้ำ	4-4
4.1.6 ประชากร	4-4
4.2 ข้อมูลทั่วไปของไทยพวน	4-4
4.2.1 ประวัติและที่มาไทยพวน	4-5
4.2.2 ภาษาของไทยพวน	4-5
4.2.3 ที่ตั้งและอาณาเขต	4-6
4.2.4 วิถีชีวิต	4-6
4.2.5 ประเพณีที่สำคัญของชาวพวน	4-7
4.2.6 บ้านเรือนของชาวพวน	4-9
4.3 ข้อมูลทั่วไปของไทยพวนหินปัก บ้านหมี่	4-11
4.3.1 สังคม	4-11
4.3.2 อาชีพ	4-12
4.3.3 อาหาร*	4-13

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4.3.4 การปกครอง	4-13
4.3.5 ความเชื่อ	4-14
4.3.6 เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม	4-15
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านหมี่	5-1
5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร	5-2
5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของชุมชน	5-3
5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ	5-5
5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม	5-7
5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	5-8
5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	5-10
5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม – เศรษฐกิจ	5-11
5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน	5-12
5.8.1 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบที่ว่างของชุมชน	5-13
5.8.2 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่สีเขียวของชุมชน	5-13
5.8.3 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบการสัญจรภายในชุมชน	5-14
5.8.4 องค์ประกอบของชุมชน : กรรมสิทธิ์ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน	5-15
5.8.5 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน	5-15
5.8.6 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี	5-16
5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	5-16
5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	5-17
5.11 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	5-18
5.11.1 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบผสมผสาน	5-18
5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์	5-19
5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์	5-22
5.14 ปัญหาของชุมชน	5-23

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 การพัฒนาชุมชนบ้านหมี่	6-1
6.1 สาระสำคัญของแผนพัฒนาชุมชน	6-1
6.2 แผนพัฒนาชุมชนบ้านหมี่	6-2
6.3 ข้อเสนอแนวทางในการวางแผน (Guidelines for Planning)	6-6
6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนบ้านหมี่	6-9
6.4.1 ความมุ่งหมาย	6-10
6.4.2 วัตถุประสงค์	6-10
6.4.3 เป้าหมาย	6-11
6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม	6-12
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย	7-1
7.1 ผลการวิจัย	7-1
7.2 ข้อเสนอแนะ	7-3
บรรณานุกรม	
ประวัติส่วนตัวและผลงานผู้วิจัย	

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	1-5
แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา	1-6

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)	1-8

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางแผนวิจัยชุมชน	1-10
แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ	1-11

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพประกอบที่ 3.1 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดลพบุรีและอาณาเขตติดต่อ	3-8
ภาพประกอบที่ 4.1 ลักษณะภูมิประเทศ	4-7
ภาพประกอบที่ 5.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี	5-1
ภาพประกอบที่ 5.2 ตำแหน่งชุมชนบ้านหมี่	5-2
ภาพประกอบที่ 5.3 ผังการใช้ที่ดินชุมชนหินปัก อ.บ้านหมี่	5-3
ภาพประกอบที่ 5.4 บิณฑบาตและที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน	5-3
ภาพประกอบที่ 5.5 หัตถกรรมผ้ามัดหมี่ที่โดดเด่นของชุมชน	5-4
ภาพประกอบที่ 5.6 ชาวบ้านบรรจงตกแต่งบนผลงานเครื่องประดับ	5-5
ภาพประกอบที่ 5.7 การจำหน่ายผ้ามัดหมี่ในครัวเรือน	5-5
ภาพประกอบที่ 5.8 ลักษณะธรรมชาติของชุมชน	5-6
ภาพประกอบที่ 5.9 วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน	5-6
ภาพประกอบที่ 5.10 สภาพท้องนาของชุมชน	5-7
ภาพประกอบที่ 5.11 ประเพณีบวชนาคของไทยพวน	5-7
ภาพประกอบที่ 5.12 เรือนพื้นดิน	5-8
ภาพประกอบที่ 5.13 ฝาคีซ็อนเกิลิต และการบากไม้ยึดตอม่อ	5-9
ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชนเริ่มนำคอนกรีตมาก่อสร้างชั้นล่าง	5-10
ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	5-10
ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน	5-12
ภาพประกอบที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินเกษตรกรรมชุมชน	5-13
ภาพประกอบที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน	5-13
ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน	5-14
ภาพประกอบที่ 5.20 ธรรมเนียมที่ดินชุมชน	5-15
ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน	5-15
ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี	5-16
ภาพประกอบที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ	5-17
ภาพประกอบที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์	5-17
ภาพประกอบที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม	5-19

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพประกอบที่ 5.26 เรือนยกเสาสูง	5-20
ภาพประกอบที่ 5.27 เรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นเรือนคร้ว	5-21
ภาพประกอบที่ 5.28 ลักษณะของเรือนพักอาศัยหลังทรงจั่ว	5-21
ภาพประกอบที่ 5.29 รูปด้านของเรือนพื้นดิน	5-22
ภาพประกอบที่ 5.30 อุตสาหกรรมในครัวเรือนที่มีคุณค่าที่ควรแก่การสนับสนุน	5-22
ภาพประกอบที่ 5.31 อุปกรณ์ในครัวเรือนที่มีคุณค่า	5-24
ภาพประกอบที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนบ้านหมี	6-1
ภาพประกอบที่ 6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน	6-2
ภาพประกอบที่ 6.3 การวิเคราะห์พฤติกรรมคนในชุมชน	6-3
ภาพประกอบที่ 6.4 แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	6-4
ภาพประกอบที่ 6.5 เส้นทางเดินรถภายในชุมชน	6-5
ภาพประกอบที่ 6.6 สร้างภูมิทัศน์ชุมชนบริเวณริมถนน	6-6
ภาพประกอบที่ 6.7 สร้างเส้นทางทางท่องเที่ยวโดยเน้นจักรยาน	6-7
ภาพประกอบที่ 6.8 กำหนดให้ชุมชนมีการใช้จักรยาน	6-8
ภาพประกอบที่ 6.9 ผังบริเวณแสดงเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน	6-9
ภาพประกอบที่ 6.10 ผังการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม	6-10
ภาพประกอบที่ 6.11 ลานกิจกรรมชุมชน และ ภูมิทัศน์ริมถนน	6-11
ภาพประกอบที่ 6.12 ส่งเสริมภูมิทัศน์ชุมชน	6-11
ภาพประกอบที่ 6.13 เสนอให้จัดทำภูมิทัศน์ริมถนน	6-12
ภาพประกอบที่ 6.14 เสนอให้ปรับทัศนียภาพริมถนน	6-12
ภาพประกอบที่ 6.15 เสนอให้ปรับทัศนียภาพบึงสาธารณะ	6-13
ภาพประกอบที่ 6.16 เสนอให้ปรับทัศนียภาพลานสาธารณะ	6-13
ภาพประกอบที่ 6.17 เสนอให้มีอาคารอเนกประสงค์ชุมชน	6-14

บทที่ 1

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยา และด้วยเหตุที่เป็นเส้นทางผ่านทั้งทางบกและทางน้ำไปยังหัวเมืองอื่น ๆ ชุมชนแถบนี้จึงหนาแน่นขึ้นเนื่องจากการย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชนอื่น ๆ เข้ามาอาศัยในพื้นที่เป็นชุมชนที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมมา ยาวนาน มีเอกลักษณ์ในเรื่องของ ภาษาพูด ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา สังคม สถาปัตยกรรม และผลงานทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม การแต่งกาย ดนตรี การละเล่นเพลงพื้นบ้าน การละเล่นทั่วไปและกีฬา นอกจากนี้ ชุมชนไทยพวนในพื้นที่นี้ เป็นชุมชนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมแบบผสมผสาน แม้กระนั้นชุมชนยังคงวิถีชีวิตชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี มีความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนมีเอกลักษณ์ทั้งวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม กล่าวคือ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่แบบเกื้อกูลและพึ่งพา ยึดถือประเพณีดั้งเดิม และมีวัฒนธรรม ชุมชนมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม และมีความสมบูรณ์ของธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของ ชาวบ้าน สภาพบ้านเรือนเป็นไม้ ได้ถูกอนุรักษ์ ส่วนใหญ่ปลูกกระจายตัวตามพื้นที่เกษตรกรรม ทุกคนจะอยู่กันฉันพี่น้องให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน วัฒนธรรม ยังมีให้เห็นอย่างชัดเจนทั้งรูปแบบการก่อสร้างอาคาร การทำบุญ ประเพณี รวมถึงวิถีการเป็นอยู่ ดำรงความเป็นวิถีไทยพวนไว้ได้จนถึงทุกวันนี้ ระบบทุนนิยมได้มีบทบาทต่อวิถีการเป็นอยู่ของชุมชน คนในชุมชนเริ่มหันมาประกอบอาชีพในเมืองใหญ่มากขึ้น ทิ้งวิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมไปเป็นเกษตรอุตสาหกรรม แม้ว่าจะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนมากขึ้นก็ตาม แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยไม่มีกรวางแผนที่ดีในอนาคต อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนทั้งในด้านสภาพแวดล้อม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมในอนาคตได้

นโยบายด้านการพัฒนาชุมชนเพื่อต้องการให้ชุมชน มีความสวยงามน่าอยู่ สอดคล้องกับผังเมือง วิถีชีวิต และการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม มีระบบสาธารณูปการและสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐานเพียงพอ สอดคล้องกับศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างประหยัด และคุ้มค่า พัฒนาลานกีฬาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาการค้า การบริการและการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพเพื่อ สร้างงานและกระจายรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี ส่งเสริมให้เทศบาลตำบลทำอย่างเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สนับสนุนการสร้างงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์

และความเป็นเลิศ โดยการนำวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นมาสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งภาคราชการ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ร่วมทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วมในการพัฒนาเทศบาล ส่งเสริม พี่นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จารีต ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาระบบบริหารจัดการของเทศบาลตำบลท่าอ่างให้มีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและพร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบจากประชาชนและสังคมโดยรวม

สอดคล้องกับนโยบายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้สนับสนุนให้ทุกหมู่บ้าน/ชุมชน จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง และให้มีการ บูรณาการ แผนชุมชนระดับตำบล/อำเภอ เพื่อรวบรวมสภาพปัญหา ความต้องการของตำบล/อำเภอ มาวิเคราะห์ อย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมายทิศทางการพัฒนาให้ไปในทิศทางเดียวกัน

ที่ผ่านมา กระแสการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาไปสู่การเป็น ประเทศอุตสาหกรรม ทำให้อัตลักษณ์ชุมชนที่หลากหลายได้ถูกครอบงำโดยทฤษฎีการพัฒนาแบบ ตะวันตก ส่งผลให้ค่านิยมของคนในสังคมชนบทเปลี่ยนแปลง คุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกแทนที่ด้วย ค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม ชุมชนมีอัตราการสูญเสียป่า มีการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เกิดภาวะ มลพิษทางน้ำและอากาศ รวมถึงชุมชนไม่สามารถรับมือกับแรงกดดันของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การพัฒนาชนบทที่ล้มเหลว

เป้าหมายของการวิจัย คือการเปิดศักยภาพที่จะยอมรับความแตกต่างของอัตลักษณ์ ความดีงาม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานสำคัญของชุมชน ชนบท โดยคำนึงถึงหลักสิทธิชุมชน เป็นการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาและลดทอนอำนาจจากศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม เพื่อเป็น การส่งเสริมชุมชนชนบทให้คงอยู่และสานต่อความเป็นชุมชนชนบทอย่างยั่งยืน โดยการสร้างสมดุล ระหว่างมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิตได้จัดทำชุดโครงการวิจัย การพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการทำวิจัยองค์รวม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแบ่งปันข้อมูล และการ เปรียบเทียบผลการทำงานร่วมกันของทีมงานในชุดโครงการวิจัย ประกอบไปด้วย 6 ชุมชน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ชุมชนวัดจำปา กรุงเทพมหานคร ชุมชนแม่กำแพง และชุมชนแม่กะเปียง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร ชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ชุมชนท่าหลวง จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนแนวคิด ในกระบวนการออกแบบและวางผังชุมชน สร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่น

ได้แก้ปัญหา และกำหนดทิศทางของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง ให้ตระหนักถึงคุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความอ่อนน้อมต่อสิ่งแวดล้อม สร้างกลไกการเรียนรู้เพื่อการวางผังชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1) สร้างความเข้าใจในบริบทชุมชนชนบทจากสถานการณ์ในปัจจุบัน ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชน รวมทั้งประเมิน ความเป็นไปได้เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม และวางผังชุมชน (site planning and architectural design)

2) การบูรณาการศาสตร์แบบองค์รวมในการสร้างสมดุล ทางมิติ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมภายใต้กรอบการศึกษา ด้านการออกแบบชุมชน การวางผัง ออกแบบสถาปัตยกรรม (integrating multiple disciplines)

3) กำหนดขอบเขต การดำเนินงาน และเป้าหมายร่วมกัน ระหว่าง นักศึกษาสถาปัตยกรรมศาสตร์และคนในชุมชน ทั้งในแง่ประเด็นการศึกษา และกลุ่มเป้าหมายที่รวมกระบวนการวิจัย (Joint-project goal identification)

4) ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการบริหารจัดการการดำเนินการโครงการ (Digital communication and collaborative works)

5) การหาข้อตกลงและข้อสรุปร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนเป้าหมาย ต่อภารกิจ การดำเนินโครงการให้เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Project Implementation)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) เป็นโครงการต้นแบบในการนำเอาหลักการมาภิบาลมาใช้ในการศึกษา เพื่อมุ่งให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ CSR

2) สร้างสถานภาพความสัมพันธ์ ระหว่างสถาบันศึกษากับชุมชน ในรูปแบบเครือข่ายพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมถึงสร้างเครือข่ายออนไลน์ (social network)

3) สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ทักษะในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์วิกฤตและขยายโอกาสให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ จากประสบการณ์จริง (Critical and creative thinking skills)

4) เพื่อสร้างฐานข้อมูลองค์ความรู้ และประยุกต์องค์ความรู้ในการให้บริการวิชาการแก่สาธารณะ (Academic service)

5) เกิดองค์ความรู้ใหม่จากภูมิปัญญาชุมชน และสานต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชนบทไทย ไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต (Knowledge Management and sustaining Vernacular Architecture)

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงประยุกต์ ความหมายการพัฒนาชนบทของการวิจัยนี้คือ การออกแบบ วางผังชุมชนชนบทเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนชนบทให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุง ดัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ ความดั้งเดิม ความมีศักดิ์ศรีและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการริเริ่มการมีส่วนร่วม และการตัดสินใจ ด้วยคนในชุมชนเอง รวมถึงการประเมินความพึงพอใจโครงการภายใต้การดำเนินการของทีมงานวิจัย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน สำรวจ สัมภาษณ์ วิเคราะห์ ออกแบบ และ นำเสนอ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกขั้นตอน ภายใต้กรอบการศึกษา ดังต่อไปนี้

1) บริบทชุมชน หรือสภาพทั่วไป ของชุมชน ได้แก่ บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา อาคาร สถานที่สำคัญต่าง ๆ สภาพชุมชน กิจกรรมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน ความสนใจของชุมชน

2) ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ พื้นดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ลักษณะพื้นที่ ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำเนินโครงการ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เช่น หากพบว่ามีแหล่งน้ำ อุดมสมบูรณ์ อาจเหมาะกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือหากแหล่งน้ำเน่าเสีย อาจเหมาะกับการดำเนินโครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูแหล่งน้ำ เป็นต้น

3) ภาพรวม การขับเคลื่อนและพัฒนาของสังคม / ท้องถิ่น ได้แก่ ยุทธศาสตร์จังหวัด / ยุทธศาสตร์ประเทศ เครือข่าย ภาคประชาชน กำลังเคลื่อนไปสู่ทิศทาง เพื่อให้การดำเนินโครงการวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ช่วยหนุนเสริม ท้องถิ่นและสังคม อันเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัย กับภาพรวมของท้องถิ่นและสังคม

4) ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติความเป็นมาชุมชน สัญลักษณ์ชุมชน อาชีพ ความเชี่ยวชาญ ประสพการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ความขัดแย้งในชุมชน มีทัศนคติ / แนวคิด / พฤติกรรมการทำงานร่วมกับในชุมชน

5) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยการแบ่งย่าน พักอาศัย เกษตรกรรม ส่วนราชการณะ ป่าไม้ รวมถึง ระบบคมนาคม การเข้าถึงพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพในการขยายตัว ของส่วนพักอาศัย การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้สอดคล้องกับ บริบทชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ

6) ออกแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และวางผังชุมชนให้ สอดคล้องกับ หลักสิทธิชุมชน ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นำเสนอแนวความคิดการพัฒนอย่างยั่งยืน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การสืบทอด รวมถึงการพัฒนาเชิงระบบ และการพัฒนาแบบองค์รวม

1.6 สถานที่ทำการทดลอง

ชาวพวนในตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดลพบุรีและได้ตั้งรกรากมานานนับ 200 ปี ไทยพวน เป็นกลุ่มชนที่มีอยู่กระจัดกระจายหลายจังหวัดในประเทศไทย ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวพวนอยู่ที่เมืองพวน ซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของเมืองเชียงใหม่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ชาวพวนได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายครั้งด้วยกัน ปัจจุบันนี้ได้ตั้งรกรากอยู่ที่ตำบลบ้านเช่า อำเภอสนามแจง ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบ้านหมี่

แผนที่ 1.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://namelessstudio.blogspot.com/>

สภาพทั่วไปของตำบล

เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณคลองชลประทาน โดยในพื้นที่บริเวณนี้ชาวบ้านนิยมทอผ้า จนเป็นที่รู้จักกันโดยแพร่หลาย ซึ่งตำบลหินปักเป็นทางผ่านจากตัว อ.บ้านหมี่ที่มุ่งหน้าเข้าสู่ อ.โคกสำโรง

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดกับ ต.หนองเมือง , ต.ดอนดึง อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

ทิศใต้ ติดกับ ต.หนองทรายขาว อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ ต.บางกะพ้อ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.บ้านทราย อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี

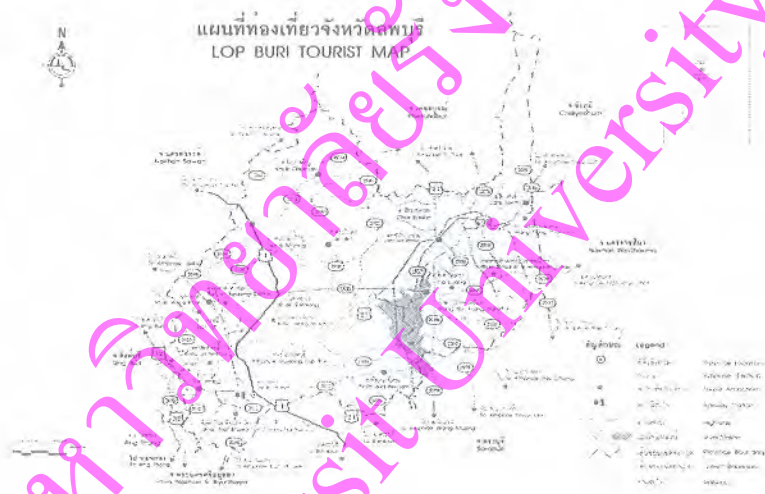
จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต อบต. 3,854 คน และจำนวนหลังคาเรือน 956 หลังคาเรือน

ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำนาและทอผ้า

อาชีพเสริม รับจ้างทั่วไป

แผนที่ 1.2 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา

ที่มา: <http://namelessstudio.blogspot.com/>

การเดินทางไปยังอำเภอบ้านหมี่

- 1) ทางรถไฟ ระยะทางประมาณ 28 กิโลเมตร จากจังหวัดลพบุรี
- 2) ทางรถยนต์ สามารถเดินทางจากจังหวัดลพบุรีไปได้สามเส้นทางดังนี้
 - (1) จากจังหวัดลพบุรี ถึง อำเภอบ้านหมี่ สายคันคลองชลประทานระยะทางประมาณ 31 กิโลเมตร
 - (2) จากจังหวัดลพบุรี ผ่านอำเภอดอกคำใต้ ระยะทางประมาณ 54 กิโลเมตร

(3) จากจังหวัดลพบุรี ผ่านอำเภอท่าอุ้ง สายท่าไชลง - บ้านหมี่ ระยะทางประมาณ 44 กิโลเมตร

1.7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อการบันทึก และสรุปประเด็น ในการพูดคุยให้สามารถสื่อถึงชุมชนได้ชัดเจน ได้แก่ กระดาษปรีฟ ปากกาเมจิก กระดาษกาว ฯลฯ รวมทั้งเอกสาร ที่จะเผยแพร่ให้ชุมชน รวมทั้งเอกสารที่จะเผยแพร่ให้ชุมชนเข้าใจแนวคิดงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่นเช่น วารสารงานพัฒนาเพื่อท้องถิ่น บทความเกี่ยวกับงานพัฒนาทั้งนี้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกนำมาใช้ ในทุกขั้นตอน ซึ่งได้แก่ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การออกแบบ การนำเสนอโครงการ และประเมินผล รวมถึงกระบวนการเผยแพร่สู่สาธารณะ ในรูปแบบ เว็บไซต์ และบล็อก

1.8 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการ

จะต้องมีการประชุมเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนก่อนลงไปพัฒนาโครงการว่าจะลงไปเพื่อทำอะไรในแต่ละครั้ง ถ้าเป็นครั้งแรกอาจเป็นอาจเป็นการตรวจสอบชุมชนจากข้อมูลที่ได้ทำการศึกษาเบื้องต้น เนื่องจากการพัฒนาโครงการไม่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นเพียงครั้งเดียวจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการพัฒนาโครงการครั้งก่อน ๆ จากนั้นแบ่งบทบาทว่าใครเป็นผู้ตั้งคำถาม จัดกระบวนการ หรือผู้จับประเด็น สรุปให้เห็นภาพ ผู้บันทึกกำหนดทีมวิจัยโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย ดังนี้

1) หัวหน้าโครงการ

กำกับดูแลภาพรวมโครงการ ประสานงานกับแกนนำ ผู้นำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นัดหมาย การจัดเวทีเพื่อดำเนินโครงการ

2) หัวหน้าฝ่ายแผน และการพัฒนา

กำกับดูแลแผนงาน การเงิน งบประมาณโครงการ การดำเนินการ ติดตามและประเมินผล

3) หัวหน้าฝ่ายบุคคล

กำกับดูแลบทบาทหน้าที่ทีมงาน ควบคุมและติดตามการปฏิบัติงานของทีมงาน การประเมินผลการปฏิบัติงานของทีมงาน

4) หัวหน้าฝ่ายข้อมูลและระบบสารสนเทศ

กำกับดูแลระบบการจัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูล และการนำมาใช้ ข้อมูลด้านต่าง ๆ ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

5) หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์

กำกับดูแลเว็บไซต์โครงการเพื่อให้เป็นที่รู้จักกับประชาชนทั่วไป รวมถึงการประเมินผลการตอบรับ และวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในการเผยแพร่

6) หัวหน้าฝ่ายควบคุมคุณภาพ

กำกับดูแลกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการควบคุมคุณภาพ ประสิทธิภาพการวิจัย และการประเมินผลการวิจัย

กำหนดพื้นที่เป้าหมายและศึกษาศักยภาพพื้นที่ โดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ และกลุ่มคนในชุมชน ผ่านนักศึกษาและผู้ปกครองที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย สํารวจพื้นที่เป้าหมาย มีการประชุม เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานให้ชัดเจนในการลงไปชุมชนในแต่ละครั้ง ทักท้วงศึกษาข้อมูลจากการสังเกตการณ์ สํารวจสอบถาม ปรีกษา ศึกษาสภาพทั่วไป เพื่อประเมินความสอดคล้องและความเป็นไปได้ในการออกแบบ วิเคราะห์ปัญหา / พัฒนาโครงการ ร่วมกับชุมชนจัดกระบวนการ จัดประเด็น สรุปให้เห็นภาพบทบาทจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อกระตุ้น / สร้างปรากฏการณ์ใหม่ ของชุมชนบนพื้นฐานหลักธรรมาภิบาล สังเคราะห์ข้อมูล แนวทางการใช้ที่ดิน ตามทิศทางการพัฒนา นำเสนอแนวคิดในการออกแบบ และ นำเสนอผลงานออกแบบต่อผู้นำและสมาชิกชุมชน

ตารางที่ 1.1 แผนการดำเนินงานวิจัย (แผนปฏิบัติงาน/กิจกรรมในแต่ละช่วงระยะเวลาของโครงการ)

กิจกรรม/เดือน	เดือนที่ 1	เดือนที่ 2	เดือนที่ 3	เดือนที่ 4	เดือนที่ 5	เดือนที่ 6
1. กำหนดพื้นที่เป้าหมาย						
2. สํารวจพื้นที่เป้าหมาย						
3. ศึกษานโยบาย ยุทธศาสตร์ ระดับชาติ/เมืองและชุมชน						
4. วิเคราะห์และกำหนดทิศทาง						
5. กำหนดการใช้ที่ดิน						
6. ออกแบบวางผัง						
7. นำเสนอโครงการต่อชุมชน						
8. ประเมินความพึงพอใจ						
9. ทำรายงานสรุป						

ประเมินผลความพึงพอใจโครงการ แนวคิดในการออกแบบและประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากโครงการ การประเมินความพึงพอใจโครงการจากคนในชุมชน ประชาชนทั่วไปและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการออกแบบวางผัง ผู้นำชุมชน หลังจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนเสร็จสิ้น ทีมงานจะต้องมีการพูดคุย ถึงผลการดำเนินงาน การสังเกต และการวางแผน การดำเนินงานครั้งต่อไป ตลอดจนสรุปการดำเนินงาน ปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการวิจัย มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

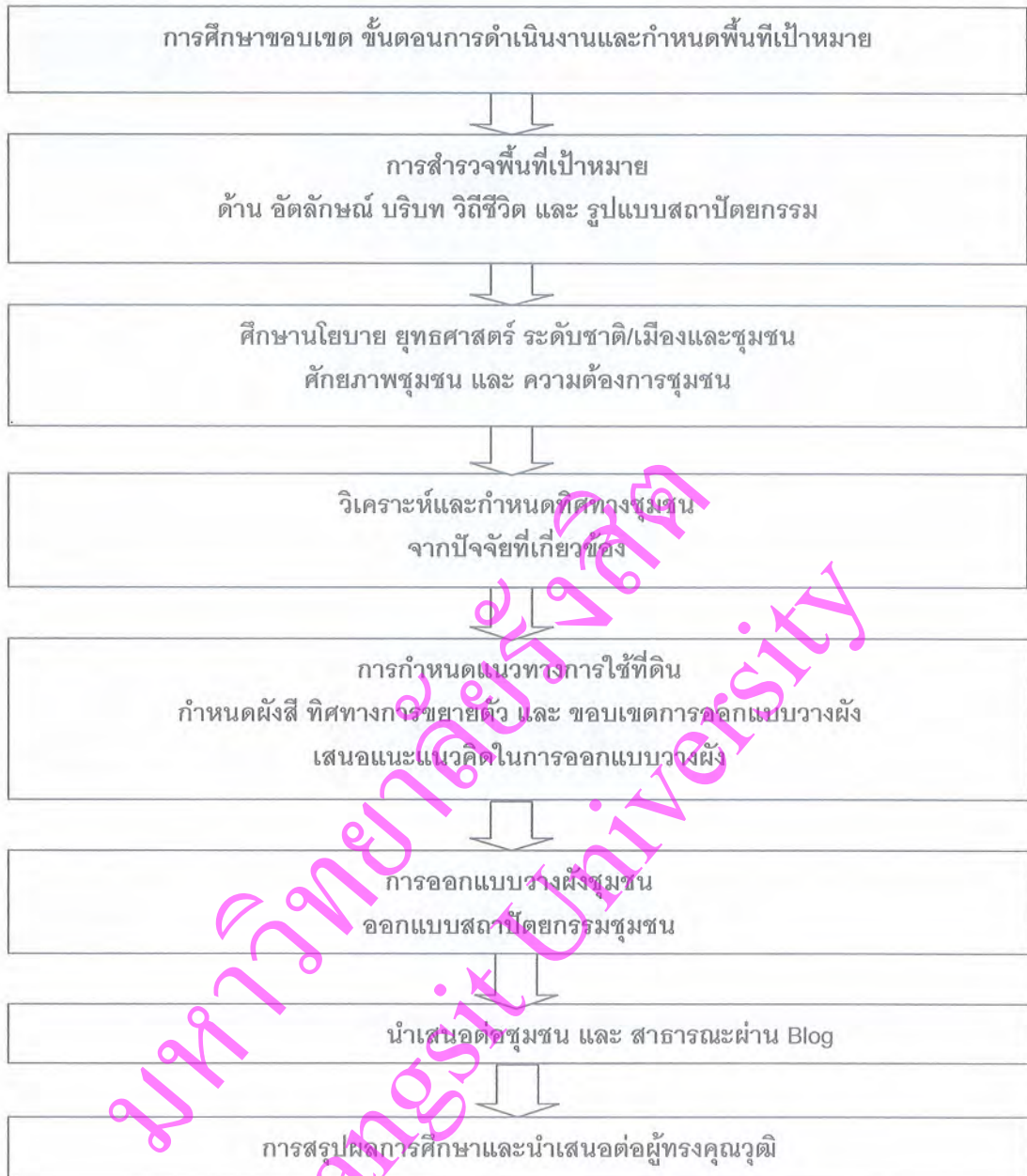
ขั้นตอนที่ 1 การริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะใช้

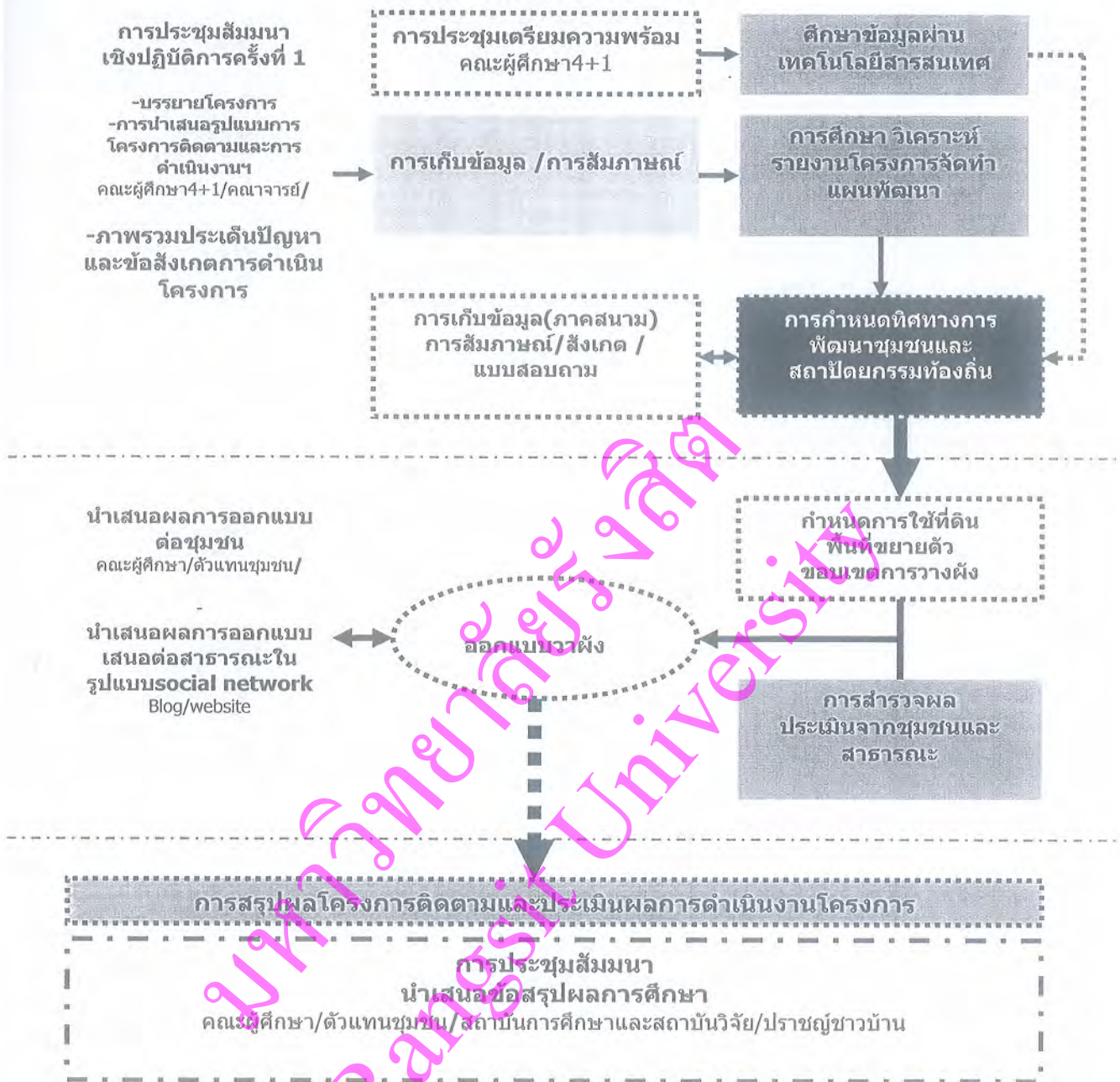
ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมุมมอง แง่คิด โดยอาศัยภูมิปัญญา และ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ดำเนินสืบทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผลงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รูปแบบสถาปัตยกรรม และการออกแบบวางผังชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็น การประเมินผลสรุปรวมยอด

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนในการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบวางผังชุมชน

แผนภูมิที่ 1.2 กรอบการดำเนินการศึกษาโครงการ

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา วิรัช วิรัชนิภาวรรณ อธิบายว่า มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะ และเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อ ประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา” การพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง(directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า(planned change) :

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

อมร รักษาศักดิ์ และ ชัดติยา กรรณสูต ได้ให้ความหมายของคำว่าพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (Qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) ซึ่งนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อย ๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น ๆ เร็วยิ่งขึ้น ๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบิน จนเป็นจรวดก็ตี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา

พัทธยา สายหู เห็นว่า การพัฒนา แปลว่าการทำให้เจริญ การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงปรารถนา

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สภาวะการพัฒนามีลักษณะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ "ควายเหล็ก" ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย

วิทยากร เชียงกุล กล่าวไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา "คุณภาพ" เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

2.1 การพัฒนาชุมชน

แนวคิดเรื่อง "วัฒนธรรมชุมชน" และ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" โดยกระแสภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้ชี้ให้เห็นศักยภาพของสถาบันชุมชนต่าง ๆ อาทิ พระ ผู้นำอาวุโส เครือข่ายต่าง ๆ ที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชน บุคลากรและสถาบันเหล่านี้มีบทบาทในการทำให้สังคมชนบทยังไม่แตกสลายทางด้านจิตใจและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบวัฒนธรรมชุมชนที่มีวัด พระ ความเชื่อทางศาสนา นับเป็นสิ่งที่มีความเป็นหลักประกันของการพัฒนาคนทางด้านจิตวิญญาณ และการแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของการเป็นคนในชุมชน โดยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีเป้าหมายสู่ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุขเรียกร้องให้สังคมไทยหันกลับมาหา เศรษฐกิจพอเพียง เน้นการผลิตให้พอเพียงกับตัวเอง ส่วนที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการจึงขาย (กระทรวงมหาดไทย 2541) กระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับสนองพระบรมราชโองการได้เสนอ ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาพึ่งตนเอง มีกลยุทธ์ 5 ประการคือ ยึดครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ยึดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยึดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ยึดการส่งเสริมการตลาดชุมชนและยึดการจัดเวทีชาวบ้านเป็นหลักแบบ คิดเอง ทำเอง (อภิชาติ 2541, โกมาตร และ

คณะ 2547 ก: 9-10) ดังนั้น การพัฒนาชนบทจึงหมายถึง ความตั้งใจที่จะกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ให้มีการกินดีอยู่ดีขึ้น ส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุงตัดแปลงหรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ในการมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกับชุมชนภายนอก เพราะตราบทว่าที่ชาวชนบทไม่สามารถต่อรองกับชุมชนภายนอกได้อย่างเท่าเทียมกัน ชนบทจะเป็นฝ่ายถูกกระทำตลอดเวลา (อภิชาติ 2541: 139-140) ความหมายการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 2 คำ คือ การพัฒนา และชุมชน

การพัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนสภาพ ปรับปรุงให้ต่างจากเดิม

ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของบุคคล กลุ่ม/องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุดคือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "การพัฒนาชุมชน" ไว้อย่างหลากหลาย พอสรุปได้บางส่วนคือ

T.R Batten: ขบวนการที่คนในชุมชนเล็ก ๆ ได้ร่วมกันปรึกษาหารือถึงความต้องการร่วมกันวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันจนเป็นที่พอใจและสนองความต้องการของคนในชุมชน

Dunham: การร่วมดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานในขั้นแรกต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยช่วยตัวเองและร่วมมือกันดำเนินงาน แต่มักจะได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ

องค์การสหประชาชาติ : เป็นขบวนการรวมกำลังของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนนั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น

1. ทางด้านร่างกาย: บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่เหมาะสม

2. ทางด้านจิตใจ: คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ว่าแข็งแรงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. ด้านสังคม: บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุขการพัฒนาชุมชน (Community Development) ตามหลักการพื้นฐานเป็นกระบวนการให้การศึกษา (educational process) แก่ประชาชนเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (self – reliance) หรือช่วยตนเองได้ (self – help) ในการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเอง และส่วนรวมปรัชญาพื้นฐานเบื้องต้นของนักพัฒนาชุมชน คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า มีความหมาย มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส

2.1.1 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่เริ่มใช้กันเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา เพื่อแสดงว่าโครงการพัฒนาต่างๆ ที่นำไปให้ชาวบ้านในชุมชนต่างๆ นั้น ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วม บ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมสมทบงบประมาณ 5-10% ถ้าไม่มีเงินก็คิดจากมูลค่าแรงงาน วัสดุสิ่งของหรือวัสดุแรงงาน หรืออะไรก็ได้ที่มาจากชุมชนงบประมาณเกือบทั้งหมด รวมทั้งการคิดและวางแผนมาจากข้างบน (top down) คือมาจากหน่วยงานภายนอกทั้งหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชนบ้างก็บอกว่ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ การเก็บข้อมูลวางแผนการปฏิบัติ และประเมินผล และอ้างว่าเป็นกระบวนการที่มาจากข้างล่าง (bottom up) รวมทั้งอ้างว่าได้มีการทำประชาพิจารณ์ (public hearing) แล้วซึ่งหมายถึงว่าได้รับการรับรองจากชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหา และรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับในแต่ละเรื่องพร้อมกับวิธีการ และกระบวนการที่เหมาะสมการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่แต่เพียงรูปแบบ เช่นการเลือกตั้ง ในทุกระดับ แล้วก็ปล่อยให้ผู้ได้รับเลือกตั้งไปดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายความว่า หลังการดำเนินงานของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงไม่ใช่เพียงไปหา 5-10% มาสมทบโครงการที่องค์กรจากภายนอกนำเข้าไปให้ ไม่ใช่การเข้าไปเก็บข้อมูลให้ข้าราชการที่บอกว่าจะเอาไปทำโครงการพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่แค่การไปร่วมประชุมรับฟังการเสนอโครงการแล้วก็มีรับรองแล้วอ้างว่าเป็นประชาพิจารณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดในการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มี

ส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสได้แสดงทัศนะและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมีการนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ ประกอบด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน (ประชาพิจารณ์) การวางแผนร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยมีหลักการดังนี้คือ

1) **หลักจิตสำนึกและความรับผิดชอบ** คือ หลักการที่สำคัญที่องค์การทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบ ซึ่งจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อปฏิบัติโดยยึดหลักนิติธรรมและความโปร่งใส

2) **หลักความคุ้มค่า** คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

3) **เป้าหมายและวิธีการของการวางแผนแบบมีส่วนร่วม** การมีส่วนร่วมอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมแบบวิธีการ ต้องอาศัยการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและการเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับ (นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, 2546:34)

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2537) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนาออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นริเริ่มการพัฒนา ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการวางแผนในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นตอนที่ 3 ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหาร ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 ประชาชนเข้าร่วมประเมินการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปสุดท้าย

ระดับของการมีส่วนร่วม

การวัดระดับของการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ แนวคิดของอาร์น สไตน์ ให้ความสำคัญต่ออำนาจในการตัดสินใจ และเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน แบ่งขึ้นการมีส่วนร่วมจาก

ขั้นต่ำ ระดับ 1-2 คือ การมีส่วนร่วมเทียม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ แต่มีเพียงคนกลุ่มน้อยเข้ามามีบทบาทหลักในการตัดสินใจ

ขั้นกลาง ระดับ 3-5 คือ การมีส่วนร่วมบางส่วน ความคิดเห็นของประชาชนยังไม่มีหลักประกันว่าจะได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ

ขั้นสูง ระดับ 6-8 คือ การเพิ่มระดับการตัดสินใจในการเจรจา การใช้อำนาจผ่านตัวแทนควบคุมโดยประชาชนผ่านตัวแทน หรือเป็นผู้ใช้อำนาจตัดสินใจโดยตรง

ปัจจัยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วม นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วจะต้องมีการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางซึ่งพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. **ปัจจัยเกี่ยวกับกลไกของภาครัฐ** ทั้งในระดับนโยบายมาตการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวย รวมทั้งการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และมีการตรวจสอบได้

2. **ปัจจัยด้านประชาชน** ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วมมีสำนึกต่อความสามารถ และภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่มองค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3. **ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา** ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้นสร้างจิตสำนึก เอื้ออำนวยกระบวนการพัฒนาสนับสนุนข้อมูลข่าวสารและทรัพยากรและร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. อุปสรรคด้านการเมือง เกิดจากการไม่ได้กระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่ประชาชน โครงสร้างอำนาจทางการเมือง การปกครอง การบริหาร เศรษฐกิจ ถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย ทหาร นายทุน และข้าราชการ ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร
2. อุปสรรคด้านเศรษฐกิจ เกิดจากการขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง อำนาจการต่อรองมีน้อย กระบวนการผลิต ปัจจัยการผลิตอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ความแตกต่างในสังคมด้านรายได้ อำนาจ และฐานะทางเศรษฐกิจ
3. อุปสรรคด้านวัฒนธรรม ขนบประเพณีในแต่ละพื้นที่ที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เนื่องจากขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน/เผ่า

2.1.2 การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง (Self - Reliance Community Development)

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนของการกระจายอำนาจ พ.ศ.2542 มีผลทำให้หน่วยงานของรัฐพยายามปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนในชุมชนก็มีความตื่นตัวในการที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้น การกระจายอำนาจลงสู่ชุมชนทำให้การพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับประชาชนในท้องถิ่นทั้งสิ้นและผู้ที่ทำหน้าที่สนับสนุน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและโครงการ วิชาการก็คือเจ้าหน้าที่ภาครัฐในชุมชนนั่นเอง ดังทงศักดิ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของเจ้าหน้าที่ภาครัฐว่าต้องกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้ ได้เข้าใจ ถึงแนวคิด หลักการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกันของทุกคนในชุมชน มิใช่ของคนใดคนหนึ่ง (ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ .2534: 18) การกระทำเช่นนี้จะทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย ถกเถียง พิจารณาปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเองด้วย จะรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ เหมือนเป็นปัญหาของตนโดยแท้จริงการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมในด้านโดยอ้อมตั้งอยู่บนพื้นฐานการสนับสนุน ให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นประการสำคัญ หากสิ่งใดเกินกว่าความสามารถของประชาชนเช่นทางด้านวิชาการ และวัสดุที่จำเป็น รัฐบาลยอมเข้าให้การช่วยเหลือเพื่อโครงการ กิจกรรมของราษฎรบรรลุผลด้วยดี ทั้งนี้โดยวิธีการ "ทำงานกับประชาชน (work with people) หมายถึงร่วมคิด ร่วมปรึกษา และร่วมกันทำงาน ไม่ใช่ทำให้ประชาชน (Work for people) แต่ฝ่ายเดียว" (จิตจำนงค์ กิติเกียรติ, 2525 : 54) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นแนวคิดที่เหมาะสมที่จะใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มประเทศทางตะวันตกได้ดี เพราะอาศัยพื้นฐานวัฒนธรรมทางตะวันตกเป็นแนวคิดหลัก และทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการได้ประจักษ์ถึงความบกพร่องของการพัฒนาตามกระแสหลัก เช่นทฤษฎีทางพุทธศาสตร์ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (ทฤษฎีใหม่) ซึ่งอาคม กล่าววาทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งตนเองเป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาประเทศอีก

แนวทางหนึ่ง ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของกลุ่มประเทศโลกที่สาม จากนักเศรษฐศาสตร์และนักสังคมศาสตร์หลายๆประเทศ โดยอาศัยรากฐานการสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ผ่านมาว่า ภายใต้กระบวนการพัฒนาของประเทศต่างๆ ทั้งในเอเชียบางประเทศ และประเทศแถบละตินอเมริกา ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาแท้จริงหรือไม่แต่ผลปรากฏจากการที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วในทฤษฎีความด้อยพัฒนาและการพึ่งพิงนั้นก็พบว่าประเทศในโลกที่สามต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตลอดมา การกระจายความเจริญกระจุกอยู่ในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางการปกครอง ความมั่งคั่งก็ตกอยู่กับผู้นำประเทศเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ความยากจนของประชาชนในชนบทก็ยังไม่ปรากฏอยู่ทั่วไป ถึงแม้ผู้นำประเทศจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วยการพิจารณาจากรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการมองเพียงภาพรวมระดับประเทศที่มีได้คำนึงถึงความเป็นจริงระดับบุคคลว่า รายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นได้กระจายไปทุกระดับหรือไม่ (อาคม ใจแก้ว, 2534 : 75) แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเองเป็นสิ่งที่นักพัฒนาและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ชุมชนชนบทควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2.1.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน(sustainable development)หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการของตนเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา World Commission on Environment and Development ในรายงาน Our Common Future 1987 หรือ Brundtland Report) การพัฒนาที่ยั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใดๆต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้ การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นมากกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนอยู่ดีกินดีและอยู่เย็นเป็นสุข “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่ไปกับคำว่า “ ธรรมมาภิบาล” (good governance) ถือว่าเป็นสองคำที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันแยกจากกันไม่ได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาจะยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนามนุษย์ (human development) หมายถึงการเปิดทางเลือกมากมายผู้คนในสังคม หมายถึงว่าการให้ถือเอาผู้ชายผู้หญิง โดยเฉพาะคนจนและคนที่อยู่ในภาวะยากลำบากเสี่ยงอันตรายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนารายงานของ (UNDP) 1996 ได้แสดงให้เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นหลักประกันการพัฒนาที่ยั่งยืนและไม่ได้ขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปเช่น บางประเทศมีรายได้ให้ประชาชาติต่อหัวสูงกลับอยู่ในระดับต่ำของการพัฒนามนุษย์ มีปัญหาความเหลื่อมล้ำแตกต่างระหว่างประเทศ

ร่ำรวยและประเทศยากจนระหว่างคนรวย กับคนจนในประเทศเดียวกัน ช่องว่างที่ถ่างออกไปเรื่อยๆ การพัฒนามนุษย์มีอยู่ 5 ลักษณะคือ

1. การสร้างเสริมเข้มแข็ง (empowerment) คือการเพิ่มขีดความสามารถในการเลือกทาง และทางเลือกให้ผู้คนได้เป็นอิสระจากความหวง จากสิ่งที่พวกเขาขาดแคลน และให้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิต

2. ความร่วมมือ (co-operation) ผู้คนสัมพันธ์กันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. ความเท่าเทียม (equity) คนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาการดูแลสุขภาพ การจัดการชีวิต ทรัพยากร ชุมชนของตนเอง

4. ความยั่งยืน (sustainability) การพัฒนาวันนี้ไม่ทำลายทรัพยากรและโอกาสของคนรุ่น ต่อไปแต่สร้างหลักประกันให้คนในอนาคตเป็นอิสระจากความยากจนและได้ใช้ความสามารถขั้น พื้นฐานของตัวเอง

5. ความมั่นคงปลอดภัยอันตราาย (security) ในชีวิตทรัพย์สินการคุกคามจากโรค และภัย อันตราาย

การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของชนรุ่นปัจจุบันโดยไม่ กระทบกระเทือนชนรุ่นต่อไปในการที่จะสนองต่อความต้องการของตนเอง ซึ่งหมายถึงขีดจำกัดของ สิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในสังคมระหว่างชนรุ่นเดียวกันกับชนรุ่นต่อไป เมื่อนำ แนวความคิดนี้มาพิจารณาเรื่องชุมชนเมือง จึงมีการกำหนดแนวทางของการตั้งถิ่นฐานมนุษย์อย่าง ยั่งยืน (Sustainable Human Settlements) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของ เมืองและสิ่งแวดล้อม (Agenda 21 for Sustainable Development) โดยเสนอแนะให้รัฐดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1) จัดเตรียมที่อยู่อาศัยและบริการพื้นฐานต่างๆ
- 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นประหยัดพลังงานและใช้พลังงานคืนรูป (Renewable Energy)
- 3) จัดผังเมืองเพื่อลดการเดินทางระยะไกล สนับสนุนระบบขนส่งสาธารณะ
- 4) ลดความยากจนโดยสนับสนุนภาคเศรษฐกิจขนาดเล็ก
- 5) ลดการอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่
- 6) การตั้งถิ่นฐานจะต้องลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

- 1) กระบวนทัศน์ของแนวคิดในการพัฒนาแนวใหม่
- 2) การประดิษฐ์เทคโนโลยีสมัยใหม่
- 3) ระบบเศรษฐกิจของเมืองและของประเทศ

- 4) ระบบการเมือง การปกครอง และการบริหาร
- 5) การวางผังเมือง และการออกแบบทางสถาปัตยกรรม
- 6) บทบาทของพลเมือง
- 7) วิสัยทัศน์ของผู้นำ

การพัฒนาที่อยู่อาศัยแบบยั่งยืน (Sustainable Housing) มีหลักการโดยสังเขป ดังนี้

1. มิติทางการก่อสร้าง (Construction Perspective)

- ทนทาน (Lifespan)
- ปรับเปลี่ยนได้ (Adaptability)

2. มิติทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Perspective)

- ค่าใช้จ่ายพอเหมาะ (Affordability) ทั้งสำหรับที่พักอาศัยโดยตรง (Direct Costs) และสำหรับค่าใช้จ่ายทางอ้อม (Indirect Costs) อาทิ ค่าเดินทาง โดยไม่ส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ

- มีสภาพแวดล้อมที่ดีทั้งสุขภาพกายและจิตใจ
- มีสภาพแวดล้อมที่ดีในเชิงจิตศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เปลี่ยนจากที่อยู่อาศัย

(a place to live) ให้เป็นบ้าน (home) และสร้างโครงข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง

3. มิติทางสิ่งแวดล้อม (Eco-efficiency Perspective)

- ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (Rational and Efficient use) ประกอบด้วย พลังงาน (Energy) วัสดุ (Construction) และพื้นที่ Space)

- ลดละความสูญสลายและการบริโภค
- การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
- การรักษาและส่งเสริมต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
- การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี
- สภาพที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัย
- โอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
- การมีส่วนร่วมในการดูแล บริหาร จัดการชุมชนอย่างกว้างขวาง
- พึ่งพาตนเองได้ในเชิงเศรษฐศาสตร์
- บูรณาการรักษาสภาพแวดล้อมเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

2.1.4 การพัฒนาบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเมื่อวันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี 2541 ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมถึงคำว่า “พอเพียง” หมายถึง “พอมีพอกิน” “...พอมีพอกินก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเองถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี...” “...ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล...”เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง(Relative Lift - Sufficiency) อยู่ได้โดยมิต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเกษตรกรนั้นมีการปฏิบัติตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งประกอบด้วย 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในระดับชีวิตที่ประหยัด ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

ชั้นที่ 2 รวบรวมกลุ่ม เพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สร้างสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา

ชั้นที่ 3 ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องได้รับประโยชน์การพัฒนาชนบทในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการใช้ “คน” เป็นเป้าหมายและเน้น “การพัฒนาแบบองค์รวม” หรือ “การพัฒนาแบบบูรณาการ” ทั้งด้าน เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ โดยให้ “พลังทางสังคม” ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาในรูปของกลุ่ม เครือข่ายหรือประชาสังคม กล่าวคือเป็นการผนึกกำลังทุกฝ่าย ในลักษณะ “พหุภาคี” ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2.1.5 การพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานภูมิปัญญา

ในช่วง 20 กว่าปีมานี้ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศ อันเป็นผลจากการปะทะกันระหว่างแนวคิดสองกระแส ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ด้านของความเติบโตทางวัตถุที่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก และที่สำคัญคือ ผู้คนได้สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ศักดิ์ศรี และรู้สึกโดดเดี่ยวเพราะถูกตัดขาดจากกันทางสังคม ทำให้เกิดแนวคิดอีกกระแสหนึ่งขึ้นเรียกว่า กระแสชุมชนท้องถิ่น (Localization) ที่ให้ความสำคัญแก่คนและชุมชนในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรมของตน เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีค่าและมีศักดิ์ศรี เป็นแนวคิดที่มองทุกสิ่งทุกอย่างเชื่อมโยงถึงกันแบบองค์รวมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย การนำเสนอประสบการณ์ของชาวบ้านและชุมชนในทุกส่วนที่ประสบความสำเร็จจากการพัฒนาบนพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม

ได้เรียกร้องให้ผู้คนหันกลับมาทบทวนแนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งแนวคิดใหม่ ที่ให้ความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเคยเป็นกระแสรองมาก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นกระแสหลักของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

การนำแนวคิดใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน จะเกิดขึ้นไม่ได้ภายใต้การกฎเกณฑ์ และกติกการพัฒนาประเทศแบบเก่า ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขระเบียบกฎหมายของประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับทิศทางใหม่นี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น เห็นได้จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ.2540 หากวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้น จะพบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ได้สะท้อนลักษณะที่เป็นสากล และลักษณะเฉพาะของการพัฒนาชนบทไทยไปพร้อมกัน ลักษณะที่เป็นสากลก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและทิศทางการพัฒนาของไทย ตลอดช่วง 2 ทศวรรษแรกของการพัฒนา หลังจากนั้นการทำงานได้หันเข้าสู่ลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมชุมชน การค้นหาประสบการณ์ระดับชุมชน ทำให้เกิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ที่เกิดจากสภาพที่เป็นจริงของอดีตและปัจจุบันของสังคมไทย และการแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาอย่างรอบด้าน มีรากฐานอยู่ที่ระบบคุณค่าดั้งเดิม และแสวงหารูปแบบใหม่เพื่อสืบทอดจิตวิญญาณแห่งอดีตและการพึ่งตนเอง การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชน และสังคมไทย

1) นามธรรมและรูปธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นรูปธรรมสามารถแยกออกได้อีกหลายประเภท ทั้งทางด้านเกษตรกร ทัศนกรรม สุขภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านมีรูปแบบที่หลากหลาย แต่ในความหลากหลายนั้นมีจุดร่วมกันอยู่อย่างหนึ่งคือ คุณค่าที่อยู่เบื้องหลังภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยเฉพาะโลกทัศน์และวิถีทัศน์ของผู้คนและชุมชน เช่น คุณภาพของธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกันในชุมชน การพึ่งตนเอง และการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นต้น

โดยทั่วไป รูปแบบ ซึ่งเป็นเทคนิคหรือวิธีการจัดการจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนที่เปลี่ยนแปลงช้าหรือแทบจะไม่เปลี่ยนแปลงเลยคือ คุณค่าของภูมิปัญญานั้น ด้วยเหตุนี้ การประยุกต์ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปสู่รูปแบบหรือวิธีการจัดการที่สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปขณะเดียวกัน ก็พยายามที่จะรักษาหรือคงคุณค่าเดิมไว้ให้มากที่สุด

2) คุณค่าและมูลค่า การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำเอาแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่าเข้ามาเป็นแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของเราในระยะที่เพิ่งผ่านมานี้จะมีความขัดแย้งกันค่อนข้างรุนแรง ระหว่างแนวคิดสองแนวนี้ ภายหลังจากได้นำแนวคิดการพัฒนาตามแบบอย่างชาติทางตะวันตกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุมากขึ้น พร้อมกับนิยมมูลค่าหรือให้ความสำคัญต่อสิ่งต่างในเชิงปริมาณก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย แต่อย่างไร

ก็ตาม ยังมีผู้คนในสังคมอีกจำนวนหนึ่งที่ยึดถือหรือนิยมคุณค่า ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อจิตวิญญาณ และรากเหง้าของตนเอง การนำคุณค่าและมูลค่านี้ออกมาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคม จะเป็นการแก้จุดอ่อนอย่างหนึ่งในสังคมไทย ให้หันกลับมาสร้างความสมดุลให้กับแนวคิดทั้งสอง เพื่อสร้างดุลยภาพแก่ชีวิต ชุมชน และธรรมชาติให้ยั่งยืนสืบไป การประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านตามแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่านี้น่าจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น นวัตกรรม สมุนไพร การนวด และศิลปะต่างๆ รวมไปถึงสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าและพร้อมที่แปรเป็นมูลค่าถ้ามีการจัดการที่เหมาะสม

การนำแนวคิดเรื่องคุณค่าและมูลค่านี้ออกมาเป็นแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนและสังคม น่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคหลังสมัยใหม่ ผู้คนร้องหาจิตวิญญาณและวัฒนธรรมชุมชน

2.2 การพัฒนาของภาครัฐร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม

ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรภาคเอกชนเห็นได้ชัดเจนใน พ.ศ. 2527 เมื่อคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงศักยภาพและพลังความสามารถขององค์กรภาคเอกชนที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชนบทของภาครัฐบาล ได้บรรจุนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคเอกชนไว้เป็นแนวทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และจัดตั้งหน่วยงานประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนขึ้นในศูนย์ประสานงานพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำหรับปัจจุบัน รัฐยังเพิ่มการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรเอกชนมากขึ้น เห็นได้จากการเชิญภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามนโยบายสำคัญๆ ของรัฐบาลหลายด้าน และได้อุดหนุนงบประมาณให้กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลายองค์กรในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเพื่อความคล่องตัวในการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล "ประชาสังคม" มาจากภาษาอังกฤษว่า Civil Society และมีผู้ใช้คำภาษาไทยเทียบเคียงกันหลายคำ อาทิ "สังคมประชาธรรม" (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) "สังคมราษฎร์" (เสนห์ จามริก) "วิถีประชา"(ชัยอนันต์ สมุทวณิช ใช้คำนี้โดยมีนัยยะของคำว่า Civic movement) "อารยสังคม" (อเนก เหล่าธรรมทัศน์) และ"สังคมเข้มแข็ง" (ธีรยุทธ บุญมี) เป็นต้น ทั้งนี้ นักคิดสำคัญ ๆ ของสังคมไทยได้อธิบายขยายความคำว่า "ประชาสังคม" หรือ Civil Society นี้ในบริบทเงื่อนไขและการให้คำนิยามที่แตกต่างกัน ดังนี้ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช มองว่า "ประชาสังคม" หมายถึง ทุก ๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมด เป็น Civil Society ซึ่งแตกต่างจากความหมายแบบตะวันตกที่แยกออกมาจากภาครัฐ หรือ นอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) โดยนัยยะนี้

ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ให้ความสำคัญกับ Civic movement หรือ "วิถีประชา" ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา ในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 คือ Area-Function-Participation – AFP กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วม ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของ ทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ (ย่อย ๆ) ซึ่งในที่นี้ อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเล ภาคตะวันออก เป็นต้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2539) ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" ว่าหมายถึง "สังคมที่ประชาชนทั่วไป ต่างมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลาย ที่ประชาชนจัดขึ้น" โดยนัยยะของความหลากหลาย ขององค์กรนี้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม ซึ่งล้วนแต่มีบทบาทสำคัญต่อการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งสิ้น จึงเป็นเสมือน "สังคม" ของ "ประชา" หรือ Society ของ Civil นั่นเอง อย่างไรก็ตามไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ยังเสนอต่ออีกด้วยว่า "ประชาสังคม" นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและก็ไม่ใช่ภาครัฐกิจ ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังผลกำไรเป็นสำคัญสำหรับปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาภาคประชาสังคมให้เข้มแข็งผ่านการพัฒนาผู้นำกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบการประชาคม ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา หรือกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง

แม้ว่านโยบายของรัฐที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชน มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาชนบทแก้ไขปัญหาในสังคมและการให้บริการสังคม แต่ก็ไม่มีหลักประกันว่าการมีส่วนร่วมขององค์กรทั้งสองจะมีมากขึ้นหากผู้เกี่ยวข้อง กระบวนการของสังคมในสังคม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากนโยบายของรัฐเป็นเพียงกรอบของสังคมใหญ่เท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้นโยบายของรัฐบังเกิดผลอย่างแท้จริงด้วยความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรมีแนวทางในการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ดังนี้

1. ระดมสื่อทุกด้านปรับทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมให้เคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิ์ของกันและกัน ให้มีความเชื่อมั่นในความคิดและความสามารถของบุคคล ไม่วัดคุณค่าของคนที่ฐานะความเป็นอยู่หรือ ระดับการศึกษา หน้าที่การงาน การยอมรับในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนร่วมสังคม จะทำให้การทำงานร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่นสมานฉันท์ แม้ว่าจะมีความขัดแย้งในความคิดหรือแนวทางการทำงานบ้าง ก็ไม่เป็นปัญหาต่อการร่วมกันทำงาน

2. ในการส่งเสริมบทบาทขององค์กรเอกชน ต้องสร้างระบบให้ภาครัฐดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจริงจังและมีความจริงใจ โดยให้เป็นการมีบทบาทในฐานะหน่วยงานหรือบุคคลที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน หรือเรียกว่าในฐานะ "หุ้นส่วน" ไม่ใช่ให้เข้ามามีบทบาทเพียงร่วมทำในสิ่งที่รัฐตัดสินใจไว้แล้ว

3. ส่งเสริมให้เกิดการผึกกำลังของสังคมในลักษณะประชาคมในทุกภูมิภาค เพื่อให้คนในสังคมตื่นตัวที่จะร่วมกันรับผิดชอบต่อการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมของตนมากขึ้น ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาในสังคมระยะยาว

4. ให้สร้างระบบหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีบทบาทของท้องถิ่นและองค์กร ภาคเอกชน ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคม โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้องค์กรฯ ได้รับและสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้แหล่งทรัพยากร และบริการของรัฐอย่างยุติธรรมและเพียงพอที่จะตัดสินใจในการร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการทำงานในหน้าที่หรือการทำงานร่วมกับภาคี เช่น การมีศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารความรู้ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงอย่างทั่วถึง และมีกลไกบังคับให้ภาครัฐรวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลข่าวสารความรู้ที่เป็นจริงให้สาธารณะได้ทราบ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินงานในพื้นที่ต่าง ๆ ทรัพยากร การจัดสรรทรัพยากร ระเบียบ กฎเกณฑ์ในการจัดสรร สิทธิประโยชน์ของประชาชน จากบริการของรัฐและท้องถิ่น

5. ต้องส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน และประชาชนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมโดยพลังความร่วมมือของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของท้องถิ่น ตัดสินใจกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผนดำเนินงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยให้มีการร่วมสรุปบทเรียนเป็นระยะๆ กระตุ้นให้ตระหนักในความเจริญงอกงามของประสพการณ์ที่พอกพูนขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ใช้ความล้มเหลวและความล่าช้าเป็นบทเรียนในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาคือยังยืนต่อไป

6. ส่งเสริมให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมแบบองค์รวมที่มุ่งให้สังคม มีการเจริญเติบโตในทุกด้านไม่เน้นการแก้ปัญหาหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงปัญหาอื่น ที่จะตามมา การส่งเสริมลักษณะนี้จะบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมได้ก็ต่อเมื่อ ผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามีความคิดความชำนาญ หน้าที่ความรับผิดชอบและความรู้ที่หลากหลาย

7. พัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ จนถึงระดับที่มีการจัดระเบียบทางสังคม จนกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมที่ได้รับการยอมรับ และมีข้อตกลงร่วมกันที่จะยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายเพื่อไม่ให้บทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาในสังคมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เมื่อเปลี่ยนบุคคลที่เป็นตัวแทนองค์กรนั้นความร่วมมือหรือข้อตกลงร่วมกันต้องถูกยกเลิก

2.3 วิสัยทัศน์การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ในช่วง 4 ปีแรก (พ.ศ. 2544-2547) ของการถ่ายโอนภารกิจตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะเป็นช่วงของการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ราชการบริหารส่วนการ และ ราชการบริหารส่วนภูมิภาค รวมทั้งการพัฒนายุทธศาสตร์ การสร้างความพร้อมในการรองรับการถ่ายโอนภารกิจ บุคลากรงบประมาณ และทรัพย์สิน รวมทั้งการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของภารกิจที่ถ่ายโอนจะมีทั้งการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์และการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐ และจะมีบุคลากรจำนวนหนึ่งถ่ายโอนไปปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลังจากการถ่ายโอนในช่วง 4 ปี แรกสิ้นสุดลงจนถึงระยะเวลาการถ่ายโอนในปีที่ 10 (พ.ศ.2548-2553) ตามกรอบของกฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่มีการปรับบทบาทของราชการส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนที่จะเรียนรู้ร่วมกันในการถ่ายโอนภารกิจ มีการปรับกลไกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับราชการบริหารส่วนภูมิภาคอย่างกลมกลืน รวมทั้งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการสาธารณะที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นดีขึ้น และจะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความโปร่งใสในช่วงเวลาหลังจากปีที่ 10 (พ.ศ.2554 เป็นต้นไป) ประชาชนในท้องถิ่นจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงบริการสาธารณะได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจ การกำกับดูแลและการตรวจสอบ ตลอดจนการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเต็มที่ ในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการพัฒนาศักยภาพทางด้านการบริหารจัดการและการคลังท้องถิ่นที่พึ่งตนเองและเป็นอิสระมากขึ้น ผู้บริหารและสภาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร ราชการบริหารส่วนภูมิภาคจะเปลี่ยนบทบาทจากฐานะผู้จัดทำบริการสาธารณะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ และกำกับดูแลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายใต้ขอบเขตที่ชัดเจน และการปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการปกครองตนเองของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

1. **ผู้ดำเนินการพัฒนา** เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระ มีทรัพยากร และมีอำนาจที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตความรับผิดชอบ ดังนั้น จึงมีขีดความสามารถที่จะแสดงบทบาทของผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในพื้นที่ ความรับผิดชอบซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยงานดำเนินการพัฒนาเอง ส่วนใหญ่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจหรือด้านการพัฒนาทางกายภาพมากกว่าทางสังคมหรือการเมือง โครงการกิจกรรมขององค์กรจึงอยู่ในรูปการก่อสร้างถนน ทางระบายน้ำ อาคารสิ่งก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ มีอยู่บ้างที่เป็นโครงการประเภทการฝึกอบรมหรือการพัฒนาอาชีพ แต่ไม่มากนัก

2. **ผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น** ในกรณีที่มีหน่วยงานรับผิดชอบเพื่อดำเนินกิจกรรมพัฒนานั้นอยู่แล้ว หากแต่ต้องการความร่วมมือในบางเรื่องเพื่อให้สามารถดำเนินการได้โดยรวดเร็ว และถูกต้อง รวมทั้งกรณีที่มีการพัฒนาดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรฯ ก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของผู้ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หมายถึงการให้ความร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ แก่หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวสามารถดำเนินการได้ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ต้องเป็นหน่วยงานร่วมดำเนินงานด้วย เช่น ให้ข้อมูลที่หน่วยงานรับผิดชอบต้องการทราบเพื่อประกอบการวางแผนหรือดำเนินการ ซึ่งบางครั้งให้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ จัดให้พบกับกลุ่มเป้าหมาย ประสานงานหรือติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานรับผิดชอบ มักจะพยายามสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรที่ให้ความร่วมมือในลักษณะ “หุ้นส่วนการพัฒนา” โดยยกย่องให้เกียรติในฐานะที่เท่าเทียม รวมทั้งมีการเชิญเข้าร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบ ไม่ใช่ขอความร่วมมือในลักษณะเป็นการสั่งการ

3. **ผู้ส่งเสริมการพัฒนา** ในกรณีที่ภูมิภาคมีประเด็นที่ควรพัฒนา แต่ยังไม่เห็นหน่วยงานใดแสดงความรับผิดชอบที่จะดำเนินการ โดยที่ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวก็เกินขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นจะดำเนินการได้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาในบทบาทของการส่งเสริมให้มีการดำเนินการ หมายถึงการให้ข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ผู้มีอำนาจหน้าที่หรือสังคมโดยส่วนรวม เกิดแรงบันดาลใจที่จะดำเนินการกับประเด็นการพัฒนานั้นด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง โดยการกระตุ้นให้ประเด็นการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่สนใจของสาธารณะ ในลักษณะผลักดันให้กลายเป็นกระแสของสังคมหรือชี้ให้เห็นว่าเรื่องนั้น ๆ เป็นประเด็นของสังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ หรือผู้บริหารที่มีอำนาจสั่งการต้องหันมาให้ความสนใจ หรือคนในสังคมต้องร่วมกันดำเนินการ

4. **ผู้สนับสนุนการพัฒนา** เป็นบทบาทที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอยู่ แต่องค์กรฯ เห็นว่าแนวทางการทำงานของหน่วยงานดังกล่าวเป็นประโยชน์ จึงเข้าร่วมโดยการสนับสนุนแนวทางการพัฒนานั้น ด้วยการช่วยเผยแพร่กระจายข่าวให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เขตรับผิดชอบทราบและให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนงบประมาณให้หน่วยงานนั้นสามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือสนับสนุนบุคลากรเจ้าหน้าที่เข้าร่วมดำเนินงานด้วย เช่น การสนับสนุนงบประมาณขององค์การเอกชนให้หน่วยงานของรัฐจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน หรือการสนับสนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้หน่วยงานของรัฐจัดฝึกอบรม เป็นต้น

2.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

2.4.1 **บริบท (context)** หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นเรื่องราว เหตุการณ์ของชุมชนได้แก่

1. **ประวัติศาสตร์ชุมชน** ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน การก่อตั้งชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน
2. **ลักษณะทางกายภาพ/ชีวภาพของชุมชน** ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/ที่มนุษย์สร้างขึ้น เส้นทางการคมนาคม โครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ ฯลฯ สภาพการเปลี่ยนแปลงและการใช้/การระดมทรัพยากร
3. **ลักษณะประชากร** จำนวนโครงสร้าง การเปลี่ยนแปลง
4. **ลักษณะทางเศรษฐกิจ** อาชีพ การผลิต (ปัจจัยและทรัพยากร) การบริหารจัดการ การตลาด ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภายนอก
5. **ลักษณะทางสังคม** กลุ่ม/องค์กร โครงสร้างอำนาจ ผู้นำ ระบบครอบครัวและเครือญาติ เครือข่าย สถาบันในชุมชน (เชื่อมโยงกับลักษณะทางสังคม)
6. **ระบบการศึกษา** ใน/นอก ทักษะ/ไม่เป็นทางการ การติดต่อสื่อสาร ช่องทางและการรับข่าวสารและการสื่อสาร
7. **ระบบอนามัยและสาธารณสุข** ในทางการ/ไม่เป็นทางการ พื้นเมืองและทางเลือก
8. **ระบบความเชื่อและประเพณี** วัฒนธรรม
9. **บริบทเฉพาะที่ครอบคลุมประเด็นเป้าหมาย** คือ การจัดการ “ทุน” ของชุมชน

2.4.2 **วิสัยทัศน์ (vision)** คือภาพแห่งอนาคตในอุดมคติที่จินตนาการไว้เป็นเป้าหมายให้บรรลุวิสัยทัศน์เป็นภาพที่มีองค์ประกอบที่ชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีเป็นจินตนาการที่บรรจงวาดไว้อย่าง

ประณิตสวยามมีพลังแรงบันดาลใจให้ผู้คนอยากให้เป็นจริงวิสัยทัศน์ที่ดี และมีพลังเกิดจากความรู้ความเข้าใจในอดีตและปัจจุบัน เป็นหลักฐานสามารถสร้างและฉายภาพอนาคตที่โดนใจผู้คนตอบสนองของความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของสังคมความปรารถนาและความใฝ่ฝันความต้องการมีชีวิตที่ดีกว่า

2.4.3 ศักยภาพ (potential) หมายถึง ความสามารถที่ยังไม่พัฒนา หรือยังไม่พัฒนาเต็มที่ ศักยภาพเป็นพลังภายใน พลังที่ซ่อนไว้หรือพลังแฝงที่ยังไม่ได้แสดงออกมาให้ปรากฏ ทางปรัชญา ศักยภาพ (potential-potentiality) ตรงกันข้ามกับคำว่ากรรมภาพ หรือภาวะที่เป็นจริง (actual-actuality) หรือเรียกกันภาษาต่างๆ ว่าภาวะแฝง (potential) กับภาวะเป็นจริง (actuality) ซึ่งใช้ในปรัชญาตะวันตกตั้งแต่อริสโตเติลพูดถึงความสมบูรณ์ (perfection) ว่าเป็นภาวะความเป็นจริงที่บริสุทธิ์ act us purus (pure action) เปลี่ยนแปลงไม่ได้

2.4.4 สวัสดิการชุมชน (community welfare and security) หมายถึง กิจกรรมหรือระบบที่ชุมชนร่วมกันคิดค้นขึ้นและร่วมกันจัดการ เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตความเป็นอยู่วันนี้ และวันหน้า ระบบนี้นำเอาทุนของชุมชนมาใช้อย่างฉลาดก่อให้เกิดผลแบบยั่งยืนสำหรับตนเอง และลูกหลานวันหน้า ทั้งทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา เงิน ผลผลิตรวมทั้งทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมการจัดการระบบสวัสดิการเกิดจากการอนุรักษ์ การออมทุนทรัพยากรของชุมชน แล้วเอาผลจากการออมและการบริหารจัดการมาใช้ตอบสนองความจำเป็นของชีวิต การจัดการระบบสวัสดิการยังรวมความไปถึงการจัดการวิสหกิจชุมชนต่างๆ แล้วนำผลกำไรส่วนหนึ่งมาจัดเป็นสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าสิ่งแวดล้อมให้เป็นสวัสดิการคือให้ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานจัดการให้เป็นสวัสดิการไม่ใช่ให้เป็นธุรกิจ

2.4.5 อัตลักษณ์ชุมชน (identity of community) หมายถึง สำนึกความแตกต่างของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ รวมทั้งการมองชุมชนในด้านเอกลักษณ์ความเป็นกลุ่มชน เชื้อชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต สถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม ซึ่งนักวิชาการบางคนอธิบายว่าเป็นการสร้างขอบเขตของชุมชนเพื่อการแสดงออกถึงอำนาจหรือการได้มาซึ่งอำนาจความหมายของคำว่าลักษณะมีมากมาย ขึ้นอยู่กับสำนักปรัชญา (Existentialism) ที่เกิดขึ้นระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมาเน้นการค้นหาตัวตนการเป็นตัวของตัวเองการเป็นอิสระจากสิ่งที่กำหนด

2.4.6 เครือข่าย (network) คำว่า เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงเข้าด้วยกันของกระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/

โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้นปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น คำว่า เครือข่าย (network-networking) เป็นคำที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมองค์กรใหม่การทำงานแบบใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายนอกและองค์กรเองระหว่างผู้บริหารและพนักงานกับองค์กรอื่นและบุคคลอื่นและกับลูกค้าเครือข่ายเป็นวัฒนธรรมองค์กรที่แตกต่างจากวัฒนธรรมเดิมแบบสั่งการ แบบบนล่าง แบบลำดับชั้น (top down .vertical .hierarchical) เครือข่ายเน้นความสัมพันธ์แบบแนวนอน (horizontal) เป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจทำให้คนเข้มแข็ง (empowerment) สร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกัน (trust) คำว่า เครือข่ายทางสังคม (social network) โดยทั่วไปหมายถึงกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มองค์กรซึ่งสมัครใจสัมพันธ์กันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยที่แต่ละคนแต่ละองค์กรยังคงเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันเครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการทางสังคมและประชาสังคมในรูปแบบหลากหลาย เช่น ชุมชนเสมือนจริง (virtual community) ซึ่งเป็นเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เครือข่ายองค์กรชุมชน

2.4.7 **ทุนชุมชน (social capital)** เป็นคำที่ยืมคำว่า “ทุน” มาจากเศรษฐศาสตร์เพื่อบอกถึง สิ่งที่เป็นข้อมูลค่าและคุณค่าที่นับเป็นเงินมิได้ แต่มีความหมายต่อชีวิตของผู้คนเป็นอย่างยิ่ง หมายถึงทุนทรัพยากรรวมทั้งทรัพยากรที่ชุมชนก่อให้เกิดหรือผลิตขึ้น เช่น ปัจจัยสี่ รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ความรู้ภูมิปัญญาประสบการณ์ชีวิตของผู้คนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

2.4.8 **ทุนทางสังคม (social capital)** เป็นคำที่มีคนให้ความหมายหลากหลาย หมายถึงสถาบันความสัมพันธ์ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดการอยู่รวมกันของผู้คนในสังคม (ธนาคารโลก) หรือหมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับความไว้วางใจกัน ซึ่งอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างทางสังคม และสถาบันทางสังคมซึ่งช่วยให้สมาชิกบรรลุดีวัตถุประสงค์ของตนเอง และของชุมชน (นารายณ์) หรือ ลักษณะขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจกัน ระเบียบกฎเกณฑ์และเครือข่ายซึ่งช่วยให้สังคมมีประสิทธิภาพและทำให้ประสานการดำเนินงานต่างๆได้ (พุดนัม) หรืออาจจะกล่าวสั้น ๆ ว่า ทุนทางสังคมคือระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่ไว้วางใจกันพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยวิธีการและรูปแบบทั้งเก่าและประยุกต์สร้างสรรค์ใหม่

2.4.9 **ทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital)** หมายถึง คุณค่าค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคล ซึ่งเป็นที่มาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม (ชนชั้น) เช่นนามสกุลของบางคน

ตำแหน่ง สถานภาพทางสังคมที่มีดีกรีทางการศึกษาก็ทำให้คนนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปตั้งแต่ต้นแล้ว การเป็นฝรั่งในสายตาคนไทยหลายคนถือว่าเป็น ทูทางวัฒนธรรม สตรีไทยจำนวนไม่น้อยอยากแต่งงานกับฝรั่ง คนต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ มักจะทำงานที่มีคนบ้านเดียวกันทำงานอยู่ก่อนแล้วอาศัยเป็นทุนเพื่อให้ นายจ้างรับเข้าทำงานคนบ้านเดียวกันแนะนำ หรือรับรองเช่นคนขับรถแท็กซี่มากกว่าครั้งหนึ่งในกรุงเทพฯ มาจากร้อยเอ็ด คนจีนไปอยู่ที่ไหนก็ช่วยเหลือกันการเป็นคนจีนจึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญความรู้ในเรื่องการทำอาหารไทย ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การวางแผนโบราณ งานหัตถกรรมต่างๆเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

2.4.10 **ทุนเฉพาะบุคคล (individual capital)** คือคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลเช่น ทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าหาญคุณธรรมต่างๆ บารมี สถิติปัญญา การค้นคิดประดิษฐ์ ความสามารถเฉพาะตัวในการทำงาน ความเป็นผู้นำ เหล่านี้มักจะถ่ายทอดไปสู่คนอื่นโดยตรงไม่ได้ ถ้าหากถ่ายทอดได้เป็นรูปธรรมอาจจะเรียกว่า**ทุนทางปัญญา (Intellectual Capital)** หรือ**ทุนความรู้ (Knowledge Capital)** ซึ่งก่อให้เกิดผลงาน สิ่งสร้างสรรค์หรือนวัตกรรมต่างๆกลายเป็น “ยี่ห้อ” “แบรนด์” กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมและทุนหรือมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทุนทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอาจเรียกโดยรวมว่า**ทุนมนุษย์ (Human Capital)**

2.4.11 **สัญญาประชาคม (Social Contract)** หมายถึง ข้อตกลงภายในรัฐที่ว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐและพลเมือง หรือในความหมายทั่วไปหมายถึงข้อตกลงว่าด้วยสิทธิและความรับผิดชอบระหว่างกลุ่มและสมาชิก โดยปกติถือกันว่าสมาชิกทุกคนในสังคมย่อมยอมรับกฎเกณฑ์ต่างๆ ในลักษณะของสัญญาประชาคมโดยปริยายเมื่อตนเองอยู่ในสังคมนั้นๆ คำว่าสัญญาประชาคมมาจากปรัชญาตะวันตกในยุคใหม่มีหลายคนที่สุดถึงคำนี้และเป็นพื้นฐานของกฎหมายมหาชน เช่น โทมัส ฮอบส์ จอห์น ล็อก ชาวอังกฤษ และที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ฌอง ฌัก รูสโซ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง สัญญาประชาคม เมื่อกลางศตวรรษที่ 18 ต่อมามีการนำคำว่าสัญญาประชาคมไปใช้อย่างสับสน โดยมักใช้แทน “คำสัญญา” ที่นักการเมืองผู้บริหารให้ไว้กับประชาชนบ้าง หรือเป็นพันธกิจที่นักการเมืองประกาศไว้ เป็นต้น

2.5 การพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา

2.5.1 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในอดีต

การประสานงานของส่วนราชการของรัฐในการพัฒนาชนบท เป็นไปตามระบบการบริหารการพัฒนาชนบท ซึ่งเริ่มเมื่อ พ.ศ. 2524 โดยรัฐบาลได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาชนบท (กชช.) เพื่อรองรับการดำเนินงานพัฒนาที่เน้นการยกระดับ

คุณภาพชีวิตของคนในชนบทเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2535 จึงได้มีการเพิ่มเติมแนวทางการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคควบคู่กับแนวทางการพัฒนาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ต่อมาพบว่า การกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคในช่วงที่ผ่านมายังมีปัญหาหลัก ๆ เกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ช่องว่างของรายได้ระหว่างเมืองกับชนบท แรงงานชนบทยังคงหลังไหลเข้ากรุงเทพมหานคร อุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานสูงที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาด้านการแข่งขันควรจะโยกย้ายไปอยู่ในภูมิภาคที่มีแรงงานพอเพียง รัฐบาลได้มีนโยบายหลักที่เกี่ยวเนื่องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น และดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้มีการปรับปรุงระเบียบ กชช.ภ. เดิม เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารการพัฒนาเพื่อกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เพื่อให้การพัฒนาที่ดำเนินการอยู่ครอบคลุมถึงองค์กรท้องถิ่นที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายต่าง ๆ และให้นโยบายของรัฐบาลทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่นได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบสอดคล้องกันและเป็นเอกภาพ กนภ. ได้มีความพยายามในการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ซึ่งมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและประชาชนในระยะยาวภายใต้ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ โดยเน้นการพัฒนาคนและสังคมเพื่อลดผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจและการปรับระบบบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาประเทศ

2.5.2 กลไกการบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

เพื่อให้การพัฒนาชนบทเกิดประสิทธิภาพสูงสุด รัฐบาลจึงได้ปรับระบบการบริหารงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริหารงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ จังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ภาครัฐในระดับพื้นที่ ให้มีศักยภาพและสมรรถภาพสูง สามารถประสานและกำกับดูแลการปฏิบัติราชการของทุกส่วนราชการรัฐวิสาหกิจและหน่วยงานอื่นของรัฐ และส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ให้สามารถริเริ่ม แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดระบบงานที่มีกระบวนการสร้างความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการด้วยความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการบริหารราชการในระดับพื้นที่จึงมี ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยระบบการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. 2546 ขึ้น และได้มีการปรับปรุงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ซึ่งมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการจัดทำงบประมาณของประเทศ ที่แต่เดิมเป็นการตั้งงบประมาณที่เกิดจากฐานของหน่วยงานระดับกรมเป็นหลักมาสู่การกระจายอำนาจไปยังจังหวัดและกลุ่มจังหวัด จึงได้กำหนดพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ.2551 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.5.3 แนวโน้มการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ซึ่งต้องมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุล และยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจ การส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำระบบฐานข้อมูล มีการประสานงานระหว่างรัฐและท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ให้แก่ประชาชน เพิ่มศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาพื้นที่ตามศักยภาพที่ไม่เหมือนกัน โครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประชาชนได้รับผลกระทบประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยมีทิศทางการพัฒนาชนบทในอนาคต ในมิติต่างๆ

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างมาตรฐานที่อยู่อาศัยชุมชนกับผังเมือง

กฎหมายการแบ่งย่านการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Zoning Ordinance) เป็นข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับความหนาแน่น อาทิ Floor Area Ratio, Building Coverage Ratio, Set back, Building Height, Plot Size และสำหรับการนำไปใช้จำเป็นต้องอาศัยแผนปฏิบัติการตามช่วงระยะเวลา และแผนปฏิบัติการที่กำหนดเป็นผังเมืองเฉพาะโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผังสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบคมนาคม และการประมาณการงบประมาณการประมาณการพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Used Requirement) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยประมาณการจาก ประชากรที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ขนาดของครัวเรือนในลักษณะจำนวนสมาชิกต่อครัวเรือน อาชีพ รายได้ของครอบครัว ลักษณะที่อยู่อาศัย ความหนาแน่นของสิ่งก่อสร้างในที่อยู่อาศัยหนึ่งหน่วย ความหนาแน่นของจำนวนครัวเรือนในที่อยู่อาศัยรวมหนึ่งหน่วย

เนื่องจากพื้นที่ที่อยู่อาศัยมักเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของเมือง และมักก่อให้เกิดปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองอย่างไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) มากที่สุด

การขยายตัวของที่อยู่อาศัยของเมืองอยู่กับปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) การเพิ่มจำนวนของประชากร
- 2) แนวคิดของการสร้างที่อยู่อาศัยความหนาแน่นต่ำ ประเภทบ้านเดี่ยว อยู่ห่างกันเพื่อพยายามลดความหนาแน่นในเมือง
- 3) ระบบการสัญจรที่แผ่กระจายออกไปมากขึ้น

2.6.1 แนวความคิดด้านที่อยู่อาศัยที่มีผลต่อการวางผังเมืองจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานหลายประการ คือ แนวคิดของการใช้พื้นที่ใช้สอยต่อหนึ่งครัวเรือน การจัดย่าน ชุมชน และชนิดของอาคาร ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่รองรับกิจกรรมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต อาทิ สถานที่ทำงาน พักผ่อน ศึกษา แนวคิดเรื่องที่อยู่อาศัยเหมาะสมกับสถานภาพทางสังคม แนวคิดเรื่องความเป็นเจ้าของที่ดิน และการเช่าอยู่ในระยะเวลาต่างๆ การจัดการที่อยู่อาศัยให้สัมพันธ์กับระบบชุมชน คือ ชุมชนละแวกบ้าน

(Neighborhood Concept) ที่ต้องอาศัยองค์ประกอบมากกว่าการจัดที่อยู่อาศัยความหนาแน่นแบบต่างๆ ซึ่งต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) บริการสังคมบางประเภท อาทิ โรงเรียนอนุบาลและประถม
- 2) จำนวนประชากรต่อชุมชน
- 3) รัศมีความกว้างของชุมชนที่เหมาะสมกับการสัญจรด้วยเท้า
- 4) ระบบการสัญจรที่เป็นวงรอบ (Loop) ในชุมชนและการให้ความสำคัญกับพื้นที่

กิจกรรมของชุมชน

2.6.2 เกณฑ์ในการพิจารณาที่พักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ พิจารณาลักษณะต่างๆต่อหนึ่งครัวเรือน แบ่งตามประเภท ดังนี้

- 1) บ้านเดี่ยวสำหรับครอบครัวยุติธรรม
- 2) บ้านแฝดสำหรับสองครอบครัว
- 3) เรือนแถว ทาวน์เฮาส์ต่อเนื่องกันไม่เกิน 9 ห้อง สำหรับหลายครอบครัว
- 4) อาคารชุดพักอาศัยขนาดไม่เกิน 4 ชั้น
- 5) อาคารชุดพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นอาคารใหญ่ หรืออาคารสูง

ข้อพิจารณาสำหรับอาคารประเภทต่างๆ เหล่านี้ คือ ขนาดของหน่วย (Unit) หากเป็นบ้านเดี่ยวหรือบ้านแฝดก็จะพิจารณาตามขนาดของขนาดพื้นที่ใช้สอยของตัวอาคาร (Plot Size) และพื้นที่ส่วนบริการ (Service Area) ส่วนเรือนแถวจะพิจารณาจากพื้นที่ใช้สอยระยะถอยร่นพื้นที่เปิดโล่งส่วนกลาง และพื้นที่ถนน ส่วนอาคารชุดพักอาศัยก็จะพิจารณาจากขนาดของ Unit ความหนาแน่นในลักษณะ Floor area Ratio and Building Coverage Ratio โดยมีมาตรฐานของแต่ละหน่วยงานกำหนดแตกต่างกันไป

2.7 แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้การท่องเที่ยวของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ในช่วงเวลา 3 ทศวรรษที่ผ่านมา และจะเจริญเติบโตต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง การท่องเที่ยว นับเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้อย่างมหาศาลให้แก่ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศไทยเรามีรายได้ ที่เป็นเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวเป็นอันดับหนึ่ง มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 จนถึงปัจจุบัน แต่การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างมีขอบเขต เพื่อเป็นหลักประกันว่าการท่องเที่ยวจะสร้างรายได้ และในขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด มิฉะนั้นการท่องเที่ยวก็อาจถูกทำลายไม่สามารถเป็นอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนอีกต่อไป ในปัจจุบันมีกระแสเรียกร้องให้นักอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความรุนแรงและต่อเนื่อง มีการโจมตีการท่องเที่ยว

ว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อม ทั้งของแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน จึงเกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ขึ้นมา

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้นแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงไม่ใช่เพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากยังมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย จึงนับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การท่องเที่ยวพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือสามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ และสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่คู่สังคมมนุษย์นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่าง กระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจกับกระแสอนุรักษ์ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันส่งเสริมเพื่อให้ การท่องเที่ยวบรรลุจุดมุ่งหมาย ดังกล่าว ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมจากทุกฝ่าย ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายเอกชน และฝ่ายนักท่องเที่ยวเอง

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความสำคัญทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีมุ่งควบคุม คุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการให้บริการนักท่องเที่ยว นับว่าเป็นทางออกที่ดีที่จะก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างกระแสการพัฒนา และกระแสการอนุรักษ์ทางการท่องเที่ยว จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้มากขึ้น แต่ความสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งฝ่ายรัฐบาล เอกชน และนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่าย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. มาช่วยกันส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กันเถิด. 2539 : 60 – 63)

นโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะพบว่าปรากฏการณ์นโยบายที่ชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์มีถึง 3 นโยบายด้วยกัน คือขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จาก การท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้

คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: 64 – 65)

จากนโยบายหลักของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าหน่วยงานของรัฐได้ให้ความสนใจกับกระบวนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยมีแผนระดับประเทศ แต่การดำเนินงานถ้าอาศัยแต่คนของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว คงไม่สามารถ แข่งขันธุรกิจได้ทันกับความต้องการ จึงต้องอาศัยเอกชนร่วมกันดำเนินการในด้านการบริการทุกระดับ ทั้งผู้คนตลอดจนถึงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาในท้องถิ่นจะได้แสดงศักยภาพของคนในด้านเศรษฐกิจสังคม ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ ระบบนิเวศไว้ได้

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทสรุป

การพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน แนวคิด รูปแบบ วิธีการในแต่ละช่วงสัมพันธ์สอดคล้องและอยู่ภายใต้แนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชนบท จึงไม่เป็นผลเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาชนบทเท่านั้น แต่ชนบทได้รับผลกระทบโดยตรงจากผลรวมของการพัฒนาประเทศ ทั้งจากนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นนโยบายการส่งออก การเงิน การลงทุน นโยบายด้านสังคมและอื่น ๆ ซึ่งล้วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ "คน" และ "สิ่งแวดล้อม" ชนบทในหลาย ๆ มิติ ซึ่งทำให้ชนบทกับการเมืองมีวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกัน ทั้ง ๆ ที่ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทิศทางการพัฒนาชนบทไทยในอนาคตต้องหันมามุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน มีการพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี (Self - immunity) มีการกระจายอำนาจทั้งการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระจายอำนาจให้กับประชาชน ส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาชนบททุกขั้นตอน มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ รวมทั้งมีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ โดยพัฒนาปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการประสานงาน คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานที่ยึด Agenda based และ Area based เพื่อให้ภารกิจสำเร็จภายใต้วัฒนธรรมการบริหารงานแนวใหม่ที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

บทที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาภาคและทิศทางการพัฒนากลุ่มจังหวัด กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัด และองค์ประกอบโครงสร้างส่วนท้องถิ่นภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาคม โดยกำหนดกิจกรรม/โครงการพัฒนาต่างๆตามแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชน ที่ทำให้เกิดความพึงพอใจและความภาคภูมิใจของคนในชุมชนตอบสนองกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมีทั้งหมด 11 ฉบับตั้งแต่พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน เกือบ 50 ปีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นแบบในการพัฒนาประเทศ ในอดีตที่ผ่านมามิติของกระบวนการพัฒนาส่วนใหญ่ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก และเป็นการกำหนดแผนพัฒนาฯจากส่วนกลางและนำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ขาดมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ส่วนมิติของการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เพิ่งเกิดปรากฏขึ้นในแผนฯ ฉบับที่ 8 แต่กระบวนการจัดทำแผนพัฒนายังเป็นรูปแบบบนลงล่าง (top-down) ผู้บริหารประเทศเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน รวมถึงไม่สอดคล้องกับบริบทที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับแรกตั้งแต่ปี 2504 โดยอยู่ในสมัยของ พณ. นายกรัฐมนตรีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม มาแล้ว 10 ฉบับด้วยกัน โดยในแผนฯ แต่ละฉบับ มีจุดเน้นพอสรุปได้ดังนี้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) เป็นแผน ฯ ฉบับแรกและฉบับเดียวที่มีระยะเวลาของแผน 6 ปี จุดเน้นของแผน ฯ นี้คือ การปูพื้นฐานเพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Facilities) อันได้แก่ การเร่งรัดสร้างระบบชลประทาน พลังงาน ถนน ทางรถไฟและการคมนาคมอื่น ๆ รวมทั้งโครงการบริการต่าง ๆ (Services Project) เช่น โครงการวิจัยทดลองด้านเกษตร อุตสาหกรรม และโครงการพัฒนาการศึกษาสาธารณสุข

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) เน้นการพัฒนาสังคม ยกกระดับมาตรฐานการครองชีพ ขยายพลังการผลิตรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ กระจายการพัฒนา และเร่งรัด การพัฒนาสู่ชนบท

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ยังมีจุดเน้นด้านการกระจายความเจริญสู่ชนบท พยายามลดช่องว่างคนรวยกับคนจน ขยายการผลิตและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และให้ความสำคัญกับการวางแผนครอบครัว และการมีงานทำเป็นครั้งแรก

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการกระจายการพัฒนาในรูปแบบภาค และภูมิภาคเพื่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรม มีโครงการผันเงิน อสาพัฒนาชนบท การสร้างงานในชนบท (กสช) โดยมีการเน้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นแผนที่มีการกำหนดการดำเนินงานในเชิงรับ และเชิงรุก เน้นการแก้ปัญหาความยากจน โดยการกำหนดพื้นที่ตามระดับความยากจน มีพื้นที่เป้าหมาย ชนบทยากจนทั่วประเทศ 286 อำเภอ และรักษาวินัยทางการเงินการคลัง แก้ปัญหาการขาดดุลการค้า

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) เป็นแผนที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น เน้นให้มีการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) มุ่งเน้นการสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ในแผนนี้กำหนดให้ คนเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนา เน้นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) เน้นการวางแผนพัฒนาแบบองค์รวม หรือบูรณาการระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมเข้าด้วยกัน มุ่งเน้นความเป็นไทย และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544 – 2549) เป็นแผนที่มีปรัชญาการพัฒนาบริหารประเทศตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาทั้งชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการดูแลจัดการทรัพยากร

สิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย เป้าหมายสำคัญของแผนฯ ฉบับนี้คือ การสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ การยกระดับคุณภาพชีวิตการบริหารจัดการระบบราชการทั้งส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่นที่ดี กระจายอำนาจให้เกิดการบริหารที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเน้นการปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผล มีการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออาทรต่อคนจน เปิดโอกาสและสร้างศักยภาพในการพัฒนาให้คนจนมีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน สามารถพึ่งตนเองได้ สามารถลดอัตราคนจนให้เหลือไม่เกินร้อยละ 12 ของประชากรทั้งประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554)เป็นแผนที่การเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุขเศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี”

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และได้จัดทำวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 ซึ่งสาระสำคัญในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้ คือ

1) ความท้าทายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ : โอกาสของประเทศไทย ซึ่งได้วิเคราะห์แนวโน้มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเงิน ด้านพลังและอาหาร ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ด้านแนวคิดการบริหารจัดการเศรษฐกิจและธุรกิจ ด้านการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศและการเมืองโลก และโอกาสของประเทศไทย

2) เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : ทางเลือกเศรษฐกิจไทย ได้วิเคราะห์และเสนอว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีนวัตกรรมสมัยใหม่

3) **ภาวะโลกร้อน : วิกฤติ สร้างโอกาสการพัฒนา** ได้วิเคราะห์แนวโน้มที่ประเทศไทย ต้องเผชิญในอนาคตทั้งทางด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ทิศทางการพัฒนาประเทศเป็นสังคมคาร์บอนต่ำ เศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรชีวภาพ ความมั่นคงทางด้านอาหารและพลังงาน เป็นต้น

4) **สถาปัตยกรรมทางสังคม : ทางเลือกใหม่ของคนไทย** ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับการ เสริมสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของประเทศไทย และสถาปัตยกรรมทางสังคมในระยะต่อไป การปรับโครงสร้างทางสังคมให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพโดยนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ต่อยอดกับทุนทางสังคม วางรากฐานการพัฒนาสังคมที่ฐานราก การออกแบบสังคมที่มีคุณภาพจาก สังคมใน 4 มิติ คือ สังคมแห่งความเอื้ออาทรและความสามานฉันท์ (Social Cohesion) ความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economic Security) การรวมกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสให้กับทุกคนอย่างเป็น ธรรม (Social Inclusion) การเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) พัฒนาคุณภาพของ ทุนมนุษย์ โดยเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางทุกภาคส่วนสนับสนุน โดยภาคประชาชน ชุมชน เป็นผู้ริบบทบาทเจ้าของเรื่องเป็นกึ่งหลักมีบทบาทสำคัญตลอดกระบวนการภาครัฐลดบทบาท ความเป็นเจ้าของเพื่อเป็นผู้หนุนการสร้างความศักยภาพของชุมชนและเอกชน

5) **สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล** ได้วิเคราะห์และเสนอไว้ว่า สัญญาประชาคม หมายถึง ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาค ส่วนและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและ สังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทยตามภูมิภาคต่าง ๆ ยึดหลักคุณธรรมและความ เป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตรักษาสีทิวทัศน์ของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมือง ให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน และได้มีทิศทางการ พัฒนาสัญญาประชาคมใหม่ ไว้ 5 ประเด็น คือ

(1) **ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm)** การพัฒนาประเทศใหม่โดยยึดประชาชนเป็น ศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา

(2) **สร้างค่านิยมร่วม (Shared Value)**

(3) **พัฒนากระบวนการสัญญาประชาคม** บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน ทุกระดับตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนตั้งแต่ การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) โดยถ่วงหน้ากัน เพื่อสร้างความสงบสุขให้ เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ โดย พัฒนากลไกในระดับภาพรวม และพัฒนากลไกในระดับชุมชน

(4) สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้าง กลไก และกระบวนการบริหารจัดการทุกภาคส่วนของสังคม

(5) ขับเคลื่อนและวางระบบการติดตามประเมินผลในทุกระดับ

จากเนื้อหาสาระโดยสรุปของแผนฯ ฉบับที่ 11 และวิสัยทัศน์ประเทศไทยสู่ปี 2570 นั้น ทำให้เห็นมิติของกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเด็นที่สำคัญคือในส่วนของสถาปัตยกรรมทางสังคม ได้มีเนื้อหาที่สื่อถึงมิติในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นหลัก และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาในส่วนของสัญญาประชาคมใหม่ได้กล่าวถึง กระบวนการสัญญาประชาคม บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การสร้างความคิดร่วม (Social Consensus) การหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและยึดถือ (Social Commitment) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) ซึ่งเป็นภาพรวมและแนวทางกว้าง ๆ ในการนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

เนื้อหาสาระของแผนฯ 11 ส่วนใหญ่กล่าวถึงเศรษฐกิจรวมทั้งแนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจด้านอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยังมีเนื้อหาสาระบางส่วนที่ขาดหายไป เช่น มิติของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและทิศทางการพัฒนาของประเทศไทย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 บัญญัติให้จังหวัดและกลุ่มจังหวัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และตอบสนองของความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จึงได้จัดทำกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคที่ยึดกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจากทุกจังหวัดทั้ง 4 ภูมิภาคขึ้น เพื่อสนับสนุนจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด

1) แนวคิดและหลักการ

1.1) ยึดแนวความคิดการพัฒนาตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ

ควบคู่ไปกับกับแนวคิด “การพัฒนาแบบองค์รวม” ที่ยึด คน ผลประโยชน์ของประชาชน ภูมิสังคม ยุทธศาสตร์พระราชทาน เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคภาคีการพัฒนา และหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้สังคมมานฉันท์และอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

1.2) หลักการมุ่งสร้างความเชื่อมโยงกับแผนระดับชาติต่าง ๆ นโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อสร้างโอกาสทางการพัฒนา สอดคล้องกับภูมิสังคมของพื้นที่ โดย

(1) กำหนดรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของประเทศและภาค รวมถึงชุมชน

(2) กำหนดบทบาทและยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคให้สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ .

2) ทิศทางการพัฒนาเชิงพื้นที่

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นผลให้จำเป็นต้องเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวให้เหมาะสมการพัฒนาที่สมดุล ดังนั้นจึงกำหนดทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของประเทศ ดังนี้

2.1) พัฒนาพื้นที่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศให้เชื่อมโยงกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตรและการแปรรูปการเกษตร และการท่องเที่ยวของภูมิภาค โดยเฉพาะ

2.1.1) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวตะวันออก – ตะวันตก (East West Economic Corridor) เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจแม่สอด-สุโขทัย-พิษณุโลก-ขอนแก่น-มุกดาหารแนวสะพานเศรษฐกิจพื้นที่รัฐประเทศ-สระแก้ว-ปราจีนบุรี พื้นที่เศรษฐกิจระนอง-ชุมพร-บางสะพาน แนวสะพานเศรษฐกิจพังงา-กระบี่-สุราษฎร์ธานี-นครศรีธรรมราช และแนวสะพานเศรษฐกิจสตูล-สงขลา

2.1.2) พัฒนาพื้นที่เชื่อมโยงทางเศรษฐกิจตามแนวเหนือ-ใต้ (North - South Economic Corridor) ได้แก่ แนวเศรษฐกิจเชียงของ-เชียงราย-พิษณุโลก-นครสวรรค์-จังหวัดปริมณฑล แนวเศรษฐกิจหนองคาย-อุดรธานี-ขอนแก่น-นครราชสีมา-จังหวัดปริมณฑลพื้นที่แหลมฉบัง-ชลบุรี-ฉะเชิงเทรา-สระแก้ว-บุรีรัมย์-มุกดาหาร

2.2) พัฒนาบริการพื้นฐานของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่างประเทศ โดยเน้นพื้นที่ชุมชนตามแนวเขตเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก โดยเฉพาะชุมชนเศรษฐกิจชายแดน

2.3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์และโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเชิงพื้นที่ เช่น การพัฒนาระบบรถราง เพิ่มประสิทธิภาพการขนส่งทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคมบริเวณจุดตัด เช่น พิษณุโลก และขอนแก่น

2.4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาสมดุลของ

ระบบนิเวศให้ยั่งยืน ได้แก่ พัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการเกษตร พัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองและแหล่งอุตสาหกรรม และการจัดให้มีการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3. ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน (สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท)

วิสัยทัศน์

“เป็นแหล่งผลิตและรวบรวมสินค้าเกษตรเพื่อส่งออกอุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้างและเป็นศูนย์บริการคมนาคมทางบกที่ได้มาตรฐาน”

เป้าประสงค์

- 1) สร้างรายได้และเพิ่มผลผลิตมวลรวมของกลุ่มจังหวัดเพิ่ม GDP ในกลุ่มจังหวัด 5%
- 2) เกษตรกรรม ข้าว, ไร่ และอุตสาหกรรมได้รับการส่งเสริมและสร้างมูลค่าเพิ่มการส่งออกเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดไก่เนื้อ 1.5% ลดต้นทุนพื้นที่การผลิตข้าวคุณภาพในพื้นที่ 2 ล้านไร่และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่โดยต่อยอดจากอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ เช่น คอนกรีต ร็อควูด มูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณ 10%
- 3) การคมนาคมทางบกมีสมรรถนะเพิ่มขึ้นและพัฒนาเป็นศูนย์บริการขนส่งและพาณิชย์กรรม โดยลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าและการเดินทางได้ปีละไม่น้อยกว่า 720 ล้านบาทต่อปี และสร้างอุตสาหกรรม การบริการด้านการขนส่งที่สามารถให้บริการรถได้ปริมาณ 10% ของรถยนต์ที่ผ่านกลุ่มจังหวัด

ประเด็นยุทธศาสตร์

ประเด็นยุทธศาสตร์ 1 : สร้างมูลค่าเพิ่มในวงจรการเลี้ยงไก่เนื้อและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพาะปลูกข้าวและหญ้าเลี้ยงสัตว์ โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- 1) เสริมสร้างศักยภาพไก่เนื้อส่งออก
- 2) พัฒนาการผลิตและแปรรูปข้าวคุณภาพเพื่อการส่งออก
- 3) ปรับเปลี่ยนการทำเกษตรใหม่ที่ให้ผลตอบแทนสูง

ประเด็นยุทธศาสตร์ 2 : เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้าง โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- 1) เสริมสร้างความมั่นใจในการลงทุนใหม่
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม
- 3) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ 3 : การพัฒนาศักยภาพและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- 1) การพัฒนาศักยภาพและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด

ประเด็นยุทธศาสตร์ 4 : พัฒนาเป็นศูนย์บริการคมนาคมทางบก โดยมียุทธศาสตร์ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาโครงข่ายความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งหลัก

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลพบุรี

สภาพทั่วไปลักษณะทางภูมิศาสตร์ จังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ภาคกลางของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 153 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,199.753 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 3,874,846 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดสระบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดสระบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดนครสวรรค์

ภาพประกอบที่ 3.1 แผนที่แสดงที่ตั้งจังหวัดลพบุรีและอาณาเขตติดต่อ

ลักษณะทางการปกครองจังหวัดลพบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ 122 ตำบล และ 1,124 หมู่บ้าน หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แยกเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาล 12 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 114 แห่ง สถานีตำบล 6 แห่ง จังหวัดลพบุรี มีประชากรรวมทั้งสิ้น 767,985 คน รายได้ประชากร 46,009 บาท/ปี/คน

คำขวัญของจังหวัด “วังนารายณ์คู่บ้าน ศาลพระกาฬคู่เมือง ปรางค์สามยอดลือเลื่อง
เมืองแห่งดินสอพอง เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกริกก้อง แผ่นดินทองสมเด็จพระนารายณ์”

สินค้า OTOP ผ้าทอมือ

วิสัยทัศน์ของจังหวัดลพบุรี

“เป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดภัยจากสารพิษ ศูนย์การศึกษาและเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเมืองน่าอยู่”

เป้าประสงค์ของจังหวัด

- 1) แหล่งน้ำมีคุณภาพได้มาตรฐานและคุณภาพอากาศดีและมีจำนวนระบบการจัดการน้ำเสียเพิ่มขึ้น รวมทั้งลดจำนวนมูลฝอยตกค้างต่อวัน ร้อยละ 15 ภายในปี 2552
- 2) มีการจัดทำผังเมืองรวมครอบคลุมทุกชุมชน/ตำบล ภายในปี 2550
- 3) พื้นที่ป่าไม้ได้รับการฟื้นฟูเพิ่มขึ้น 30,000 ไร่ ภายในปี 2552
- 4) สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากรลดลงร้อยละ 50 ทุกปี
- 5) อัตราการตายด้วยอุบัติเหตุจราจรทางบกไม่เกิน 19.5 ต่อแสนประชากร
- 6) มีหมู่บ้านสร้างสุขภาพครบทุกหมู่บ้าน ภายในปี 2552
- 7) ซ่อมบำรุงทางหลวงชนบททุกปี ๆ ปีละ 500 กิโลเมตร ทุกปี

ประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัด

- 1) แหล่งผลิตอาหารปลอดภัยจากสารพิษของประเทศและตลาดโลก
- 2) ศูนย์การศึกษาและเรียนรู้
- 3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- 4) เมืองน่าอยู่

ยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ของจังหวัด

- 1) เพิ่มพื้นที่ชลประทานและแหล่งน้ำให้ทั่วถึง
- 2) พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและจำหน่าย
- 3) การแปรรูปผลผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่ม
- 4) เกษตรอินทรีย์และเกษตรปลอดสารพิษ
- 5) พัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้สู่มาตรฐานสากลตลอดชีวิต
- 6) การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท
- 7) ส่งเสริมองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ
- 8) พัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศ

- 9) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม
- 10) เพิ่มศักยภาพและขยายโอกาสด้านการตลาด
- 11) พัฒนาไปสู่ความเป็นสากล
- 12) สิ่งแวดล้อมสะอาดสวยงาม
- 13) คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีหลักประกันความมั่นคง
- 14) สังคม ชุมชน เข้มแข็ง ปลอดภัยเสถียร
- 15) ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่ม
- 16) ให้มีการคมนาคมขนส่งเชื่อมโยงให้ทั่วถึง
- 17) พัฒนาระบบการขนส่งมวลชนให้เป็นระบบสากล

3.5 นโยบายการพัฒนาชุมชน

เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนซึ่งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร และกำหนดเป็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา ในกรณีนี้ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจแบบพอเพียง ได้แก่ การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค - บริโภค การก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งก่อสร้างอื่นๆ

3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการส่งเสริมการศึกษา คุณภาพชีวิต และสังคมที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบพัฒนาการจัดการศึกษานอกระบบ พัฒนาระบบการศึกษาของท้องถิ่นเพื่อไปสู่สู่ความเป็นสากล พัฒนาแหล่งข้อมูลข่าวสารของประชาชน การส่งเสริมอนามัยของประชาชน งานพัฒนาคุณภาพชีวิต งานส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ได้แก่ การพัฒนาการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้โปร่งใสตรวจสอบได้ การพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนประชาคมในทุกด้าน การพัฒนาการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย งานพัฒนาการรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงงานพัฒนาการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น และพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5) ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตร และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพเกษตรทุกด้าน งานคุ้มครอง ด้านมลพิษ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งการดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.6 ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นตามประเด็นการพัฒนาท้องถิ่น อาจสรุปได้ดังนี้

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้จัดลำดับความต้องการด้านโครงสร้างพื้นฐานให้เป็นปัญหาแรก และเป็นสิ่งที่ต้องการมากที่สุด ดังนี้ การก่อสร้าง / ปรับปรุงเส้นทางคมนาคม การก่อสร้าง/ปรับปรุงรักษาสิ่งสาธารณูปโภค - สาธารณูปการ และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ รวมถึงการพัฒนาด้านแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพื่อการอุปโภค-บริโภค และระบบน้ำประปา การก่อสร้างสะพาน ปรับปรุงและติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะ

ด้านเศรษฐกิจ ภาพโดยรวมของท้องถิ่นจะมุ่งเน้นอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งรายได้เฉลี่ยจากภาคเกษตรจะไม่มากนัก ประชาชนมักประสบกับปัญหายากจน ปัญหาการอพยพแรงงาน ดังนั้นควรที่จะมีแนวทางแก้ไขได้แก่ การส่งเสริมอาชีพเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ส่งเสริมการกระจายรายได้ การจัดตั้งตลาดกลางในการจัดจำหน่ายสินค้า การฝึกอาชีพให้กับประชาชน

ด้านสังคม สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ จึงมีทั้งผลกระทบที่เป็นผลดีและในทางลบเพราะฉะนั้นควรมีการปรับ และเสริมสร้างให้สังคมชนบทมีความเข้มแข็งขึ้น โดยการสร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ โดยมีแนวทางพัฒนาได้ ดังนี้ พัฒนาการศึกษาระดับพื้นฐานทั้งในระบบและนอกระบบ ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน (สาธารณสุข) ส่งเสริมการกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น งานป้องกันและงานพัฒนาการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน งานด้านส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ด้านพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการพัฒนาประเทศได้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้อย่างฟุ่มเฟือยจึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศวิทยา รวมถึงผลของมลภาวะอันเป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นสมควรที่จะต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมบนพื้นฐานแห่งความสมดุลของระบบนิเวศน์แบบยั่งยืน โดยมีแนวทางพัฒนาดังนี้ งานบำบัดและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม งานสร้างจิตสำนึกและตระหนักในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านพัฒนาการเมือง-การบริหาร ประเทศไทยมีระบบการเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการสนับสนุนการดำเนินงานตาม

แผนการกระจายอำนาจ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยมีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาระบบคุณภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไป

4.1 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดลพบุรี

จังหวัดลพบุรี เป็นจังหวัดในภาคกลาง เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของประเทศ มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกองกำลังทั้งทหารบก และทหารอากาศหลายหน่วย เป็นศูนย์กลางทางด้านทหาร กองกำลังทางกรรม ซึ่งจังหวัดลพบุรี นั้นมีภูมิประเทศที่เหมาะสมคืออยู่ในเขตตอนกลางของประเทศจึงทำให้เป็นศูนย์กลางทางด้านการทหารซึ่งสามารถที่กระจายหรือแจกจ่ายกำลังพล อาวุธยุทโธปกรณ์ไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลพบุรีได้รับการทำนุบำรุงอีกครั้งสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และนอกจากนั้นได้มีการวางผังเมืองใหม่และตั้งหน่วยทหารขึ้นมาในเมืองลพบุรี ซึ่งมีหน่วยทหารที่สำคัญได้แก่ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ , ศูนย์การบินทหารบก , หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ , ศูนย์อำนวยการสร้างอาวุธ ศูนย์การอุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร , หน่วยรบพิเศษ เป็นต้น ดังนั้นเมืองลพบุรีจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองทหารเพราะมีหน่วยทหารที่สำคัญตั้งอยู่ถึง 11 หน่วย ลพบุรีในปัจจุบันจึงเป็น "เมืองเศรษฐกิจ เมืองท่องเที่ยว ศูนย์การศึกษาของภาคกลางตอนบน และยังเป็นเมืองทหารอีกด้วย" และนอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ พระปรางค์สามยอด เขาสนามแจง และทุ่งทานตะวันที่ใหญ่ที่สุดในโลก นับว่าเป็นจังหวัดที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัดลพบุรีเป็นจำนวนมาก

4.1.1 ประวัติเมืองลพบุรี

ลพบุรีเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เพราะปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ติดต่อกันนานนับแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ไม่น้อยกว่า 3,000-4,000 ปีมาแล้ว จากการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก รวมทั้งมีหลักฐานเอกสารและจารึกต่าง ๆ กล่าวถึงเมืองลพบุรีอยู่หลายชิ้นเช่นในพุทธศตวรรษที่ 11-15 มีหลักฐานคือพงศาวดารเหนือ กล่าวถึงพระยาภาพัรรณดิศได้ให้พรหมมณเฑียรมาสร้างเมืองละโว้ตั้งแต่ พ.ศ. 1002 นอกจากนี้ยังมีตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวถึงการสร้างเมืองหริภุญไชยใน พ.ศ. 1204 ต่อมาอีก 2 ปี คือ พ.ศ. 1206 ได้ส่งทูตล่องลำน้ำปิงไปเมืองลพบุรีขอลงเรือสายกษัตริย์ลวปุระให้ไปปกครอง กษัตริย์ลวปุระจึงได้พระราชทานพระนางจามเทวี พระราชธิดา ให้ไปครองเมืองหริภุญไชย ทรงสร้างวัดจามเทวีที่เมืองหริภุญไชย ชื่อเมืองลพปุระใน

ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์เป็นที่ยอมรับว่าเป็นเมืองลพบุรีในปัจจุบัน จึงสรุปได้ว่าลพบุรีคงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง แง่นแคว้นอื่นจึงได้ยอมรับและขอเชื้อสายไปปกครอง

ในระยาระาวพุทธศตวรรษที่ 16-18 ละโว้หรือลพบุรีตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการของอาณาจักรเขมรเป็นครั้งคราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18 เกิดความอ่อนแอในอาณาจักรเขมรทำให้รัฐต่าง ๆ ที่เคยอยู่ใต้อาณาจักรปลิวเป็นอิสระ รวมทั้งละโว้ด้วย ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ปรากฏหลักฐานว่าเมืองลพบุรี น่าจะเป็นเมืองที่พระเจ้าอู่ทองเคยครองราชย์มาก่อนที่จะย้ายไปสถาปนาอาณาจักรอยุธยา และในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมืองลพบุรีเจริญรุ่งเรืองที่สุด เพราะสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2199-2231) ได้สถาปนาลพบุรีเป็นราชธานีที่สอง หลังแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้วลพบุรีขาดความสำคัญลงมากจนกระทั่งถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรดสถาปนาเมืองลพบุรีเป็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่ง จึงเห็นได้ว่าเมืองลพบุรีมีความสำคัญติดต่อกันมายาวนานนับพันปี

4.1.2 ที่ตั้งจังหวัดลพบุรีและอาณาเขตติดต่อ

จังหวัดลพบุรีตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศา 48 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 100 องศา 25 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางเหนือตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน ประมาณ 155 กิโลเมตร หรือทางรถไฟสายเหนือประมาณ 133 กิโลเมตร มีพื้นที่ 6,586.67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,116,668 ไร่ จังหวัดลพบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ 8 จังหวัดดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดกับ	จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันออก	ติดกับ	จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	ติดกับ	จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดสิงห์บุรี
ทิศใต้	ติดกับ	จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดอ่างทอง

4.1.3 ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศของจังหวัดลพบุรี แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

- ที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ 1,170 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ของอำเภอรุ่งเรืองทั้งหมด ตอนกลางและตะวันตกของอำเภอเมืองลพบุรี ตอนกลางและตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอโคกสำโรง และส่วนใหญ่ของอำเภอบ้านหมี่ พื้นที่ราบตอนกลางของอำเภอเมืองลพบุรี บริเวณหมู่บ้านสะพานอิฐ และหมู่บ้านหินสองก้อนจะมีดินสีขาวที่สามารถนำมาทำดินสอพองได้ และดินสอพองของจังหวัดลพบุรีได้ชื่อว่าเป็นดินสอพองที่ดีที่สุดของเมืองไทย

- ที่ราบสลับเนินเขาและภูเขา มีเนื้อที่ 4,816.67 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ด้านตะวันออกของอำเภอเมืองลพบุรี ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอบ้านหมี่บางส่วน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันออกของอำเภอโคกสำโรงและอำเภอท่าหลวง

มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน นั่นคือ แม่น้ำป่าสัก โดยมีการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เพื่อกักเก็บน้ำ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับชาวจังหวัดลพบุรี และจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งยังมีแม่น้ำลพบุรีผ่านทางฝั่งตะวันตกของจังหวัดด้วย รวมทั้งมีระบบคลองชลประทานที่เป็นประโยชน์ในทางเกษตรกรรมอีกด้วย

4.1.4 ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดลพบุรีเคยปกคลุมด้วยป่าไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นป่าดิบแล้งผืนใหญ่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก ป่าเบญจพรรณ และป่าแดง หรือป่าเต็งรังในเขตเชิงเขา ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดลพบุรีนับว่ามีสภาพเสื่อมโทรม และปริมาณน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่ของจังหวัด มีการสำรวจทรัพยากรป่าไม้โดยใช้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมปี พ.ศ. 2525 พบว่าสภาพป่าไม้มีเนื้อที่ร้อยละ 4.69 ของเนื้อที่จังหวัด ต่างกับภาพถ่ายเมื่อปี พ.ศ. 2504 ซึ่งมีเนื้อที่ป่าร้อยละ 33.95 จะเห็นว่าในช่วงเวลา 21 ปีที่ผ่านมา พื้นที่ป่าไม้ลดลงร้อยละ 29.26 และมีสภาพเป็นป่าที่ถูกทำลายใน 2528 จังหวัดลพบุรีมีเนื้อที่ป่าไม้ 174,375 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 4.50 ของเนื้อที่จังหวัด และในปี 2540 มีการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าได้ถูกบุกรุกทำลายไป จนเหลือป่าที่สมบูรณ์เพียง 123,125 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 3.18 ของพื้นที่จังหวัดจากการที่ป่าไม้ในจังหวัดมีสภาพลดลง กรมป่าไม้จึงได้อนุรักษ์ป่าที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ไว้ ปัจจุบันมีป่าสงวนแห่งชาติอยู่ในพื้นที่จังหวัดลพบุรี 4 แห่ง รวมเนื้อที่ 1,110,108.25 ไร่ (1,776.17 ตร.กม.) ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ได้แก่ ป่าซับลังกา ป่าวังเพลิง ป่าชัยบาดาล ป่าเขาเพนียด

ป่าสงวนแห่งชาติ จังหวัดลพบุรี

- ป่าสงวนแห่งชาติป่าซับลังกา มีพื้นที่ (248,987.50 ไร่)
- ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังเพลิงม่วงค่อมลำนารายณ์ มีพื้นที่ (447,081.25 ไร่)
- ป่าสงวนแห่งชาติป่าชัยบาดาล มีพื้นที่ (396,562.50 ไร่)
- ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาเพนียด มีพื้นที่ (17,477 ไร่)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจังหวัดลพบุรี

- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา
- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาสมโภชน์

4.1.5 ทรัพยากรน้ำ

จังหวัดลพบุรีนับเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีประสิทธิภาพด้านการจัดการทรัพยากรน้ำมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จากการที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชท่านทรงเป็นผู้สร้างเมืองลพบุรีและได้มีการนำท่อนดินเผาสูบน้ำจาก อ่างเก็บน้ำซับเหล็ก มาใช้ในกิจการต่าง ๆ ภายในวังนารายณ์ราชนิเวศน์ และในปัจจุบันได้มีการสร้างองค์ความรู้แก่ประชาชนและได้สำนึกในคุณค่าของทรัพยากรน้ำอย่างเห็นคุณค่า เช่น การพัฒนาและบริหารจัดการน้ำในเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่มีการปล่อยน้ำไปสู่แหล่งการเกษตร และอุตสาหกรรม การอนุรักษ์น้ำของคลองชลประทาน เป็นต้น แม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางขาม คลองอนุศาสนนันท์

4.1.6 ประชากร

ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายลาวแต่ปัจจุบันมีหลายกลุ่มที่รู้สึกมีความเป็นไทย ชาวไทยภาคกลางนั้นจะหนาแน่นแถบอำเภอเมืองใกล้เคียงต่อระหว่างลพบุรี-อยุธยา-อ่างทอง รอบนอกเมืองลพบุรีส่วนใหญ่จะมีเชื้อสายลาวทุกอำเภอ ซึ่งแต่เดิมปรากฏว่ามีการใช้ภาษาลาวด้วย แต่ปัจจุบันหลายชุมชนในอำเภอเมืองมีแนวโน้มในการใช้ภาษาลาวลดลง และมีชนเชื้อสายจีนปะปนอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีชนเชื้อสายลาวพวนส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่อำเภอบ้านหมี่ ในตำบลถนนใหญ่ และโคกกระเทียมในอำเภอเมือง ชนเชื้อสายมอญอาศัยอยู่ในเขตท้องที่ตำบลบางขันหมากส่วนล่าง (ส่วนบนส่วนใหญ่เป็นชาวไทย) อำเภอมืองลพบุรี นอกจากนี้ยังมีชาวไทยเบิ่ง ซึ่งเป็นชนกลุ่มเดียวกับชาวไทยโคราช ที่ส่วนใหญ่อาศัยในอำเภอพัฒนานิคม ส่วนชาวอีสานนั้นเข้ามาทางตะวันออกซึ่งติดกับจังหวัดนครราชสีมา กับจังหวัดชัยภูมิ และอาศัยทางโคกเจริญ ชัยบาดาล ฯลฯ ชาวไทยเชื้อสายปากีสถานและอินเดียก็อาศัยในอำเภอเมืองและชัยบาดาล ซึ่งชนเชื้อสายต่าง ๆ นี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ลักษณะนิสัยต่าง ๆ จึงแตกต่างกัน แต่ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับประชากรส่วนใหญ่ได้ดี

4.2 ข้อมูลทั่วไปของไทยพวน

ไทยพวนเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวนและเมืองเชียงขวางทางตอนเหนือของประเทศลาว ต่อมาถูก "กวาดต้อน" เข้าสู่ประเทศไทยในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และสมัยรัชกาลที่ 3 ไทยพวนที่อยู่ในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากลาวพวน ซึ่งอพยพมาจากเวียงจันทน์เข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยเจ้าอนุวงศ์เป็นกบฏ ครั้งแรก ไทยพวนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ "บ้านเช่า" จังหวัดลพบุรี และต่อมาในปี พ.ศ. 2482 "บ้านเช่า" ก็ถูกเปลี่ยนเป็น "อำเภอบ้านหมี่" ไทยพวนมีผิวขาวเหลืองและมีรูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกับลาวพวกอื่น ๆ มีความขยัน รักสงบ โอบอ้อมอารี และ

รักพวกพ้อง พุฒภาษาตระกูลไต อยู่ร่วมกันเป็นสังคมเครือญาติ นับถือศาสนาพุทธ นิยมแต่งกายด้วย
ด้วย "ผ้ามัดหมี่" (ปรารภนา:ก.ค.2548)

4.2.1 ประวัติและที่มาไทยพวน

หนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1 หน้า 295 มีข้อความว่า
"ชนชาติต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยปัจจุบันนี้ นอกจากชาวไทยแล้ว ยังมีคนไทยสาขาอื่น ๆ อีก
หลายสาขาเช่น ผู้ไทย พวน และไซ่ง ซึ่งเป็นคนไทย สาขาหนึ่ง เดิม ผู้ไทย พวน และไซ่ง มีถิ่นฐานอยู่
ทางฝั่งแม่น้ำโขงในประเทศลาว ทางแขวงจำปาศักดิ์ และแขวงเวียงจันทน์ พวกผู้ไทยมีอยู่ทางอีสาน ได้แก่
จังหวัดสกลนคร และนครพนม เป็นต้น ส่วนพวกพวนและพวกไซ่งมีอยู่กระจัดกระจายเป็นแห่ง ๆ ทาง
ภาคกลางมีจังหวัดสุโขทัย จังหวัดลพบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัด
กาญจนบุรี เป็นต้น ไทยทั้ง 3 พวกนี้มีลักษณะทางภาษาใกล้เคียงกันมาก แทบจะกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ
ว่าเป็นภาษาไทยสาขาเดียวกัน แม้ชาวไทยพวนเอง เรียกพวกบ้านเดียวกันหรือต่างบ้าน ก็จะมีคำว่า
"ไทย" กำกับด้วยเสมอคล้ายกับประเทศพวกตนเองว่าเป็นคนไทยเช่น ไทยบ้านเหนือ ไทยบ้านกลาง
ไทยบ้านใต้ ไทยบ้านหาดสูง ไทยบ้านใหม่ ไทยบ้านแม่ราก และเรียกคนต่างถิ่นว่าเป็นคนไทยด้วย เช่น
ถ้าพบคนต่างถิ่น เมื่อต้องการทราบว่าเป็นคนบ้านไหนก็จะถามว่าท่านเป็นคนบ้านไหน (ภาษาไทยพวน
ว่าเจ้าเป็นไทยบ้านเลข) ดังนั้น จึงเข้าใจว่าชาวไทยพวนคงจะมีถิ่นฐานรวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกันด้วย
"พวน" ซึ่งเป็นคำเรียกชื่อชาวไทยสาขาหนึ่ง มีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองพวน แขวงเมืองเวียงจันทน์ ในประเทศ
ลาว มีความหมายว่าอะไร เหตุไรจึงเรียกชื่อว่า "พวน" การค้นคว้าได้ตั้งคำถามที่จะค้นคว้าไว้คือ
"พวน" , คนพวน , ชาวพวน, ไทยพวน, ลาวพวน" คำว่า "พวน" เป็นชื่อของคนไทยสาขาหนึ่ง ซึ่งทาง
ภาคอีสานเรียกว่า "ไทยพวน" แต่ทางภาคกลางเรียกว่า "ลาวพวน"

สมัยกรุงธนบุรี เมื่อประเทศลาวได้รวมเป็นอาณาจักรเดียวกันกับประเทศไทยจนถึงสมัยกรุง
รัตนโกสินทร์ แผ่นดินรัชกาลที่ 3 พลเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้ถูกกวาดต้อนมาอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำ
โขงหลายท้องถิ่นด้วยกัน ทั้งภาคอีสาน และภาคกลาง คนไทยพวนได้ถูกกวาดต้อนมาด้วย และได้
กระจัดกระจายไปอยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น จังหวัดพิจิตร จังหวัดสุโขทัย ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี ฉะเชิงเทรา
และอื่น ๆ

4.2.2 ภาษาของไทยพวน (ปรารภนา: 2548)

ใช้ภาษาไทยแท้เสียงวรรณยุกต์ใกล้เคียงกับภาษาภาคกลางมากกว่า เสียงของชาวภาค
อีสานส่วนมากเช่น แม้ออกเสียงว่า แม่ ตรงกับภาษาภาคกลางไม่ใช่แม่ น้ำก็ออกเสียงว่า น้ำ ไม่ใช่
น่านม เมื่อเทียบเคียงกับภาษาไทยสาขาอื่น เห็นว่าใกล้เคียงกับภาษาผู้ไทย หรือ ไทยภู และภาษาย้อ คือ
ออกเสียงสระไอน้ำม้วนเป็นเสียงสระเออ เช่น ใต้ ออกเสียงเป็น เตื่อ ให้ ออกเสียงเป็น เหือ เป็นต้น
ภาษาเขียนของไทยพวนเดิมใช้อักษรไทยน้อย จารลงในใบลาน เช่น นิทานพื้นบ้าน เพื่อใช้อ่านในงาน

พิธีต่าง ๆ เช่น งานเงินเหื่อนดี อยู่กรรม หรือเทศน์ในงานบุญต่าง ๆ และใช้อักษรธรรม จารลงในใบลานที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมะ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ในปี พ.ศ. 2465 ได้ตราพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นและบังคับให้ทั่วประเทศ ชาวไทยพวนจึงได้ศึกษาภาษาไทยอย่างจริงจัง อีกทั้งสนับสนุนให้บุตรหลานศึกษาภาษาไทยกันมากขึ้น เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม และวัฒนธรรมจากในเมือง การแต่งงานกับคนภาษาอื่น ทำให้เกิดการผสมผสานด้านภาษาทำให้อักษรไทยน้อยและอักษรธรรมลดความสำคัญลง ไม่มีการสืบทอดภาษาเขียนสู่ชนรุ่นหลัง ผู้มีความรู้เรื่องภาษาเขียนและภาษาถิ่นเริ่มหมดไปจากสังคม ในปัจจุบันมีผู้ที่สามารถอ่านใบลานได้น้อยมาก

4.2.3 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอบ้านหมี่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอตาคลี (จังหวัดนครสวรรค์) และอำเภอหนองม่วง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอโคกสำโรง
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองลพบุรีและอำเภอบำเหน็จณรงค์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเมืองสิงห์บุรี อำเภออินทร์บุรี (จังหวัดสิงห์บุรี) และอำเภอตาคลี (จังหวัดนครสวรรค์)

4.2.4 วิถีชีวิต

ชาวพวนมีนิสัยรักความสงบ ใจคอเยือกเย็น มีความโอบอ้อมอารี ยึดมั่นในศาสนา รักอิสระ มีความขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ อาชีพหลักของไทพวน คือ การทำนา ปลูกข้าวเจ้า พวนโดยทั่วไปบริโภคข้าวเจ้า แต่มีบางส่วนบริโภคข้าวเหนียว อาชีพรองลงมา คือ การทอผ้า ซึ่งขึ้นชื่อว่าสวยงาม และประณีตมาก เมื่อดำเนินการทำไร่ทำนา ก็จะทำงานหัตถกรรม ผู้ชายจะสานกระบุง ตะกร้า เครื่องมือหาปลา ส่วนผู้หญิงจะทอผ้า ซึ่งรู้จักกันแพร่หลายในปัจจุบันคือ ผ้ามัดหมี่ลพบุรี อาหารของชาวไทพวนที่มีประจำทุกครัวเรือนคือ ปลาไร่ เมื่อมีงานบุญมักนิยมทำขนมจีน และข้าวหลาม ส่วนอาหารอื่น ๆ จะเป็นอาหารง่าย ๆ ที่ประกอบจากพืชผัก ปลา ที่มีในท้องถิ่น เช่น ปลาต้ม ปลาต้มพริก เป็นต้น ในด้านความเชื่อนั้น ชาวพวนมีความเชื่อเรื่องผีจะมีศาลประจำหมู่บ้าน เรียกว่า ศาลตาปู่ หรือศาลเจ้าปู่บ้าน รวมทั้งการละเล่นในเทศกาลก็จะมีการเล่นผีนางด้ง ผีนางกวัก ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนคือ ประเพณีใส่กระจาด ประเพณีกำฟ้า ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงถึงการสักการะฟ้า เพื่อให้ผีฟ้า หรือเทวดาพอใจ เพื่อไม่ให้เกิดภัยพิบัติชาวไทพวน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบเอกลักษณ์ของตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม วิถีการดำเนินชีวิต เช่น การแต่งกาย * อาหารที่บริโภค และฝีมือในการทอผ้า และการละเล่นที่มีมาแต่อดีตจนถึง

ปัจจุบัน คนพวนเป็นชาวพุทธที่เคร่งศาสนา มีความรู้ เคารพผู้อาวุโส รักครอบครัว รักสงบ สามีชาวพวนมักให้เกิดริกรรยาหมู่บ้าน พวนมักไม่มีคดีร้ายรุนแรง คนพวนเป็นคนที่วัฒนธรรมมิใช่คนป่าเถื่อน สิ่งที่หล่อหลอมคนพวนให้มีบุคลิกภาพดังกล่าวนี้แหละคือภูมิปัญญาของ บรรพบุรุษชาวพวน ที่ถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น คำสอน นิทาน วรรณคดี ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปกรรมต่าง ๆ ภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นสิ่งที่ลูกหลานคนพวน ควรค้นคว้าหาให้พบแล้วยึดให้มั่น

ภาพประกอบที่ 4.1 ลักษณะภูมิประเทศ

ที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/>

4.2.5 ประเพณีที่สำคัญของชาวพวน(ปรารภนา: 2548)

ส่วนใหญ่การละเล่นจัดขึ้นในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น เล่นในประเพณีกำฟ้า ในประเพณีใส่กระจาด การละเล่นบางอย่างเป็นการละเล่นที่เด็ก ๆ ในปัจจุบันไม่มีการนำมาเล่นแล้ว ดังนั้นการละเล่นในประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการฟื้นฟูและเผยแพร่ ตามเทศกาลเป็นส่วนใหญ่

ประเพณีกำฟ้า คำว่า "กำ" เป็นคำพวน หมายถึงการสักการะคำว่า "ฟ้า" หมายถึงเจ้าฟ้า เจ้าแผ่นดิน หรือผู้ที่อยู่สูงเทียมฟ้า คือพวงแหวนดาว และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ไม่อาจเห็นได้ คำว่า "กำฟ้า" หมายถึง การนับถือการสักการะบูชาฟ้า ซึ่งจะถือเอาวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ก่อนวันกำฟ้า 1 วัน คือวันขึ้น 2 ค่ำเดือน 3 จะถือเป็นวันสุกดิบแต่ชาวบ้านจะทำข้าวบูน หรือ ขนมจีน พร้อมทั้งน้ำยาและน้ำพริกไว้เลี้ยงดูกัน มีการทำข้าวหลามเผาไว้ในกระบอกข้าวหลามอ่อน มีการทำข้าวจี้ ข้าวจี้ทำโดยนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำมาปั้นเป็นก้อนขนาดพอเหมาะ อาจจะใส่ได้หวานหรือใส่เค็มหรือไม่ใส่ก็ได้เลยก็ได้ เสียบเข้าไม้ทาโดยรอบด้วยไข่ แล้วนำไปปิ้งไฟจนสุกหอม ข้าวจี้จะนำไปเช่นไหว้ผีฟ้าและแบ่งกันกินในหมู่ญาติพี่น้อง พอถึงวันกำฟ้าทุกคนในบ้านจะไปทำบุญที่วัดมีการใส่บาตรด้วยข้าวหลาม ข้าวจี้ ตกตอนบ่ายจะมีการละเล่นไปจนถึงกลางคืน การละเล่นที่นิยมได้แก่ ช่วงชัย มอญช้อนผ้านางดั่ง ฯลฯ งานบุญกำฟ้าในปัจจุบัน เศรษฐกิจได้สูงขึ้น การทำบุญต่าง ๆ ได้รวบรัดลงไปเหลือเพียงหลักใหญ่ ๆ และต่อมาในปัจจุบันในบางแห่ง ได้กลายเป็นวันทำบุญกุศลและงานรื่นเริงประจำปี จึงได้จัดงานนี้เพื่อนำประโยชน์ที่ได้เข้าไปทำสาธารณกุศล เป็นต้น

ประเพณีใส่กระจาด ประเพณีใส่กระจาดหรือประเพณีใส่กระจาด เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทพวน โดยจะตรงกับฤดูเทศกาลออกพรรษา คือระยะเวลา 11 ข้างแรม การใส่กระจาดเริ่มต้นเมื่อมีการประกวดกำหนดงานบุญมหาชาติแต่ละหมู่บ้าน จะกำหนดทำบุญไม่ตรงกัน หากหมู่บ้านได้มีการกำหนดทำบุญก่อน แต่ละบ้านก็จะทำขนมจีนและข้าวต้มมัด นอกจากนี้ยังมีผลไม้ต่าง ๆ เช่น กล้วย อ้อย ส้ม ฯลฯ ไปให้กับหมู่บ้านที่มีงาน การทำบุญร่วมกันนี้อาจใช้เงินหรือผลไม้ที่นำมาร่วมกันสมทบทำบุญ และการทำบุญนี้เองเรียกว่า "การใส่กระจาด" ก่อนจะถึงวันใส่กระจาดหนึ่งวันเรียกว่า "วันต้อนสาว" คำว่า "ต้อนสาว" เป็นภาษาพวน คือ เจ้าบ้านจะไปวานลูกสาวของหมู่บ้านที่รู้จักคุ้นเคยมาช่วยที่บ้านของตนเพื่อทำขนม ห่อข้าวต้ม คำข้าวปุ้น(ขนมจีน) และช่วยต้อนรับแขกที่จะมาใส่กระจาด ในคืนนี้จะมีหนุ่ม ๆ ไปเที่ยวตามบ้านสาว ๆ ที่ตนชอบอยู่ และจะช่วยกันทำขนมไปคุยกันไปตลอดคืนและเตรียมจัดของไว้เลี้ยงแขกจนสว่าง พอรุ่งขึ้นก็เก็บกวาดจัดบ้านไว้รับแขกในวันใส่กระจาดในวันรุ่งขึ้นเป็นวันเทศน์ ชาวบ้านก็จะนำของที่แขกมาใส่กระจาดทำเป็นภัตที่ไปถวายพระที่วัด โดยถือกันว่าการทำบุญมหาชาตินี้เป็นการทำบุญครั้งที่ยิ่งใหญ่ประจำปี

ประเพณีลงช่วง เป็นประเพณีของไทพวนอย่างหนึ่ง "ช่วง" คงหมายถึงบริเวณที่โล่งแจ้งซึ่งกว้างพอสมควร พอที่จะเป็นบริเวณรวมคนได้ประมาณ 20 - 30 คน เพื่อจะทำงานบางอย่างได้ โดยทั่วไป "การลงช่วง" หมายถึงการนัดหมายเพื่อนบ้านออกมาทำงานพร้อมกันและเป็นการนัดพบของคนหนุ่มใกล้เคียงกัน เช่น ล้องบ้านด้าน ล้องบ้านซ้าย เป็นต้น ประเพณีลงช่วงมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การได้พบปะพูดคุยกันของคนหนุ่มสาวเพราะประเพณีสมัยโบราณหนุ่มสาวมีโอกาสนับกันมาก งานที่นำมาทำขณะลงช่วงนั้นส่วนใหญ่เป็นประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น การทอผ้า ปั่นด้าย กระเพาะเปลือกถั่วลิสง (เตรียมไว้ปลูก) การซอมข้าว ฯลฯ และส่วนมากเป็นงานพื้นบ้าน ก่อนการลงช่วงจะมีการเก็บหัว (เศษไม้ไผ่) เพื่อนำมาก่อไฟให้เกิดแสงสว่างในตอนเย็นสาวจะเดินเก็บหัว (เพื่อบอกให้หนุ่มทราบว่ามีงาน) จะมีการลงช่วง) มากองรวมกันไว้บริเวณที่จะมีการลงช่วง แล้วขึ้นบ้านประกอบอาหารก่อนแล้วจึงลงช่วงหลังจากรับประทานอาหารและอาบน้ำแต่งตัวเสร็จประมาณ 2 ทุ่ม ก็จะช่วยกันก่อกองไฟ ทำงานที่ จะทำลงมาจากบ้านและทำกันไปคุยกันไปเป็นที่สนุกสนาน จากนั้นหนุ่ม ๆ ในละแวกบ้านก็จะมาเดินเที่ยวกันเป็นกลุ่ม ๆ การมาของหนุ่ม ๆ อาจจะไปแค้น เป่าปาก ร้องเพลง เป็นการให้เสียงลวงหน้าเพื่อสาว ๆ จะได้เตรียมตัวต้อนรับ โดยการนำน้ำดื่มมาวางไว้บริเวณงานหรืออาจจะมีขนมหวานไว้ด้วยหนุ่มที่สนใจสาวอาจจะแยกเป็นคู่ ๆ จะมีบางกลุ่มร้องเพลงและคุยตลกขบขันเป็นที่สนุกสนานตามประสาหนุ่มสาวจนประมาณ 5-6 ทุ่ม หนุ่มจะไปส่งสาวกลับบ้านแต่ในบางท้องที่การลงช่วงจะกระทำขึ้นที่บ้านของสาวนั่นเอง

ประเพณีกำเกียง ประเพณีกำเกียงเป็นประเพณีที่กระทำกันในวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 ซึ่งเป็นประเพณีที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผีที่อดอยาก เพื่อจะได้ไม่มารบกวนคนใน

หมู่บ้านลักษณะเชิงปฏิบัติของประเพณีกำเกียงจะนิยมทำกัน 2 อย่าง คือ อิงศาสนา และไม่อิงศาสนา แบบไม่อิงศาสนา เรียกว่า “กำเกียง” แบบอิงศาสนา เรียกว่า “ห่อข้าวยามดิน” ทั้งสองกิจกรรมนี้ เป็นประเพณีที่ทำกันทั้งหมู่บ้าน

กำเกียง ชาวบ้านจะพากันทำกระทงจากใบตอง แล้วปั้นดินเป็นรูปวัว รูปควาย รูปคนในบ้าน ใส่ลงไปใบกระทง พร้อมกับอาหารที่จะเช่นผี เตรียมไว้ในคืนวัน 11 ค่ำ เดือน 9 พอถึงเช้าวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะพากันนำกระทงไปที่ท่าแม่น้ำ เพื่อทำพิธีขับไล่ผีหรือสิ่งที่ไม่ดีที่เบียดเบียนร่างกายที่ทำให้เกิดไข้เจ็บ ให้สิ่งเหล่านี้ออกไปจากหมู่บ้าน ตอนที่เอากระทงไปลอยน้ำ ก็จะมีผูกกระทงติดไว้กับใบหนาด ซึ่งเป็นใบไม้สำหรับใช้ไล่ผี ผู้นำกระทงไปลอยน้ำจะต้องถือมิด และมีผ้าขาวม้าเคียนหัว แล้วก็ทำพิธีไล่ผี ตายอดตายอยาก โดยกล่าวคำขับไล่ดังนี้ “ผีกินได้ไล่ฮี ผีกินดีของควะ ผีตายอดตายอยาก ไปเฮ้อหม้อเฮ้อเสียงเน้อ”

ห่อข้าวยามดิน เป็นการทำทานให้กับผีเปรต ผีตายอดตายอยาก ประเพณีห่อข้าวยามดิน ชาวบ้านจะปฏิบัติกันโดยเอาของกิน เช่น พริกแห้ง แดง ข้าวโพด มาแลกกั้นตามบ้านเพื่อประกอบอาหาร แล้วนำมาหนึ่งรวมกันกลางลานบ้าน ของที่หนึ่งได้ด้วยกันจะมีพืชผลดังกล่าวรวมทั้งข้าว และเนื้อเมื่อนึ่งเข้ากันดีแล้ว ก็จะนำของที่หนึ่งมาปั้นเป็นก้อน แล้วนำมาห่อด้วยใบตอกกล้วย และนำไปทิ้งไว้ที่ตีนโบสถ์ที่วัด เพื่อว่าผีจะได้มากินอาหารที่วางทิ้งไว้ นั้น บางครั้งนิยมการทำบุญตักบาตรด้วยประเพณีห่อข้าวยามดิน ในปัจจุบันไม่นิยมทำกัน เหตุผลก็คือบริเวณที่จะประกอบพิธี ไม่มีอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งเห็นว่าเป็นการทำให้อวดรูปร่าง

ประเพณีทานข้าวสะ ประเพณีเดือน 10 เรียกว่า “การทานข้าวสะ” ปัจจุบันนี้เป็นประเพณีที่ไม่นิยมปฏิบัติกันแล้ว การทานข้าวสะนั้นเดิมใช้ปฏิบัติกัน เนื่องมาจากความเชื่อว่า เป็นการอ้อนวอนขอความอุดมสมบูรณ์ในการเกษตรกรรมเมื่อถึงเดือนสิบ ชาวบ้านจะเอาใบตองมาให้พระสงฆ์เขียนคำจารึกเป็นภาษาบาลี ขอความสวัสดิ์ แล้วเอาไปใส่ไว้ในนา พร้อมทั้งขอข้าวพระมาปั้นเป็นเต่า แล้วตากแดดให้แห้งเสร็จแล้วก็นำไปไว้ในโถงข้าวสาร นอกจากนี้ยังได้นำทรายไปให้พระปลุกเสก เพื่อนำไปวางไว้ในนา และวางไว้รอบบ้าน การปฏิบัติดังนี้ก็เนื่องจากความเชื่อว่า จะได้มีข้าวปลากินอุดมสมบูรณ์ การทำไร่นาจะได้ผลดี ข้าวออกรวงอย่างเต็มที่ปราศจากตัวแมลงเพลี้ยมารบกวน นอกจากนี้ยังเป็นความเชื่อว่า จะทำให้สิ่งไม่ดีทั้งหลายอันตรายไปจากทุ่งนาและบ้านเรือนของตนอีกด้วย

4.2.6 บ้านเรือนของชาวพวน

สังคมของไทยพวนเป็นสังคมเครือญาติ ปลูกเรือนอยู่ใกล้กัน และมีกำช่วยเหลือกันและกัน ทั้งการทำมาหากินและการประกอบประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งระหว่างเครือญาติและไทยพวนที่อยู่ต่างบ้านต่างเมือง ไทยพวนถือว่า แม้จะอยู่ต่างบ้านต่างเมืองก็เป็นสายเลือดเดียวกัน เป็นเสมือนที่

น้องกัน บ้านเรือนของไทยวนเป็นเรือนสูง ใต้ถุนเรือนใช้ทำประโยชน์หลายอย่าง เช่น ทำคอก ครัวควาย เล้าเป็ดไก่ ตั้งเครื่องสำหรับผูกทอผ้า มุงหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฟากกรุด้วยใบไม้ซึ่งทำจากไม้ไผ่สานขัดแตะ หรือฝาเสื่อลำแพน ชั้นบนเป็นที่พำนักหลับนอน ภายในตัวบ้านกันเป็นห้องให้ลูกสาวหรือกันเป็นห้องเก็บของที่มีค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ อัฐิของบรรพบุรุษ พื้นบ้านและฝาเรือนนิยมใช้ไม้กระดานที่เลื่อยเป็นแผ่น บาง ๆ บางบ้านนิยมประดับลายไม้ฉลุลายตามมุมจั่ว และเชิงชาย พื้นในส่วนล่างของบ้าน ใช้เป็นที่ประกอบกรางงานต่าง ๆ หรือใช้เป็นคอกสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ใต้ถุนบ้านมักใช้เป็นที่วางแคร่ หรือเตียง ตั้งเพื่อเป็นที่นั่งหรือนอนพักผ่อนและใช้เป็นที่รับแขกในเวลากลางวัน บ้านของพวนนับความเล็กหรือใหญ่ตามจำนวนช่องห้องของเสาเรือน โดยปกติมักจะมีปลุกเรือนหลังคาหน้าจั่ว หันไปตามแนวตะวันออกตะวันตก บ้านบางหลังอาจจะมีการต่อขยายคาออกจากรั้วบ้านเพื่อทำเป็นห้องครัว ห้องน้ำ หรือเป็นเพิงเก็บของ ส่วนบริเวณใกล้บ้านมักปลูกยี่งอวางไว้เก็บข้าวเปลือก ในปัจจุบันพวนที่มีฐานะดีนิยมปลูกบ้านแบบตะวันตกหรือตามแบบชุมชนเมืองเรือนสมัยใหม่จะมีหลังคาทรงมะนิลาหันหน้าไปทางทิศ ตะวันตก ไม้เครื่องบนผูกมัดด้วยหวาย ถ้าเป็นบ้านผู้มีฐานะดี จะมุงด้วยกระเบื้องไม้เรียกว่า ไม้แป้นเกิดหรือกระเบื้องดินเผา พื้นและ ฝาเรือนปูด้วยกระดาน ไม้ไผ่สีสุกสับแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ เรียกว่า "ฟาก" ฤกษ์ในการปลูก คือเวลาเช้า การปลูกเรือนจะเสร็จในวัน เดียวประมาณ 5-6 โมงเย็น ต่อจากนั้นจะเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง บางพวกทำเล้าไก่ ทำเตาไฟ การขึ้นบ้านใหม่เจ้าของบ้านต้องหอบสิ่งของขึ้นไป ได้แก่ ไชหัว หมู แห ไม้ค้อน ลีว และหอกหญิงชาวพวนสูงวัย ในตำบลหาดเสี้ยว นิยมนุ่งซิ่นดำคาดแถบแดง ต่อจากนั้นจะมีคนถือเสื่อที่นอนหมอน มุ้ง ถาดข้าวต้มขนมหวาน สำหรับทำขวัญเรือน เมื่อญาติพี่น้องมาพร้อมหน้า ก็เริ่มทำพิธี สูขวัญเรือน ตามประเพณี การนอนเรือนใหม่จะต้องมีคนนอนให้ครบทุกห้องเป็นเวลา 3 คืน คืนที่สี่ เจ้าบ้านจะต้องจัดทำ ข้าวต้มขนมหวานเลี้ยงดูญาติพี่น้อง ที่มานอนเป็นเพื่อนเมื่อเจ้าบ้านจัดบ้านเสร็จคนที่จะเข้าออก ห้องนอนได้ต้องเป็นคนในครอบครัวเท่านั้น ตามคติความเชื่อของไทยวนจะปลูก (ปลูกสร้าง) บ้านปลูกเสื่อ จะต้องเลือกที่ให้ได้ดีลักษณะที่ดีที่เป็นมงคล การเลือกที่ดีต้องมีผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปดูที่ดูทางให้การเลือกที่จะเสี่ยงทายหาที่ด้วยการ

1) ขุดหลุมให้ลึกพอประมาณ แล้วเอาใบไม้ปกหลุมไว้ 1 คืน รุ่งเช้าเปิดหลุมเอาดินขึ้นมาดมดูกลิ่น ถ้าดินมีกลิ่นเหม็น กลิ่นเน่าผิดกลิ่นธรรมชาติของดิน เป็นอัปมงคล ปลูกเสื่อไม่ได้จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย

2) นอกจากดูดิน ดมกลิ่นดิน ดูน้ำในหลุมด้วยว่า น้ำใสหรือสีเน่ามีมัน น้ำมีกลิ่นเหม็น ปลูกเสื่อไม่ได้จะเจ็บป่วย น้ำจะท่วมบ้าน

3) ปลูกเสื่อ ต้องไม่ปลูกใกล้หอบ้าน เป็นชะล่า

4) ปลุกเสกที่รื้อลงจะสร้างใหม่ต้องทิ้งไว้ 1 ปี ก่อนจึงปลุกใหม่ได้ เมื่อเลือกที่ปลุกได้แล้ว ก็จะต้องเชิญแม่ธรณีออกจากพื้นที่ที่จะปลุกเสกไปไว้ที่อื่นก่อน เพราะจะขุดหลุมฝังเสา จอบเสียมจะไปถูกแม่ธรณีให้เดือนร้อน และเชิญเทวดาลงมาเสียดหาพื้นที่มงคลอีกครั้งเมื่อเชิญแม่ธรณีออกไปแล้วก็เชิญเทวดาลงมา เจ้าของที่จะกวาดพื้นที่ตรงที่ปลุกเสกให้สะอาดเตียน เอาตะปุดตกลงไปที่พื้นให้เป็นรู เอาเมล็ดข้าวสาร 7 เมล็ดใส่ลงในรูตะปุด เอาดอกไม้ ธูปเทียนวางบนรูตะปุดแล้วใช้ขันครอบรูตะปุดเอาไว้ 1 คืน รุ่งเช้าเปิดที่ครอบดูถ้าเมล็ดข้าวทั้ง 7 เมล็ดยังอยู่เหมือนเดิมไม่กระจัดกระจายเสียหายถือว่าที่ตรงนั้นดีเป็นมงคลปลุกเสกแล้วจะอยู่ดีกินดี แต่ถ้าเมล็ดข้าวกระจัดกระจายแสดงว่าที่ตรงนั้นเป็นอัปมงคลจะอยู่ไม่เป็นสุข

การปลุกเสกต้องปลุกให้เสร็จในวันเดียว คือ ชิงศุกร์ ปลุกเสาร์ เมื่อขุดหลุมเสร็จจะให้ของมาปิดปากหลุมกันไม่ให้สัตว์ลงไป หลุมเสกแต่ละหลุมจะมีชื่อเรียกคล้องจองกันเช่น คำสี่ คำดี คำมี ฯลฯ การตัดไม้ทำเสาเสก จะต้องหาวันไปตัดให้ได้มงคล และไม้ที่เอามาทำเสาจะต้อง ลำต้นตรง ไม่คดงอ ไม้ไม่แตก ไม้กลวง เมื่อล้มไม้ลงแล้วจึงพบว่าใจไม้แตกกลวง ก็จะเอามาใช้ปลุกเสกไม่ได้ ไม้ที่จะทำเสาต้องเป็นไม้ไม่แยงเงา คือ เงาของไม้ไม่ทอดลงน้ำ ไม้มีกิ่งตาย มีใบดก มีมดอยู่หลายๆ ถือว่าจะทำให้อยู่ดีกินดี มีความสามัคคีกลมเกลียวขณะตัดไม้ทำเสา ถ้ามีเสียงนกเค้าแมวร้อง ตุ๊กแกร้อง แลน ร้อง (ตะกวด) ฟานร้อง (เนื้อทราย) แม้ไม้จะล้มแล้วก็เอามาทำเสาไม่ได้ ถือเป็นอัปมงคล การลงเสาเอกหรือเสาแฉกเสาขวัญ ต้องหาวันลงเสาจะต้องไม่ให้ถูกวันเก้ากอง ถือเป็นอัปมงคลก่อนยกเสาลง หลุมต้องว่าคาถานกคุ้มดีไล่น้ำเสก หัวเสกติดแผ่นทอง มัดด้วยไธ ยอดกล้วย ต้นอ้อย ภายในไซจะใส่เงิน ทอง ข้าวสาร ดอกไม้ มีการแห่รอบบริเวณเสก 3 รอบ พราหมณ์ หรือผู้รู้จะกระทำพิธีเดินด้วยการถือไหเกลือไหลปรำ ชาวบ้านจะถือกบ หม้อเต่า (หลาว มีด สิว ลูกแหงา)

4.3 ข้อมูลทั่วไปของไทพวนหินปัก บ้านหมี่

4.3.1 สังคม

ส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมชนบทมีศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะงานหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การทอผ้า ตัด เย็บ ย้อม คนพวนมีลักษณะนิสัย รักสงบ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ค่อนข้างดีอันถือดีแต่มีความสามัคคีในหมู่พวกพ้อง อุดหนุน ขยันขันแข็งในการทำมาหากินมีความผูกพันอยู่กับวัฒนธรรมประเพณีของตน และยึดมั่นในประเพณีของตน และยึดมั่นในประเพณีโบราณดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษโดยนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

โครงสร้างสังคมของพวน มีลักษณะดังนี้

1) รูปแบบของสงฆ์ - มารวาส คือ พวนนับถือพุทธศาสนา พึ่งพระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยว จิตใจ พระสงฆ์มีส่วนอย่างมากในการย้ายถิ่นฐานและการตั้งหลักแหล่งในที่ทำกินใหม่ และพระสงฆ์ก็ได้ปัจจัยในการยังชีพจากพวนด้วย

2) รูปแบบอาวุโส - น้อยอาวุโส คือ การที่พวนรับแนวคิดเอาพุทธศาสนามาใช้ ทำให้เกิดรูปแบบสังคมลักษณะผู้อ่อนอาวุโสต้องเคารพผู้ที่อาวุโสกว่าตน

3) รูปแบบเครือญาติ คือ เนื่องจากสังคมของพวนเป็นสังคมชนบท จึงยังคงให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ มีการนับญาติกันทั้งทางสายโลหิตและทางการแต่งงาน มีการเรียกชื่อของพ่อแม่ตามชื่อบุตรคนแรก

4) รูปแบบครอบครัว คือ ครอบครัวของพวนเป็นครอบครัวแบบขยาย มีคนมากกว่า 2 รุ่นอาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน โดยปกติมักเป็นญาติร่วมสายโลหิต แม้ว่าบางครอบครัวจะเป็นครอบครัวเดี่ยว คือสามีภรรยาที่ออกเรือนใหม่ สร้างที่อยู่อาศัยเป็นสัดส่วนของตนเอง แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีความสัมพันธ์กับเรือนหลังเดิมอย่างแนบแน่น

4.3.2 อาชีพ(ปรารธนา: 2548)

อาชีพหลักในปัจจุบันที่สามารถสร้างรายได้และความมั่นคง ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี เป็นที่รู้จักทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาชีพที่ทำมาเก่าแก่คือ การทำนาทำไร่ จากการศึกษาของ เกียรติศักดิ์ อ่อนละมัย เรื่องวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในกระแสโลกาภิวัตน์ : “ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี” พบว่า อาชีพหลักของไทยพวนในตำบลหินปักส่วนใหญ่ คือ การทำเกษตรกรรม (ทำนา) ร้อยละ 46.80 หรือ ประมาณเกือบครึ่งหนึ่ง รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 22.20 และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน(ทอผ้า) ร้อยละ 14.30 ในส่วนผู้นำท้องถิ่นพบว่า ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 65.70 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 21.40 สำหรับหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 41.70 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 22.40 (หน้า 57) อาชีพรองของไทยพวนในตำบลหินปัก ส่วนใหญ่ในภาพรวม ไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 83.00 หมายความว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว รองลงมาได้แก่ อาชีพรับจ้าง กับ การทำหัตถกรรม (ทอผ้า) ร้อยละ 6.70 ในส่วนของกลุ่มหัวหน้าครัวเรือนกับผู้นำท้องถิ่น มีลักษณะเหมือน ๆ กัน คือ ไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 83.00 และร้อยละ 80.00 ตามลำดับ (หน้า 58) สถานที่ในการประกอบอาชีพของไทยพวนในตำบลหินปัก ในภาพรวม ประกอบอาชีพในหมู่บ้าน ร้อยละ 91.40 รองลงมาประกอบอาชีพนอกหมู่บ้าน อำเภอบ้านหมี่ ร้อยละ 5.30 และประกอบอาชีพนอกจังหวัดลพบุรี ร้อยละ 2.00 ในระดับผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพภายในหมู่บ้าน ร้อยละ 95.70 ส่วนหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ใน

หมู่บ้านร้อยละ 90.10 (หน้า 59) นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า ไทยพวนมีการขอยืมเงินรวมไปถึงการกู้เงินต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหาในครัวเรือน ส่วนรายที่ทำนาน ๆ ครั้งมีร้อยละ 55.93 รองลงมาอยู่ที่กู้ยืมเป็นประจำ มีร้อยละ 81.00 และรายไม่มีการกู้ยืมเลยมีร้อยละ 13.07 เนื่องจากไทยพวนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม มีฐานะปานกลางค่อนข้างต่ำ มีรายได้น้อย จึงทำให้ต้องมีการขอยืมเงิน บางรายอาจต้องกู้เงินจากนายทุนท้องถิ่น หรือจาก ธกส. หรือ ธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ บางส่วนมีลักษณะของการขอยืมเงินทุนโดยมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ยหลังฤดูเก็บเกี่ยว (เกรียงศักดิ์: 2540)

4.3.3 อาหาร

การกินอยู่จะเป็นแบบสังคมเมืองคือ กินง่ายอยู่ง่าย อาหารที่รับประทานจะประกอบมาจากสิ่งของที่หามาได้ตามบริเวณสวน หรือหนองน้ำ แม่น้ำ ตามแต่จะหาได้ นำมาปรุงรสโดยใส่ปลาร้า พริกแห้ง เกลือ กระเทียม หัวหอม หรือข่า ตะไคร้ เป็นหลัก ซึ่งเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยพวนทุ่งไธสงเอง เช่น แกงผักอะเยาะอะแยะ (ผักรวม), ผักเจียด (ทำมาจากตัวเจียดเล็ก ๆ), กุ้งเต้น, ปลาเต้น, แจ่วมะเดื่อ (น้ำพริกมะเขือเทศ), น้ำพริกหนุ่ม, แกงแค, แกงอ่อม ฯลฯ ปัจจุบันก็มีการกินอยู่เหมือนคนไทยทั่วไป แต่ก็ยังอนุรักษ์อาหารดังกล่าวไว้เพราะมีรสชาติอร่อย แต่งดบางอย่างลงเช่น กุ้งเต้น ปลาเต้น ซึ่งเป็นอาหารที่ทำจากการนำเอากุ้งสดและปลาสลิดตัวเล็ก ๆ ที่ยังมีชีวิตอยู่ใส่ลงในเครื่องปรุง ที่มีส่วนผสมของพริก ข่า ตะไคร้ หยวกกล้วย และมีรสจัด เมื่อกุ้งหรือปลาโดนน้ำพริก ก็จะกระโดดขึ้น จึงเรียกว่า กุ้งเต้น ปลาเต้น

4.3.4 การปกครอง

ปัจจุบันนี้โครงสร้างสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่เดิมผู้นำของหมู่บ้านคือผู้อาวุโส แต่ต่อมาระบบแบบนี้ถูกแทนที่โดยระบบการปกครองท้องถิ่นที่มีกำหนด – ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหมู่บ้าน แต่ถึงอย่างไร ระบบการปกครองของชาวพวนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือการปกครองกันเองในชุมชน และการปกครองจากส่วนกลาง แต่เดิมในชุมชนมีเพียงการปกครองกันเองในชุมชนโดยมีผู้อาวุโส เป็นผู้นำ และเป็นผู้ดูแลชาวบ้านทุกคน ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ การกิน การเพาะปลูก การสร้างบ้านเรือน การแต่งงาน การเจ็บป่วย เป็นต้น วิธีการปกครองของผู้อาวุโส นี้พบว่า ได้รับการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากผู้นำคนก่อน ๆ โดยเฉพาะการสืบทอดเกี่ยวกับความเชื่อ แบบแผนการดำเนินชีวิต และกฎกติกาในการควบคุมสมาชิกในชุมชน ซึ่งชาวบ้านจะเชื่อฟังและทำตามคำบอกของผู้อาวุโส ดังนั้นผู้อาวุโส จึงเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการดำรงอยู่ในด้านวิถีชีวิตของคนในชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดการปกครองจากส่วนกลางลงไปสู่ชุมชน เป็นการส่งเสริมให้มีผู้นำจากการแต่งตั้งและการเลือกตั้ง โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน รวมถึงสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มาสู่หมู่บ้าน ทำให้คนในชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตเกิดขึ้น และมีการยอมรับการพัฒนาจากภาครัฐมาก

ขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย การปกครองอย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้นำทางราชการจะมีบทบาททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ แต่พบว่าคนในชุมชนยังคงให้ความเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ผู้อาวุโส เป็นผู้ควบคุม เนื่องจากผู้อาวุโส เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากที่สุด เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการดูแลชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน และเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงผู้นำความเชื่อยังมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชน เช่น การรักษาอาการเจ็บป่วย การยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นต้น จึงทำให้อิทธิพลของการปกครองจากส่วนกลางจึงมีบทบาททำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้ไม่มากนัก

4.3.5 ความเชื่อ

โดยทั่วไป พวณมีประเพณีหลายอย่างที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ในปัจจุบันประเพณีบางอย่างได้เสื่อมความนิยมลงไปตามสภาพของสังคม ประเพณีที่ยังเหลืออยู่ จากการศึกษาค้นคว้าของเกรียงศักดิ์ อ่อนละมัย สรุปได้ดังนี้

1) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด หญิงที่เพิ่งคลอดบุตรต้องอยู่ไฟหรืออยู่กำ 7 วันขึ้นไป เด็กที่เพิ่งคลอดจะต้องถูกตัดสายรกด้วยไม้ไผ่รวกและนำรกไปฝังไว้ใต้บันไดเรือนเพื่อให้เด็กรักถิ่นฐานบ้านเกิด บริเวณห้องคลอดต้องล้อมด้วยสายสิญจน์เพื่อกันไม่ให้ผีมาเอาเด็กไป ถ้าจำเป็นต้องเอาเด็กออกนอกสายสิญจน์ ก็ต้องเอาเขมากันหม้อเจิมที่หน้าผากเด็ก เพื่อหลอกผีว่าเด็กมีหน้าตาน่าเกลียด ผีจะได้ไม่มาเอา

2) ประเพณีแต่งงาน การแต่งงานของพวณ ฝ่ายชายจะต้องไปสูขอฝ่ายหญิง โดยมีบุคคลที่อาวุโส เรียกว่า "พ่อเข่า" หรือ "แม่เข่า" การไปสูขอเรียกว่าไป "เจาะสาว" ถ้าแต่งงานก็ต้องไปจัดที่บ้านฝ่ายหญิง โดยเชิญญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายมาร่วมพิธีเรียกว่า "พาแลง - พางาย"

3) ประเพณีเกี่ยวกับความตาย พวณจะจำแนกการตายออกเป็น 2 อย่าง คือตายโหงหรือ การตายด้วยอุบัติเหตุ กับ ตายหา หรือ การตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ประเพณีก็แยกเป็น 2 อย่าง คือตายโหงจะนำไปฝัง ส่วนตายหาจะนำไปเผา ในการทำศพจะตั้งศพโดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก นิมนต์พระมาสวดไม่ตั้งศพไว้หลายวัน ที่บ้านผู้ตายเจ้าบ้านจะเตรียมขันน้ำส้มป่อยไว้ที่เชิงบันไดเรือน เพื่อให้ผู้มาร่วมงานใช้พรมศีรษะก่อนกลับเพื่อกันไม่ให้ผีร้ายติดตามไปด้วย นอกจากนี้ ระหว่างที่ตั้งศพไว้เพื่อบำเพ็ญกุศลจะมีการละเล่นอย่างหนึ่งที่เรียกว่า "จันเฮือนดี" หรือ "การฉลองเรือนดี" เพื่อแก้เคล็ดในฐานะที่การตายเป็นเรื่องไม่ดี

4) ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งแต่เดิมพวณเรียกว่า "สังขานต์" มีที่มาและความเชื่อเช่นเดียวกับเรื่องนางสงกรานต์ที่คนไทยนับถือ แต่แตกต่างกันตรงที่มีการถือเรื่อง "การกำ" หรือการละเว้นการทำงาน 3 วัน

5) ประเพณีทำบุญกลางบ้าน งานนี้มักจัดขึ้นในเดือนหก ส่วนวันจัดงานมักกำหนดขึ้นจากความพร้อมของคนในชุมชนจุดประสงค์ในการจัดงานบุญกลางบ้านก็เพื่อขจัดรังควานและเพื่อเป็นศิริมงคลกับชุมชน

6) ประเพณีสารทพวน พวนกำหนดให้วันแรม 15 ค่ำ เดือน 9 ของทุกปีเป็นวัน "สารทพวน" มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "ประเพณีห่อข้าวดำดิน" หรือ "บุญห่อข้าวประดับดิน"

7) ประเพณีกำฟ้า พวนเชื่อเรื่องผีฟ้าพญาแถนเช่นเดียวกับชาวลาวและชาวอีสาน คำว่า "กำ" หมายถึง ข้อห้ามหรือข้อกำหนดจากฟ้า ตามความเชื่อที่ว่า ถ้าถึงวาระกำฟ้าใครไม่ปฏิบัติตามจะถูกฟ้าลงโทษ

8) ประเพณีเฮียะขวัญข้าว คำว่า "เฮียะ" หมายถึง "เชิญ" ดังนั้น "เฮียะขวัญข้าว" ก็คือการเชิญขวัญข้าว พวนที่ทำนาคจะทำพิธีนี้เพื่อเป็นศิริมงคล อย่างไรก็ตาม พวนในตำบลหินปัก นับถือศาสนาพุทธ และมีประเพณีเหมือนกับพวนโดยทั่วไป แต่มีความเชื่อบางอย่างที่ลดน้อยลง เช่น นางดั่ง นางงัก นางสาก ซึ่งเป็นลักษณะของการเข้าทรงทางจิตวิญญาณ แม้ว่าไทพวนจะนับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก แต่ก็ยังคงมีความศรัทธาต่อวิญญาณภูติผีปีศาจเทพยดาอารักษ์ และสิ่งเหนือธรรมชาติอื่น ๆ

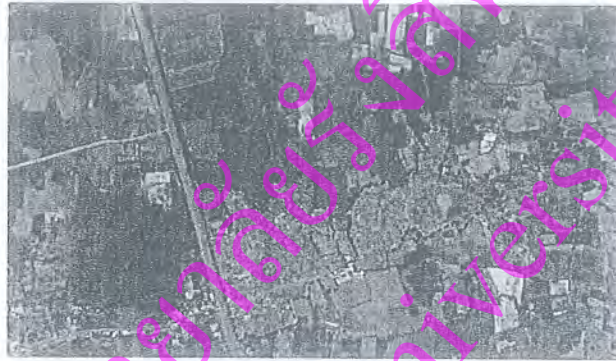
4.3.6 เอกลักษณะทางวัฒนธรรม

งานวิจัยของ เกรียงศักดิ์ อ่อนละมัย ระบุว่า เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของไทพวนอำเภอบ้านหมี่ ที่ยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ ได้แก่ การแต่งกายแบบพวนดั้งเดิม ลักษณะการตั้งบ้านเรือนแบบยกพื้นสูง มุงด้วยหญ้าคา ปูพื้นด้วยฟากไม้ไผ่ ฯ พุทธภาษาพวน จัดโครงสร้างสังคมแบบสงฆ์ - ฆราวาส แบบผู้อาวุโส - น้อยอาวุโส แบบเครือญาติ และแบบครอบครัว ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก นับถือศาสนาพุทธและนับถือผี พร้อมทั้งมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ เช่น งานบุญผะเหวด เสอกระดาษ สารทพวน ประเพณีกำฟ้า ตูษสงกรานต์ ประเพณีห่อข้าว ลงบ่วง บุญบ้องไฟ นางดั่ง นางงัก นางสาก เล็งกลอง เตะหมากเบ็ย ฯลฯ ความสัมพันธ์กับชนชาติอื่น : ปัจจุบัน พวนมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนหลายชาติ ได้แก่ ลาว เขมร ญวน พม่า แขก จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฝรั่งเศส นิโกร แต่ถ้าในกรณีที่คนเหล่านี้จะต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน เข้ามาปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ คบหาเป็นเพื่อน ทำธุรกิจร่วมกัน แต่งงาน ไทพวนจะไม่ค่อยยอมรับคนต่างชาติเหล่านี้นัก ชาติที่พวนยอมรับมากที่สุด คือ คนจีน รองลงมาคือ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น ตามลำดับ นอกจากนี้ พวนยังมีการติดต่อกับคนในหลายศาสนาด้วย ได้แก่ คนคริสต์ พุทธ และอิสลาม แต่ถ้าในกรณีที่คนเหล่านี้จะต้องเข้ามาอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน เข้ามาปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ คบหาเป็นเพื่อน ทำธุรกิจร่วมกัน ตลอดจนแต่งงานกัน ไทพวนจะยอมรับ พุทธมากที่สุด ต่อมาคือคนคริสต์ และอิสลาม ตามลำดับ

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนบ้านหมี่

ชุมชนบ้านหมี่เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมไทยพวนที่สำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของจังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมมาตั้งแต่ในอดีต การตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านหมี่ได้นำเอาปรัชญาความเชื่อ ที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศและเคารพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมาเป็นบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งทำให้พื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์รุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบันนี้

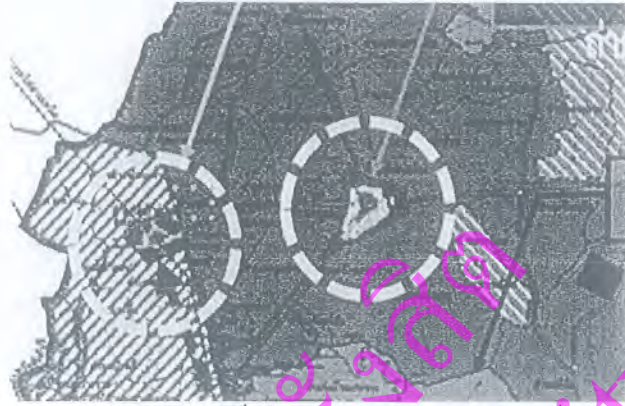

ภาพประกอบที่ 5.1 ตำแหน่งที่ตั้งชุมชนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

ความอุดมสมบูรณ์และความได้เปรียบในด้านที่ตั้งที่มีแหล่งน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค จึงเป็นเหตุผลหลักทำให้มีชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่ง การก่อตั้งชุมชนได้เริ่มขึ้น จากชุมชนเล็ก ๆ เพียงแค่ 10 ครัวเรือน ปัจจุบันขยายใหญ่จนถึง 150 ครัวเรือน ในยุคเริ่มแรกผู้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่เพื่อมาทำการเกษตร และนำเอางานศิลปะหัตถกรรมเข้ามาในช่วงหมดหน้าทำนา จนได้ชื่อว่าเป็นศูนย์รวมหัตถกรรมไทยพวน โดยได้รับอิทธิพลจากกลุ่มชาติพันธุ์เดิมในประเทศลาว เริ่มจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านและเรียนรู้วิธีการผลิตจากภูมิปัญญา การตั้งถิ่นฐานกระจายตัวตามพื้นที่ที่มีการทำการเกษตรกรรมและกระจุกตัวหนาแน่นขึ้นบริเวณใกล้แหล่งน้ำ แต่เดิมมีหนองน้ำเป็นศูนย์กลางของชุมชน ปัจจุบันนี้ได้กระจายตัวออกไปจากหนองน้ำเนื่องจากมีระบบชลประทานมาทดแทน และน้ำประปาไว้ใช้บริโภค ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก รองลงมามีการผลิตหัตถกรรมผ้ามัดหมี่ โดยเฉพาะช่วงว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม นอกจากนี้แล้วยังมีการผลิตเครื่องประดับซึ่งกำลังเป็นที่นิยมของคนทั่วไป ระบบการผลิตยังใช้แรงงานจากคนในครอบครัว การผลิตมีต้นทุนน้อย

เนื่องจากในพื้นที่ที่มีดินที่มีคุณภาพเป็นวัตถุดิบมีอยู่ในพื้นที่ชุมชน แต่ปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าไปไกลมาก เริ่มมีการพึ่งพาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในอุตสาหกรรมการผลิตมีระบบการค้า เข้ามากำกับและกระตุ้นการผลิตดังนั้นคนในชุมชน จึงทุ่มเทการผลิตโดยการพึ่งพาเครื่องจักรอย่างมาก ส่งผลให้เกิดต้นทุนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังผูกชีวิตไว้กับราคาผลิตผลที่ขึ้นกับปัจจัยด้านการตลาดมากกว่าในอดีต

ภาพประกอบที่ 5.2 ตำแหน่งชุมชนบ้านหมี่

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

5.1 ข้อมูลวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่อาคาร

ชุมชนบ้านหมี่ ในวันนี้แม้ว่าจะมีคนในชุมชนผันตัวเองเข้าสู่ความเป็นไทยภาคกลางมากขึ้น แต่คนในชุมชนยังคงสภาพการดำรงวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่ชุมชนเช่นเดียวกับอดีต สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของสังคมไทยพวน เน้นการพึ่งพาตนเอง นอกจากคนไทยพวน หรือ ลาวพวน เดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนแล้ว ปัจจุบันยังมี คนต่างถิ่นหลากหลายเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ทั้ง ไทยภาคกลาง และอีสานเข้ามาอาศัยพื้นที่จากการแต่งงานและเข้ามาทำงานในพื้นที่โดยตั้งรกราก ทั้งนี้คนในชุมชนยังคงมีเชื้อสายไทยพวน เป็นส่วนใหญ่ มีรูปแบบทางประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะตัว รวมถึงรูปแบบอาคารที่พักอาศัยมีลักษณะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางเชื้อชาติที่มีเอกลักษณ์เด่นชัด ภาพบ้านยกใต้ถุนสูงหลังคามุงสังกะสี คือเสน่ห์ของเรือนพื้นถิ่นที่ยังมีให้เห็นอยู่ ทั้งนี้การก่อสร้างก่ออิฐฉาบปูนก็มีบทบาทสูงต่อคนในชุมชนเช่นกัน ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบใหม่ มีการใช้วัสดุอุตสาหกรรม เพื่อความคงทนถาวรแก่ตัวอาคารมากขึ้น หรือมีการสร้างอาคารชั้นเดียวเพื่อเปิดให้เป็นร้านค้า และพื้นที่ในการผลิตสินค้า ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของอาคารประเภทที่พักอาศัยที่ผสมผสานกับพื้นที่การทำหัตถกรรม การดำเนินชีวิตใน "วิถีชาวบ้านหมี่" ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลงของโลก ยังคงต้องประสบกับปัญหาจากภายนอก เนื่องจากสังคมไทยพวน คือสังคมที่มีการดำรงชีวิตสัมพันธ์กับการเกษตร จากการสร้างชุมชนบ้านหมี่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากจะทำให้เศรษฐกิจ

ชุมชนดีขึ้นแล้ว แต่สิ่งที่ตามมาคือ การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิตเกษตรกร ให้เข้าสู่ระบบทุนนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาเริ่มผันตัวเองไปประกอบอาชีพอื่น ๆ มากขึ้น รวมถึงการทิ้งถิ่นฐานเพื่อเข้าไปหางานทำในเมืองมากขึ้น

ภาพประกอบที่ 5.3 ผังการใช้ที่ดินชุมชนหินบัก อ.บ้านหมี่

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

เมื่อมีปัจจัยหลายอย่างมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาว "บ้านหมี่" การรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง จึงต้องเป็นไปอย่างเข้มข้น กล่าวคือ "กลุ่มวัฒนธรรมชุมชนบ้านหมี่" ยังมีการรักษาอัตลักษณ์ของตัวเองไว้ได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรก ๆ ที่มีความเป็น "ไทยพวน" ค่อนข้างสูง มีการรักษาอัตลักษณ์อย่างเหนียวแน่น เพื่อคงวิถีชีวิต กิจกรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทยพวน

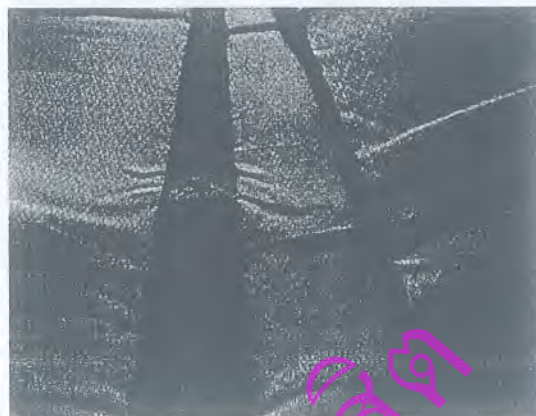

ภาพประกอบที่ 5.4 บิณฑบาตและที่รวมกลุ่มของคนในชุมชน

5.2 ลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของชุมชน

ลักษณะที่โดดเด่นของชุมชนไทยพวนคือ วัฒนธรรม และการเกษตร (นาข้าว และไร่มันสำปะหลัง) ซึ่งส่วนมากคนในชุมชนเกือบทุกครัวเรือนจะประกอบอาชีพทำการเกษตรและหัตถกรรม

ครัวเรือน จึงทำให้แต่ละบ้านมักจะมีพื้นที่ไว้เก็บอุปกรณ์ทางการเกษตรภายในบริเวณบ้าน และจะมีที่ทำนาทำไร่ใกล้บริเวณบ้าน จึงทำให้หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่โดดเด่นด้านงานหัตถกรรมและการเกษตร

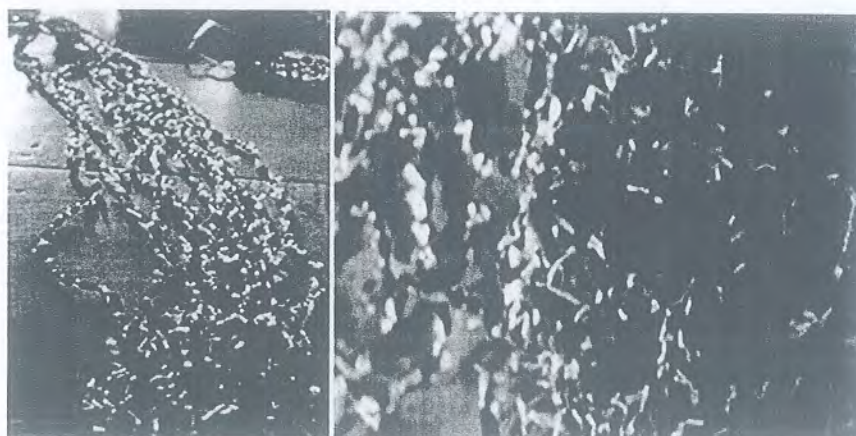

ภาพประกอบที่ 5.5 หัตถกรรมผ้ามัดหมี่ที่โดดเด่นของชุมชน

ที่มา: <http://www.pantip.com/cafe/gallery/topic/G8353717/G8353717.html>

บ้านหมี่ ตำบลหินปัก จังหวัดลพบุรี คนเฒ่าคนแก่ ในชุมชนเล่าให้ฟังว่าได้สมัยก่อน คนในชุมชนได้เริ่มบุกเบิกโดยการอพยพมาจอบริเวณน้ำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และมีกอไผ่ขึ้นเต็มพื้นที่ ครอบครัวยุคแรกๆรวมกันได้ 10 ครอบครัวเห็นว่าหนองน้ำมีความอุดมสมบูรณ์จึงตั้งหลักปักฐานทำมาหากิน และได้ตั้งชื่อว่าบ้านหมี่ในปัจจุบัน ความโดดเด่นของผ้ามัดหมี่ชุมชนบ้านหมี่ สวยงาม มีศิลปะ สีสัน อาจมีการทำในหลายพื้นที่ แต่เท่าที่เห็นมาผ้ามัดหมี่ที่บ้านหมี่ มีความปราณีตละเอียดอ่อน และเป็นเอกลักษณ์

แม้ว่าเครื่องประดับที่บ้านหมี่จะไม่ค่อยได้รับความนิยมและไม่เป็นที่รู้จักมาก แต่ผู้คนบ้านหมี่ก็ได้สร้างผลงานเครื่องประดับขึ้นมาจากความมุ่งมั่นขยันอดทนจนเป็นรูปแบบเฉพาะของบ้านหมี่ รวมถึงการทุ่มแรงกายและแรงใจ ของชาวบ้าน ประกอบกับนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสขั้นตอนการผลิตจากการที่ได้เห็นภาพวิถีชีวิตคนงานนั่งแต่งแต้มสีสันลงบนผลงานราวกับเป็นงานศิลปะ ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีมนต์เสน่ห์ที่เรียกนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างประเทศมาเยี่ยมชมเยือน

ภาพประกอบที่ 5.6 ชาวบ้านบรจงตงแต่งบนผลงานเครื่องประดับ

ที่มา: <http://www.pantip.com/cafe/gallery/topic/G8353717/G8353717.html>

ภาพประกอบที่ 5.7 กว๋จ๋ำหน่ายฝั่มัดหมี่ในครั้วเรือน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/>

5.3 ศักยภาพ : ลักษณะทางธรรมชาติ

บ้านหมี่ ตำบลหินปัก จังหวัดลพบุรี มีพื้นที่รวมทั้งหมด 3,352 ไร่ แบ่งออกเป็น

พื้นที่นา	599	ไร่
พื้นที่ไร่	977	ไร่
พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น	20	ไร่
พื้นที่อื่น ๆ อาศัย	200	ไร่

ภาพประกอบที่ 5.8 ลักษณะธรรมชาติของชุมชน

แหล่งน้ำธรรมชาติบ้านหมี มีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นใช้ในการอุปโภค บริโภค มีบ่อบาดาล 3 บ่อ สระน้ำสาธารณะ 2 แห่ง ทางชุมชนได้จัดให้มีการจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ของชุมชน มีประชาชนให้ความสนใจเข้าร่วมจับปลากันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้การที่เปิดให้มีการจับปลาในแหล่งน้ำสาธารณะของหมู่บ้านนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีอาหารโปรตีนจากเนื้อปลามาบริโภค และรู้จักหลักการอนุรักษ์ ทรัพยากรสัตว์น้ำ รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการนำทรัพยากรมาใช้ ไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยสูญเปล่า ซึ่งปลาที่อยู่ในสระน้ำนั้น มาจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเป็นปลาที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และประชาชนนำมาปล่อย ซึ่งปลาส่วนใหญ่ที่จับได้นั้น มีทั้งปลานิล ปลาสร้อย ปลาบึกและปลาดุก เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 5.9 วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.10 สภาพท้องนาของชุมชน

ที่มา: <http://www.facebook.com/profile.php?id=100001754415059>

5.4 ศักยภาพ : ลักษณะทางวัฒนธรรม

สิ่งที่เป็นเสน่ห์ของหมู่บ้านบ้านหมี่แห่งนี้คือ วัฒนธรรม แบบไทยพวนที่ยังคงอยู่และค่อนข้างชัดเจน ไม่ได้สูญหายไปกับกาลเวลา ชาวไทยพวน หรือ ลาวพวนเป็นกลุ่มคนที่มาตั้งรกรากที่บ้านหมี่ มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมคล้ายไทยภาคกลาง แต่มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ มีเอกลักษณ์ในเรื่องของประเพณีความเชื่อ ภูมิปัญญา สังคม สถาปัตยกรรมและผลงานทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นคือ ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม ดนตรี การละเล่นเพลงพื้นบ้าน การละเล่นทั่วไป และกีฬา ซึ่งมีลักษณะผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและวัฒนธรรมไทยพวน คือ มีประเพณีชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น ความกตัญญู ความสามัคคี ความมีน้ำใจเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเห็นอกเห็นใจ มีประเพณีท้องถิ่น ตระกูลสารท และประเพณีเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพและประเพณี เกี่ยวข้องกับความความเชื่อ สำหรับความเชื่อ นั้นมีความเชื่อโชคลาง โหราศาสตร์ ภูตผีปีศาจ และไสยศาสตร์

ภาพประกอบที่ 5.11 ประเพณีบวชนาคของไทยพวน

วัฒนธรรมประเพณี มีลักษณะแทบจะไม่ต่างจากชุมชนอื่นในจังหวัดลพบุรีกล่าวคือเป็นชุมชนแบบผสมผสาน ที่เป็นการผสมผสานอย่างลงตัว เป็นการคัดสรรแบบอย่างจากอดีตและปัจจุบันมา ยึดถือปฏิบัติ ตัวอย่างประเพณีที่ยังคงรักษาไว้ได้ในชุมชน ได้แก่ งานสงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว และประเพณีทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เช่น ประเพณีบวช และอุปสมบท เป็นต้น มีการพึ่งพาอาศัยกัน แบ่งปันสิ่งของและเวลาบ้านใดมีงานบุญงานแต่งงาน หรืองานศพก็จะไปร่วมงานช่วยเหลือกัน มีประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดต่อกันมาเฉพาะชุมชน ทั้งการแต่งตัว และการละเล่นต่าง ๆ รวมถึงจัดแห่เทียนพรรษาประจำปีเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ประเพณีไทย

5.5 ศักยภาพ : ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

เรือนไม้ใต้ถุนสูง คือ ลักษณะของเรือนพื้นดินบ้านหมี่ ที่สามารถพบเห็นได้ในชุมชน เป็นเรือนหลังคาจากที่ขึ้นโครงด้วยไม้ มุงด้วยสังกะสี ขึ้นเป็นรูปทรงปั้นหยาที่อยู่อาศัยอย่างง่าย ๆ แสดงถึงความ เป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดธรรมชาติ และนำธรรมชาติมาปรับใช้ในวิถีประจำวันได้อย่างลงตัว สิ่งปลูกสร้างที่มีฝาเป็นไม้ซ้อนเกร็ดแนวนอน พื้นเรือนทำจากไม้แผ่นขนาดกว้างตั้งแต่ 10-25 เซนติเมตร

ภาพประกอบที่ 5.12 เรือนพื้นดิน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/baanmii>

ส่วนประกอบของเรือนชนิดนี้ไม่ว่าจะเป็นอกไก่ จันทัน ตง หรือ แป้ ล้วนแสดงถึงหน้าที่และความสำคัญ ส่วนหลังคาสังกะสีและผนังไม้ซ้อนเกร็ดป็นวัสดุก่อสร้าง ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนส่วนดังกล่าว

เป็นวัสดุที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมและไม้แปรรูปเข้ามาแทนที่วัสดุเดิม เรือนในปัจจุบันที่สร้างขึ้นใหม่จะไม่มีการใช้เทคนิคก่อสร้างแบบเดิมแล้ว รูปแบบสถาปัตยกรรมได้เปลี่ยนลักษณะเรือนแบบประเพณีนิยมที่มีลักษณะต่อเนื่องกันแสดงถึงเอกลักษณ์ที่พิกอาศัย และเรือนไม้แบบเดิม ค่อย ๆ หายไปจากบ้านหมี่ที่ละเล็กละน้อย แม้ยังสามารถพบเห็นเรือนเหล่านี้ได้ แต่นับวันจะมีให้เห็นน้อยลง เพราะการพัฒนาชุมชนทำให้วัสดุพื้นถิ่นที่เป็นวัสดุก่อสร้างเรือนพื้นถิ่นหายไป เช่น ไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ซึ่งเป็นวัสดุพื้นฐานที่ใช้ สร้างเรือนพื้นถิ่นไทพวน รวมถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เริ่มหมดรุ่นต่อรุ่น เนื่องจากไม่มีช่างสามารถสานต่อภูมิปัญญาช่างไม้เดิม

ภาพประกอบที่ 5.13 ฝ้าตีลอนเกล็ด และการบากไม้ยึดต่อม่อ
ที่มา: <https://sites.google.com/site/nakornratchasima41/-10>

ส่วนลักษณะบ้านแบบใหม่ เป็นแบบไม้ผสมคอนกรีตเช่น ฐานราก เสา และผนังอิฐบล็อก หรือ อิฐมวลเบา เพื่อความคงทนถาวรมากขึ้น ส่วนเรือนพื้นถิ่นเริ่มหมดสภาพการใช้งาน บ้านส่วนใหญ่ได้ใช้คอนกรีตมาทดแทนโครงสร้างไม้ ซึ่งราคาถูกกว่าและสะดวกแก่การก่อสร้าง แต่ก็ยังคงเอกลักษณ์ชุมชนในด้านรูปทรงและการใช้งาน ชาวบ้านอาศัยอยู่เป็นกลุ่มเครือญาติ พื้นที่บริเวณรอบตัวเรือน ที่โล่งเรียบ จึงเป็นพื้นที่อเนกประสงค์เหมาะแก่การประกอบกิจกรรมในการอยู่อาศัย กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีหลากหลาย ได้แก่ การผลิตหัตถกรรมผ้ามัดหมี่ เครื่องประดับ ทำอาหารเฉพาะเพื่อเป็นของฝาก (หม่า) การเลี้ยงสัตว์ การผ่าฟัน การทำงานไม้ การซ่อมแซม ซ้ำวของเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น แห อวน การปลูกพืชผัก สวนครัว การตากอาหาร ตลอดจนการจัดงานเลี้ยงรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ หรือ การรวมกลุ่มเล่นกันของเด็ก ๆ เป็นต้น ในชุมชนที่มีกลุ่มบ้านเรือนรวมตัวกันอยู่หนาแน่นปานกลาง ล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ระหว่างเรือนจะมีแนวของไม้พุ่มขนาดเตี้ยถึงปานกลางสลับกับต้นไม้สูง ให้ร่มเงาปลูกไว้เป็นบริเวณโดยรอบเพื่อบ่งบอกอาณาเขตของบริเวณเรือนมากกว่าการป้องกันการบุกรุกอย่างจริงจัง

ภาพประกอบที่ 5.14 รูปแบบบ้านพักอาศัยชุมชนเริ่มนำคอนกรีตมาก่อสร้างชั้นล่าง

ที่มา: <https://sites.google.com/site/>

5.6 ข้อจำกัด จากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

ข้อมูลจากการศึกษาประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรในพื้นที่ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่แต่เดิม ได้เลื้ออำนาจต่อการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรกรรมเป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มว่าจะยังคงมีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่อไปอีกในระยะยาว และอาจจะมีการขยายตัวของ การตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกภายในพื้นที่ เช่น ระบบถนน ไฟฟ้า น้ำสะอาด เพิ่มขึ้น ด้านความสัมพันธ์กับหนองน้ำ พบว่าปัจจุบันประชาชนมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากหนองน้ำและลำธารน้อยลงกว่าอดีตมาก ทั้งนี้เนื่องจากการเพาะปลูกได้เปลี่ยนไปใช้ระบบคลองชลประทาน

ภาพประกอบที่ 5.15 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

5.7 ข้อจำกัด จากสภาพทางสังคม – เศรษฐกิจ

จังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจทั้งภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งปลูกพืชเศรษฐกิจ ส่งออกสำคัญของประเทศ เช่น ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ซึ่งจะเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงปลายปี ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เลี้ยงชีพด้วย เกษตรกรรม ส่วนคนหนุ่มสาวส่วนมากนิยม ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ประชากรในชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และ วัด เป็นแกนหลักในการปกครองและการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน สภาพทางด้านเศรษฐกิจโดยทั่วไป มีการทำการเกษตร เป็นอาชีพหลัก การเพาะปลูกพืชไร่ มีการทำสวนผลไม้ และยังมี การปลูกพืชผักสวนครัวเป็นรายได้เสริมและกินเอง ประชากรบางส่วนที่มีพื้นที่ทำกินของตนเองก็จะไปรับจ้างตามแหล่งอุตสาหกรรม ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นชุมชนที่พึ่งตัวเอง สถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนอยู่ในระดับที่พอเลี้ยงตัวเองได้ ในอดีตมีการติดต่อกับชุมชนภายนอกไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันมีคนต่างถิ่นเข้ามายังหมู่บ้านมากขึ้น จึงมีการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะด้านการค้าขาย ทำให้ระบบเศรษฐกิจเริ่มเปลี่ยนจากชุมชนที่พึ่งตัวเอง มาเป็นชุมชนที่พึ่งพาเศรษฐกิจจากโลกภายนอก เขาชนคนหนุ่มสาวยังคงมี ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิต อย่างเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยพวน ลักษณะประชากรโดยทั่วไป มีการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ มีความคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม ส่วนใหญ่คาดหวังจะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาเรื่องสนับสนุนเงินทุนในการพัฒนาหัตถกรรมชุมชนสำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ประชาชนประสบอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ การผลิตผลผลิตที่มีคุณภาพ และรูปแบบที่ทำออกมาซ้ำ ๆ กัน มีการตัดราคาซึ่งกันและกัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม พบว่าผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นเป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นเดียวกันว่า สภาพการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนการประกอบอาชีพจากที่เคยมีการทำการเกษตรกรรม มาเป็นอุตสาหกรรม ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนจากสังคมชนบทมาเป็นสังคมเมือง มีการแข่งขันกันหางานทำ สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปดีขึ้น ประชาชนมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้น ค่าครองชีพเริ่มสูง สินค้ามีราคาแพง มีการอพยพโยกย้ายของคนในท้องถิ่นอื่นเข้ามาในชุมชนมาก มีคนแปลกหน้ามากขึ้น การทำการค้าขายในชุมชนมีมากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นกว่าเดิม มีการซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น การสื่อสารคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ชุมชนเริ่มมีความหนาแน่น สภาพแวดล้อมเริ่มเสื่อมโทรม

ทุกคนในชุมชน ภาคภูมิใจที่ได้อยู่ในชุมชน และภูมิใจในผลงานการผลิตหัตถกรรม ที่ได้ชื่อว่าเป็นผลงานศิลปะระดับชาติ รวมถึงเทศกาลแห่เทียนพรรษา สิ่งที่ต้องการให้คงอยู่คือ ภาษา การละเล่น วรรณกรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมของไทยพวน ดังนั้นชุมชนบ้านหมีจึงเป็นศูนย์เรียนรู้ของผู้คนที่สนใจที่ต้องการศึกษาวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมชาวไทยพวน

5.8 องค์ประกอบของชุมชน : การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน

เนื่องจากในบริเวณบ้านหมี มีลักษณะเป็นชุมชนเกษตรกรรม สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนแบ่งออกเป็น 4 ส่วนการใช้ที่ดิน มีพื้นที่รวมทั้งหมด 3,352 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร มีพื้นที่พักอาศัย และพาณิชยกรรม เพียง 200 ไร่ รายละเอียดของการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ดังนี้

- 1) บริเวณที่พักอาศัย บริเวณที่พักอาศัยของชุมชน ส่วนใหญ่รวมกลุ่มบ้านเรือนในรูปโครงข่ายถนนซับซ้อนและเชื่อมต่อกันเป็นวงแหวน
- 2) บริเวณพาณิชยกรรม ย่านการค้าของชุมชน จะอยู่ในบริเวณริมถนนทางเข้าหมู่บ้าน ลักษณะการค้าและการพาณิชยกรรม จะเป็นร้านขายสินค้า ที่ให้บริการแก่คนในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.16 ผังการใช้ที่ดินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/>

- 3) พื้นที่พักอาศัยเชิงธุรกิจ เป็นรูปแบบการพักอาศัยรวมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ เช่น อุตสาหกรรมครัวเรือน ร้านอาหาร และโรงเก็บผลิตผลทางการเกษตร
- 4) บริเวณพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นที่ว่างของชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชน โดยเน้นการใช้น้ำจากหนองน้ำ คลองชลประทาน และแม่น้ำ พื้นที่เกษตรกรรมประกอบไปด้วยพื้นที่นา 599 ไร่ พื้นที่ไร่ 977 ไร่ พื้นที่ปลูกไม้ยืนต้น 20 ไร่

ภาพประกอบที่ 5.17 กิจกรรมการใช้ที่ดินเกษตรกรรมชุมชน
ที่มา: <https://sites.google.com/site/>

5.8.1 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบที่ว่างของชุมชน

พื้นที่ว่างของชุมชน ปรากฏให้เห็นได้บริเวณที่ว่างระหว่างบ้านเรือน ใช้เป็นพื้นที่สาธารณะใช้ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งการใช้งานประเภทเกษตรกรรม การพักผ่อน กิจกรรมทางสังคม และ ประเพณีต่าง ๆ พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในตำแหน่งที่ว่างของชุมชน กระจายตัวกันตาม จุดตัดของแนวถนน และบริเวณวัดหินปักเหนือ และวัดหินปักใต้ ใจกลางชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.18 พื้นที่ว่างของชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/final-presentation>

5.8.2 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่สีเขียวของชุมชน

พื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนประกอบไปด้วย พื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวริมเส้นทางสัญจร พื้นที่สีเขียวเพื่อการเกษตรชุมชน รวมถึงพื้นที่สีเขียวเพื่อบริการ สวนสาธารณะ ปัจจุบันพื้นที่สีเขียวในเขตชุมชนที่เคยมีอยู่ได้เริ่มจะลดลงไป เนื่องจากการขยายตัวของที่พักอาศัย ทำให้พื้นที่ว่างบางส่วนของชุมชนกลายเป็นพื้นที่บ้านเรือน และโรงผลิตอุตสาหกรรมครัวเรือนนอกจากนี้ พื้นที่สีเขียวรอบหนองน้ำที่มีอยู่เดิมขาดการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมทำให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามก็ชาวบ้าน ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่สีเขียวเพื่อการอยู่อาศัยอย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะพื้นที่หนองน้ำ การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในชุมชนยังถือเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นลักษณะ

หนึ่งของชุมชนน่าอยู่ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานวางแผนและจัดการ เพื่อเสริมสร้างให้พื้นที่สีเขียวดำรงอยู่ โดยการลดการรुक้าเพื่อใช้พื้นที่สีเขียวในการก่อสร้างอาคาร เพื่อส่งเสริมให้มีพื้นที่สีเขียวประเภทต่าง ๆ ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณให้เพียงพอที่จะเสริมสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ของชุมชน ตลอดจนเน้นการเสริมสร้างระบบนิเวศน์ชุมชนและคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

5.8.3 องค์ประกอบของชุมชน : ระบบการสัญจรภายในชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.19 ระบบทางสัญจรภายในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/final-presentation>

ถนนสายหลักที่แยกจากทางหลวงแผ่นดิน เพื่อเข้าไปในชุมชน ทั้งนี้การคมนาคมภายในหมู่บ้านได้มีถนน 5 ประเภท แยกตามประเภทการใช้งาน และ ชนิดของถนน ได้แก่

- 1) ถนนลาดยางแอสฟัลต์ จากภายนอกชุมชน
- 2) ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นถนนสายหลักของชุมชน
- 3) ถนนลูกรังเป็นถนนซอยภายในชุมชน ซึ่งถนนส่วนน้อยของชุมชน มีสภาพที่ทรุดโทรม เป็นหลุมบ่อ มีน้ำท่วมขัง ไม่สะดวกในการขับรถเข้าไป
- 4) ถนนหินคลุกเป็นถนนซอยภายในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ถนนของชุมชนอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม เป็นหลุมบ่อ มีน้ำท่วมขัง ไม่สะดวกในการขับรถเข้าไป
- 5) ถนนดินเป็นถนนซอยไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ถนนอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมมีหญ้าขึ้นปกคลุมตลอดเส้นทางไม่สามารถขับรถเข้าไปได้

5.8.4 องค์ประกอบของชุมชน : ธรรมเนียมที่ดำเนินภายในพื้นที่ชุมชน

ภาพประกอบที่ 5.20 ธรรมเนียมที่ดำเนินชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/final-presentation>

ธรรมเนียมที่ดำเนินภายในพื้นที่ชุมชน ได้มีการออกเอกสารสิทธิให้แก่คนในชุมชนที่เป็นโฉนดที่ดิน ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัย และย่านพาณิชย์กรรม มีเนื้อที่รวม 200 ไร่ ส่วนที่ดินทั้งหมดที่เหลือจำนวนกว่า 3,000 ไร่ ประกอบไปด้วย

- หนังสือรับรองการทำประโยชน์(น.ส.3ก.) ย่านเกษตรกรรม
- หนังสือรับรองการทำประโยชน์(น.ส.3) ย่านเกษตรกรรม
- หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง ร้านค้าบริเวณริมถนนหลักเข้าหมู่บ้าน

5.8.5 องค์ประกอบของชุมชน : พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ภาพประกอบที่ 5.21 พื้นที่รวมกลุ่มกิจกรรมในชีวิตประจำวัน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/final-presentation>

5.8.6 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

พื้นที่ทางกายภาพในเชิงสังคม (Social space) อันบ่งบอกถึง วิถีชีวิต ความเชื่อ และระบบคุณค่าทางสังคมของผู้คนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญจากการศึกษาและสำรวจการใช้พื้นที่ในชุมชนพบว่า วัด ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางชุมชน รวมถึงพื้นที่ลานกิจกรรมริมหนองน้ำ จึงถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญ ซึ่งมีความหมายในการเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย สิ่งเกิดง่าย สามารถใช้เป็นที่หมายตาของผู้มาเยือนและใช้เพื่อการรวมตัวประกอบกิจกรรม ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนนอกจากนี้ภายในชุมชนจะมีศาลาขนาดเล็ก กระจายอยู่ทั่วไปสำหรับเป็นที่จับกลุ่มพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข่าวสารของสมาชิก

ภาพประกอบที่ 5.22 พื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

ที่มา: <https://sites.google.com/site/final-presentation>

5.9 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างของพื้นที่เปิดโล่งภายใน ชุมชน พบว่า บริเวณหนองริมน้ำ และริมทางเข้าหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจมากที่สุด ทั้งด้านการค้าขาย กิจกรรมทางสังคมประจำวัน การพบประสังสรรค์ของคนในชุมชน ทางสัญจรมีลักษณะเป็นโครงข่ายแยกจากถนนหลวง ลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ทำให้สมาชิกชุมชนสามารถไปมาหาสู่ติดต่อกันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดแบบเครือญาติ และการเป็นสังคมเกษตรกรรม การวางตัวของกลุ่มบ้านเรือนเป็นระบบทำให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งหรือลานบ้านที่รองรับกิจกรรมอเนกประสงค์ ตั้งแต่การเล่นของเด็ก ๆ งานเลี้ยงรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 5.23 พื้นที่แสดงออกทางสังคมและเศรษฐกิจ

ที่มา : <https://sites.google.com/site/final-presentation>

5.10 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ภูมิทัศน์บ้านหมีเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างองค์ประกอบภูมิทัศน์ทั้งทางวัฒนธรรม และธรรมชาติของภูมิประเทศ ส่งผลให้เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ สามารถรับรู้ความเป็นท้องถิ่น หรือความเป็นที่ราบอย่างชัดเจน โดยชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดกันต่อมาในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีวิตการทำไร่นา และมีการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งลักษณะการใช้พื้นที่ของชุมชนและลักษณะขององค์ประกอบภูมิทัศน์พื้นถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและระบบคุณค่าในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 5.24 ภูมิทัศน์ชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์

ที่มา : <https://sites.google.com/site/kxlxxumxklummixekklum/present-4-1>

5.11 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ภาษา มีภาษาพูดคล้ายกับภาษาไทยภาคกลาง แต่มีเสียงวรรณยุกต์ต่างไป วรรณกรรมที่เก่าแก่ที่พบเขียนด้วยอักษรไทย เป็นส่วนใหญ่ เขียนบนสมุดไทยได้แก่ นิทาน นิยาย คำสอนและคติธรรม ตำรายา ตำราหมอดู และกฎหมาย เป็นต้น มีรูปแบบอักษรอื่นที่พบบ้าง คืออักษรขอมเขียนบนสมุดไทยเป็นคาถา หรือจารบนใบลานเป็นบทเทศน์ของพระภิกษุ

อาหาร นิยมกินอาหารสุก กินเนื้อปลา กินผักพื้นเมือง กินข้าวสวย ไม่นิยมกินอาหารใส่กะทิหรือทอด อาหารของชาวบ้านหมี่เป็นอาหารที่ ถูกสุขภาพ และหาได้ง่ายในท้องถิ่น

ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา การทำบุญใส่บาตรให้บรรพบุรุษเป็นประเพณีที่นิยมทำกันในช่วงเดือน 6 ไม่กำหนดวันที่แน่นอน เป็นการทำประจำหมู่บ้าน ซึ่งเชื่อว่าเป็นการส่งบุญไปให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความกตัญญู

ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ คือ การทำนาทำไร่ เมื่อถึงฤดูกาลทำนา คือ เดือน 6 ของทุกปีเมื่อก่อนจะทำไร่ไถนาจะต้องประกอบพิธีกรรมแรกนา (แรกนาขวัญ) เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่การประกอบอาชีพ

ไทยพวน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ ได้แก่ มีเพลงพื้นบ้าน ใช้ดนตรีพื้นบ้าน คือ และที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญคือ ใช้ภาษา ในชีวิตประจำวัน ภาษาเป็นภาษาที่มีวงศัพท์ สำเนียง และสำนวน เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง

ความเชื่อเกี่ยวกับผีและเทวดา มีความเชื่อทั้ง 2 ประเภท แต่ในสมัยก่อนมีความเชื่อต่างจากในปัจจุบัน ทุกหมู่บ้านจะมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ คล้าย ๆ กัน ดังนี้ ผีบ้านผีเรือนหรือผีปู่ย่าตายาย ชาวไทยพวนไม่นิยมตั้งศาลบูชาผีบ้านผีเรือนผีปู่ย่าตายาย หรือศาลเจ้าที่ แต่เชื่อว่ามีผีประจำอยู่ในบ้านเรือน

ความก้าวหน้าทางการศึกษา ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจุบันส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยพวนรุ่นใหม่ ที่ไม่เข้าใจวัฒนธรรมของตนเอง ไม่รู้จักการเล่นดนตรีและเพลงพื้นบ้าน ที่สำคัญคือ พูดภาษาไม่ได้ วงศัพท์ภาษานับวันจะหายไป

5.11.1 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแบบผสมผสาน

ชุมชนมีการปรับตัวในเรื่องประเพณี เทคโนโลยี และระบบความเชื่อ วัฒนธรรมยังคง รักษาไว้และเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด คือระบบความเชื่อ ซึ่งทำให้การสืบทอดทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ได้โดยไม่ถูกกลืนกลายอย่างรวดเร็วด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคติความเชื่อและประเพณี การดำเนินชีวิตของชุมชน เป็นการผสมผสานกันระหว่างการนับถือผีและ ศาสนาพุทธ ยังมีร่องรอยของความเชื่อในการนับถือผีอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษานี้จึงมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างการนับถือ

ภูตผีวิญญาณและการนับถือศาสนา โดยจะเกรงกลัวผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มีลักษณะลึกลับ นอกจากนี้มีการปลูกสร้างเรือนที่อธิบายถึงวิธีการเลือกสถานที่ในการอยู่อาศัย ซึ่งล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักของการอยู่อาศัยแบบเคารพต่อธรรมชาติ อิทธิพลของวัฒนธรรมเหล่านี้จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้ต้องการปลูกสร้างเรือนจะถางป่าเป็นบริเวณจำกัดแต่พอเพียง โดยตัดต้นไม้เท่าที่จำเป็น รักษาต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่เอาไว้ สร้างเรือนในที่สูงที่เป็นโคกหรือเนิน และหลีกเลี่ยงการสร้างเรือนคร่อมทางน้ำ แต่จากการสำรวจพบว่าในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้โดยเฉพาะในด้านการวางผังบริเวณตัวเรือนและในระดับหมู่บ้านได้ลดน้อยลง ไม่มีใครยึดถือ เนื่องจากสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนมุ่งเน้นการพัฒนาสภาพที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้นตามหลักสมัยใหม่โดยหน้าบ้านจะหันหน้าไปยังถนนที่ตัดผ่านเป็นหลักพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณตัวเรือนหรือที่เรียกกันว่า 'ลานบ้าน'

ภาพประกอบที่ 5.25 วิถีชีวิต+วัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ที่มา: <https://sites.google.com/site/present-4-1>

5.12 สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์

มีเอกลักษณ์ของกลุ่มชน คือ สร้างเรือนยกเสาสูง แบบเรือนไทย มีหน้าต่างประตูปานเล็ก สลักอกเลาประตู เป็นลวดลายแบบง่าย ๆ ฝาเรือนคือฝาฟาก ฝาค้อ จากการสำรวจ พบว่า หมู่บ้านเกษตรกรรม นิยมสร้างบ้านเป็นกระจุก โดยมีการทำนา ทำไร่ อยู่รอบ ๆ หมู่บ้าน การกระจุกตัวของเรือนรวมกันเป็นหมู่บ้านนั้นมีเหตุผลว่า เพื่อความปลอดภัย การแยกสร้างเรือนให้กระจายออกไปอาจถูกโจรผู้ร้ายปล้น ได้ง่าย และเพื่อความอบอุ่นที่ได้อยู่อาศัยในระหว่าง ญาติพี่น้องและมิตรสหาย

รูปทรงเรือน เป็นเรือนใต้ถุนสูง โดยปกติเรือนจะยกพื้นสูงขนาดคนเดินลอดได้ คือสูงราว 2 เมตร หลังคาเรือนในอดีตนิยมหน้าจั่ว ทรงมนิลาและทรงปั้นหย่า เรือนจะหันหน้าไปได้ทุกทิศ ยกเว้นทิศตะวันตก รูปทรงของเรือนก่อนที่จะเปลี่ยนไปเป็นแบบที่เห็นในปัจจุบันมีด้วยกันหลายแบบที่สำคัญคือ

1) เรือนทรงไทยภาคกลาง เป็นเรือนใต้ถุนสูง มีผัง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสากลมปักเฉียง สอดเข้าหากัน หลังคาทรงจั่ว ตกแต่งของจั่วด้วยปั้นลมที่มีเชิงเป็นรูปตัวหงา ฝาเรือนทำด้วยไม้จริง ลักษณะเป็นกรอบลูกฟัก หรือตีด้วยไม้กระดาน เรือนแบบนี้พบทั่วไป

2) เรือนพื้นถิ่น เป็นแบบท้องถิ่น นั่นคือเป็นเรือนใต้ถุนสูง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาเฉียง สอดเข้าหากันแต่ไม่เฉียงมากนัก หลังคาทรงจั่วแต่มุมบนของจั่วไม่ทำเป็นมุมแหลมมาก ไม่มีปั้น ลม และตัวหงา ฝานิยมทำด้วยไม้กระดานหรือฝาฟาก หน้าต่างมีขนาดเล็ก หรืออาจจะกล่าวได้อีกว่าแบบ ดังกล่าวนี้ยึดถือระเบียบกรอบโครงสร้างแบบเรือนไทยแต่มีสัดส่วนที่โค้งมุมแหลมของหลังคาน้อยกว่า

3) เรือนพื้นถิ่นอิทธิพลจากที่อื่น ๆ เช่น แบบที่ได้รับอิทธิพลจากภาคอีสาน คือ เรือนใต้ถุน สูงมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เสาไม่เฉียงสอดเข้าหากัน หลังคาทรงจั่วมุมบนไม่แหลมมาก ไม่มีปั้นลม และตัวหงา ฝานิยมทำด้วยไม้ฟาก และเจาะหน้าต่างรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก แบบที่ได้รับอิทธิพลจาก ชุมชนไทยยวน มีลักษณะเป็นเรือนแฝดใต้ถุนสูงหลังคาทรงจั่ว

4) เรือนที่ได้รับอิทธิพลจากเมืองใหญ่ เช่น เรือนหลังคาทรงปั้นหยาเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มี หลังคาเอนเข้าหากันทุกสี่ด้าน ไม่มีหน้าจั่ว เป็นเรือนไม้สองชั้น ยกพื้นใต้ถุนสูง เรือนหลังคาทรงมนิลา คือเรือนที่ทรงหลังคาตรงลงมาไม่มีหักหน้าจั่วเหมือนเรือนปั้นหยา แต่มีงอนช้อยเหมือนเรือน

ภาพประกอบที่ 5.26 เรือนยกเสาสูง

ที่มา: <https://sites.google.com/site/41-06>

การใช้เนื้อที่ภายในเรือน จะกั้นภายในเรือนมิตชิดเป็นสัดส่วน เพียงส่วนหนึ่งของเรือน ในขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ มีหลังคาคลุมใช้เป็นห้องโถงโล่ง ใช้ประโยชน์ของพื้นที่นี้อย่างอเนกประสงค์ เช่น พักผ่อน สังสรรค์ รับแขก รวมทั้งสามารถใช้นอนหลับได้เช่นกัน คราวไฟจะอยู่บางมุมของชั้นบนเรือน หรือแยกเป็นเรือนต่างหาก เรือนบางหลังจะมีชานโล่งประกอบ ปัจจุบันเจ้าของบ้านปลูกโดยการ ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม ส่วนมากเป็นแบบชั้นเดียวหรือสองชั้น หลังคาจั่วที่มีความลาดชัน น้อย วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุในเชิงอุตสาหกรรม แต่ยังใช้เสาไม้หรือพื้นไม้ ฝานิยม ไม้ซ้อนเกล็ดตาม

นอน หน้าต่างเป็นหน้าต่างบานกระทุ้งทำด้วย ลูกฟักไม้ เรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นร้านค้า ใช้พื้นที่ บางส่วนของเรือน เช่น ระเบียงหน้าบ้าน หรือต่อหลังคาด้านใดด้านหนึ่งของเรือนที่หันออกทางด้าน ถนน โดยวางสินค้าเพื่อจำหน่ายหรือเปิดเป็นร้านขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมบริเวณส่วนค้าขายจะอยู่ใน ระดับที่ต่ำกว่าตัวบ้าน เน้นระดับที่สูงกว่าดินเดิมเล็กน้อย โดยมีการเทคอนกรีต

ภาพประกอบที่ 5.27 เรือนพักอาศัยต่อเติมเป็นเรือนครัว

ที่มา: <https://sites.google.com/site/411-06>

ภาพประกอบที่ 5.28 ลักษณะของเรือนพักอาศัยหลังทรงจั่ว

ที่มา: <https://sites.google.com/site/assignment-01>

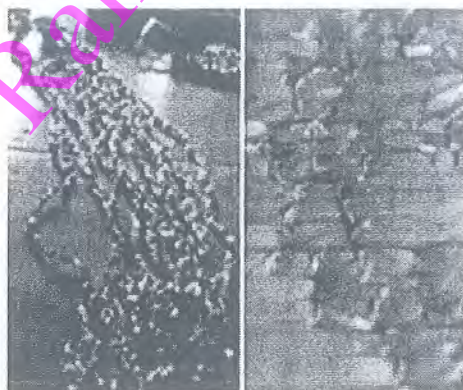
ภาพประกอบที่ 5.29 รูปด้านของเรือนพื้นดิน

<https://sites.google.com/site/arc2565802950/assignment-01>

อาคารใช้ประโยชน์เฉพาะทาง อาคารที่เป็นอาคารนอกเหนือจากอาคารตั้งได้กล่าวมาแล้ว ยังมีอาคารในลักษณะอื่นที่ปลูกสร้างอยู่ในชุมชน มีลักษณะที่ใช้ประโยชน์เฉพาะทางแตกต่างออกไปอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ โรงเรียน อนามัย ศาลาอเนกประสงค์ และวัด

5.13 พื้นที่ที่มีคุณค่าที่ควรแก่การอนุรักษ์

เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี และลานกิจกรรมชุมชน ซึ่งยังคงสภาพเดิมจากอดีต และยังคงใช้ประโยชน์ดั้งเดิม ได้แก่ วัด และพื้นที่โล่งริมหนองน้ำของชุมชน ในปัจจุบันนี้ได้กำหนดให้เป็นลานกิจกรรมของคนในชุมชนในเทศกาลต่าง ๆ และกิจกรรมทางศาสนา

ภาพประกอบที่ 5.30 อุดสาหกรรมในครัวเรือนที่มีคุณค่าที่ควรแก่การสนับสนุน

5.14 ปัญหาของชุมชน

การฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วน เนื่องจากชุมชนเป็นแหล่งรวมของ ศิลปวัฒนธรรม ถ้าขาดการวางแผนที่ดีอาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ ปัญหาการจราจรและขนส่ง ปัญหา ชุมชนหนาแน่น ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยรวม และจะนำไปสู่ปัญหา ด้านคติ ความเชื่อ วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมในอนาคต

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

จากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในช่วงที่ผ่านมาพบว่าชาวบ้าน เริ่มเข้าสู่วิถีชีวิตในระบบทุน นิยม เช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนอื่น ๆ ของประเทศ เนื่องจากรายรับรายจ่ายถูกกำหนดไว้ด้วยกลไก ของทุนนิยม การที่ชาวบ้านเคยใช้ชีวิตแบบพอเพียง และพึ่งพาตนเองได้นั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่ายนักใน สถานการณ์ปัจจุบัน เห็นได้จากการที่หลายครัวเรือนเป็นหนี้ ทั้งนี้ในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ ยังมีการปรับเปลี่ยนไปมาระหว่างการทำเกษตรกับการรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม เพื่อนำเงินไปใช้หนี้ และใช้จ่ายในส่วนที่จำเป็น เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการไม่ว่าเป็นเรื่องของสินค้าอุปโภคบริโภคมี ราคาแพง ในขณะที่การทำเกษตรนั้นไม่สามารถมีรายรับสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ จำเป็นต้องหางานทำในภาคอุตสาหกรรม

2) มลพิษทางน้ำ

ปัจจุบันการใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรมทำให้เกิดมลพิษปนเปื้อนลงในแม่น้ำลำคลองเป็น ปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญ และน้ำเสียจากชุมชน ได้แก่ น้ำเสียจาก บ้านเรือน ร้านอาหาร น้ำเสียจาก ชุมชนเหล่านี้จะไหลลงสู่ทางระบายน้ำสาธารณะ ซึ่งการทิ้งน้ำเสียจากชุมชนโดยไม่มีการบำบัดอย่าง เหมาะสมทำให้น้ำในแม่น้ำลำคลองเน่าเสียได้และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์พาหะนำโรค ส่งผลกระทบต่อ สุขอนามัยของชุมชน รวมทั้งทำให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่น้ำใต้ดิน

3) ขยะ

ขยะชุมชนและของเสียอันตราย ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ชุมชนประสบปัญหา ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นจำนวนมากในแต่ละวัน ปัญหาด้านการเก็บขนและการขนส่งขยะที่ไม่เหมาะสม กับสภาพของชุมชนขาดระบบการกำจัดขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาล และสถานที่กำจัดขยะมีไม่เพียงพอกับ ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี

4) น้ำท่วม

ปัญหาน้ำท่วม ของชุมชนในปัจจุบัน เป็นปัญหาเกิดจากสภาพภูมิประเทศ การทำลายป่าไม้ ต้นน้ำ และมีปริมาณฝนที่ตกหนักในบางฤดูกาล ปัญหาเหล่านี้ มีสาเหตุอีกประการหนึ่งคือระบบ ระบายน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพต่ำ และขาดการดูแลรักษา ทำให้เมื่อเกิดสภาวะน้ำหนุนจากแม่น้ำ

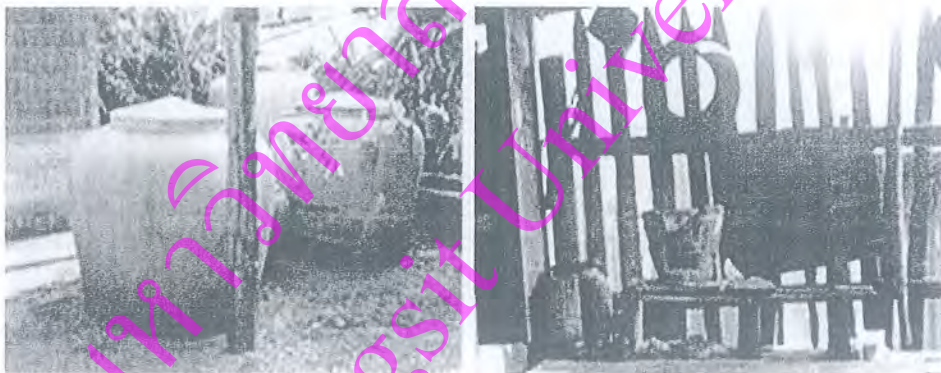
ถ้าคลองที่ไหลผ่านชุมชน หรือ การมีปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามากเกินกว่าที่ระบบระบายน้ำจะรองรับได้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง

5) การจราจรและขนส่ง

ปัญหาการขนส่งภายในชุมชนมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดระบบโครงข่ายที่เหมาะสม การขาดระบบที่มีประสิทธิภาพ สภาพถนนภายในชุมชนที่เป็นดินลูกรังมีน้ำท่วมขัง ถนนคอนกรีตขาด การดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพใช้การไม่สะดวก รวมถึงการไม่ปฏิบัติตามกฎจราจรของนักท่องเที่ยวที่ จอดรถเพื่อซื้อสินค้าบริเวณข้างทาง กีดขวางการสัญจรของคนในชุมชน ปัจจุบันทั้งหลายเหล่านี้ส่งผล กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

6) มลทัศน์

มลทัศน์ของชุมชนที่เกิดจากป้าย สิ่งก่อสร้างหรือของเสียต่าง ๆ มีแนวโน้มที่จะทวีความ รุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันพบว่าการติดตั้งป้ายขนาดใหญ่และขนาดเล็กจำนวนมาก กระจาย อย่างไม่เป็นระเบียบ อยู่ทั่วไปตลอดแนวถนนซึ่งนอกจากปัญหาความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยและ ปัญหาความสะอาดแล้ว ยังมีปัญหาด้านความปลอดภัยด้วย

ภาพประกอบที่ 5.31 อุปกรณ์ในครัวเรือนที่มีคุณค่า

บทที่ 6

การพัฒนาชุมชนบ้านหมี่

การพัฒนาชุมชนต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่นเดียวกับชุมชนบ้านหมี่ที่เกิดภาวะการณเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมเนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรกรรม มาเป็นการรับจ้างภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นการวิจัยนี้ต้องการให้เกิดกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนไทยพวนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน และการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นในด้านวัฒนธรรม เพื่อให้เรียนรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยพวน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้คำนิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourist) ว่า "การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ" (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2539: หน้า 10)

ภาพประกอบที่ 6.1 ตำแหน่งชุมชนบ้านหมี่

ที่มา: <http://maps.google.co.th/maps>

6.1 สาระสำคัญของแผนพัฒนาชุมชน

ประชาชนในชุมชนบ้านหมี่มีฐานะดีปานกลาง ความเป็นอยู่ที่ดีและมีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ทั้งกายและใจ การพัฒนาการเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมเกษตรรวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดลพบุรี ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งแหล่งน้ำ ป่าไม้ อากาศ และดินอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่มีความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่น ประชาชนศรัทธาศาสนาและมีส่วนรวมทางกิจกรรมชุมชนทุกระดับ โดยเน้นความเชื่อที่ถ่ายทอดจากรุ่นต่อรุ่นเป็นหลัก

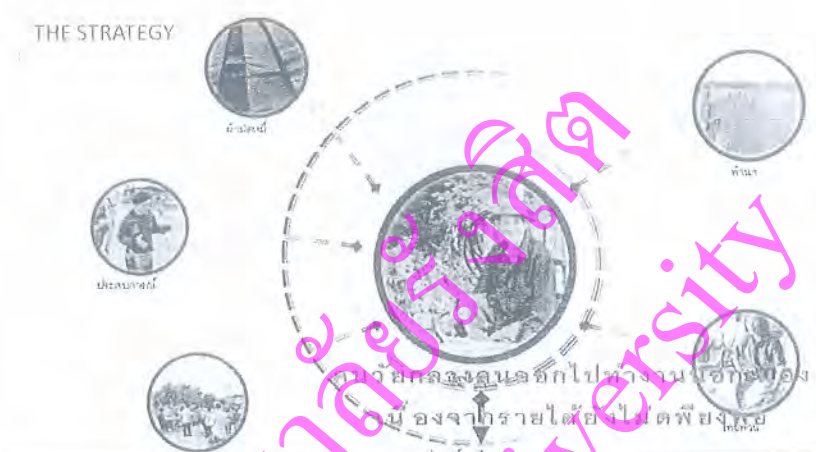
6.2 แผนพัฒนาชุมชนบ้านหมี่

ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาไว้ 8 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภค

(1) จัดระบบความเชื่อมโยง การคมนาคม ไฟฟ้า ระบบประปา ให้สามารถเข้าถึงแหล่งที่พักอาศัยได้อย่างครอบคลุมพื้นที่ อย่างมีมาตรฐาน

(2) จัดหา พัฒนา ปรับปรุงและซ่อมแซมแหล่งน้ำ ทั้งเพื่ออุปโภคบริโภค

ภาพประกอบที่ 6.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการเกษตร

(1) ส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนด้านระบบบริหารจัดการแบบเศรษฐกิจพอเพียง "ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้" ส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาอาชีพของประชาชน เพื่อสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

(2) การส่งเสริมและเพิ่มทักษะให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ

(3) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้

3) ด้านการพัฒนาสังคม

(1) ส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และพัฒนาชุมชนนำอยู่

(2) สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

(3) สร้างกระบวนการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนนำอยู่

(4) สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

4) ด้านการพัฒนาด้านการศึกษา

(1) สนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษา

(2) สนับสนุนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน

5) ด้านการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม

(1) ส่งเสริม ฟื้นฟูกีฬา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีไทยพวน

ภาพประกอบที่ 6.3 การวิเคราะห์พฤติกรรมคนในชุมชน

6) ด้านการพัฒนาสาธารณสุข

- (1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการบริการสาธารณสุข
- (2) ส่งเสริมให้มีการออกกำลังกายกันทุกครัวเรือน

7) ด้านการพัฒนาการเมือง-การบริหาร

- (1) การส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน
- (2) การบริหารงานด้านหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

8) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- (1) สร้างสภาวะแวดล้อมที่ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนป
- (2) ปรับปรุงระบบกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสีย เพื่อแก้ปัญหาให้เหมาะสม
- (3) การจัดตั้งเครือข่ายชุมชนรักษาสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาชุมชนบ้านหมี่ จึงมีเป้าหมายที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ตระหนัก และเข้าใจถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมรดกของชาติ และมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

ชุมชนบ้านหมี่เป็นชุมชนไทยพวนเก่าแก่ของจังหวัดลพบุรีซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ต้องการที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาด้านการขนบธรรมเนียมประเพณี

วิถีชีวิต รวมถึงหัตถกรรม และทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นดังนั้นแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ควรคำนึงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจรวมเข้าด้วยกัน โครงการที่ส่งผลกระทบต่อในทางบวกที่มีต่อชุมชน โดยคำนึงเอกลักษณ์เฉพาะและวิถีชีวิต ได้สร้างบรรยากาศการรับรู้ทางสุนทรียภาพที่ส่งผลกระทบต่อภูมิทัศน์ ทั้งนี้แนวทางการการพัฒนาชุมชนที่ เสริมสร้างการพัฒนา ควรยึดถือปฏิบัติ ดังนี้

1) การบริหารจัดการในเชิงแผนและนโยบายของหน่วยงานในท้องถิ่น

การวางแผนเพื่อพัฒนา ควรเป็นแผนในระดับแผนปฏิบัติการที่มีความชัดเจนในการดำเนินงาน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นตอนกระบวนการดำเนินงาน ระยะเวลาของโครงการต่าง ๆ และการจัดตั้งงบประมาณ โดยมีหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงาน อันจะทำให้การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินงานทั้งหมดจากรัฐบาล รวมทั้งแหล่งเงินทุนจาก กองทุนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเสนอแนะวิธีการการพัฒนา มากกว่านำมาใช้ในการของงบประมาณเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

PROJECT.

*

- 1 พิพิธภัณฑ์
- 2 The Villager's Spiritual United
- 3 หอสมุด
- 4 Silk product
- 5 ศูนย์พัฒนาสตรีในท้องถิ่น
- 6 Learning center & career center
- 7 The boutique MUD-MI
- 8 สภากาแฟ
- 9 คลาน้ำ
- 10 The pavilion of Farm tourism
- 11 The Rice Learning Center
- 12 The Development Agriculture Center
- 13 The Cooperative way of Life

ภาพประกอบที่ 6.4 แนวคิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ที่มา: <https://sites.google.com/site/archcommunitydevelopment/file-cabinet>

2) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

เพื่อบรรลุผลที่ได้จากการวางแผน ควรได้รับการสนองตอบจากชุมชน และสังคมท้องถิ่น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา แนวทางการจัดการ ควรให้ความสำคัญต่อ สิทธิของประชาชนในท้องถิ่น และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับ นโยบายและแผนงานที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตลอดจนเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาแก่

ประชาชน ทำได้โดยให้ความรู้และการศึกษาทั้งในโรงเรียน และนอกระบบ มีการฝึกอบรม รวมไปถึง การประชาสัมพันธ์การจัดทำแนวทางหรือคู่มือ ทั้งนี้กระบวนการมีส่วนร่วมนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับตั้งแต่ระดับองค์กรหน่วยงานของรัฐ จนถึงในระดับชุมชนขนาดเล็ก ต้องใช้มิติของภาคประชาชนในการจัดการและการแก้ปัญหาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และผลจากการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

ภาพประกอบที่ 6.5 เส้นทางการเดินทางภายในชุมชน

3) การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐเพื่ออนุรักษ์

มาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้เพื่อควบคุมการอนุรักษ์ และส่งเสริมการพัฒนาภูมิทัศน์ชุมชนให้เป็นไปตามหลักการสุนทรียภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นทั้งของหน่วยงานของรัฐและเอกชน การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นกลไกของรัฐ ที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น เป็นไปตามผังที่ได้กำหนดไว้ในอนาคตของชุมชน จะให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมทางกฎหมายผังเมืองที่ออกตามพระราชบัญญัติ และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบัญญัติของท้องถิ่น ที่บังคับใช้เฉพาะในขอบเขตพื้นที่การปกครองตามลักษณะความต้องการบังคับใช้ของท้องถิ่น รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางผังเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 เป็นต้น และการใช้มาตรการควบคุมการบังคับใช้ทางกฎหมายทั้งใน

ส่วนเทศบัญญัติ และข้อบังคับของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามแผนการดำเนินงานของการอนุรักษ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

ภาพประกอบที่ 6.6 สร้างภูมิทัศน์ชุมชนบริเวณริมน้ำ

6.3 ข้อเสนอแนะทางการวางผัง (Guidelines for Planning)

ใช้หลักการเมืองยั่งยืน (Jacobs 1965, Jenks, Burton and Williams 1996, 2000) โดยเสนอให้มีการใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ คงความหนาแน่นของสิ่งปลูกสร้างเดิม แต่เพิ่มการใช้ที่ดินอย่างหลากหลาย ในด้านกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ประหยัดการสัญจรและพลังงานโดยประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และคงเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้มากที่สุด

1) สร้างความเป็นถิ่นที่และเอกลักษณ์ (Place and Identity) เสนอให้เก็บรักษาต้นไม้ขนาดใหญ่บริเวณรอบชุมชนรักษาขนาดสัดส่วนของอาคารที่อาจจะสร้างขึ้นใหม่ไม่ให้สูงเกินระดับเดิม และกำหนดขนาดถนนไว้เท่าเดิมเพื่อเป็นการอนุรักษ์อาคารและสภาพแวดล้อม อีกทั้งเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงไว้ตามเดิม

2) ระบบการสัญจรมีประสิทธิภาพและปลอดภัย (Efficient and non-polluted Transportation) ควรส่งเสริมการใช้จักรยานและทางเดินเท้า ตามหลักการชุมชนเมืองยั่งยืน อันเป็นชุมชนจักรยาน นอกจากจะใช้ในพื้นที่แล้วยังสามารถใช้สัญจรเข้าสู่พื้นที่ โดยสร้างเส้นทางเดินไม่ต้องย้อนกลับทางเดิม และกลับไปยังทางเข้าเดิมแบบเป็นวงแหวน ควรจัดหาที่จอดรถเพื่อการเปลี่ยนระบบการสัญจรเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่โล่ง เสนอให้สร้างเส้นทางเดินที่การจัดภูมิทัศน์ตลอดเส้นทาง

ภาพประกอบที่ 6.7 สร้างเส้นทางรถท่องเที่ยวโดยเน้นจักรยาน

3) การแบ่งเขตที่ดิน (Zoning) เพื่อการใช้งาน อย่างผสมผสาน (Mixed Use) เมื่อจัดวางโครงข่ายเส้นทางสัญจรแล้วที่ดินซึ่งถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ เกิดความเป็นสาธารณะและส่วนตัวในระดับต่าง ๆ กัน จึงเสนอแนวทางการพัฒนาใช้ดังนี้

- เขตพักอาศัย (Residential Zone) เป็นบ้านพักอาศัย เว้นไม้ก่ได้สูงเสนอให้พัฒนาไปเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการบริการนักท่องเที่ยว มีการกระจายตัวของบ้านพักในชุมชน ควรมีการจำกัดการขยายตัวของชุมชนไม่ให้รุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรม

- เขตนักท่องเที่ยว (Tourist Zone) บริเวณสาธารณะเดิม ตลอดแนวถนนหลักชุมชนเชื่อมระหว่างทางหลวงแผ่นดิน กับชุมชนบ้านหมี่ เสนอให้พัฒนาเป็นอาคารขนาดเล็กโปร่งกระจายตัวเชื่อมด้วยทางเดินแบบเปิดโล่ง และลานกิจกรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรม ศูนย์จำหน่ายผ้ามัดหมี่ ห้องสมุด ร้านกาแฟ ศูนย์พัฒนาด้านการเกษตรกรรม

- เขตพื้นที่เกษตรกรรม (Agriculture Zone) เสนอให้คงพื้นที่เดิมไว้ทั้งหมดและพัฒนาบางส่วนในพื้นที่บริเวณริมถนนให้เป็นการจัดภูมิทัศน์ชุมชน

- เขตพื้นที่สีเขียว (Green Zone) เสนอให้คงพื้นที่สีเขียวเดิมไว้ทั้งหมดและพัฒนาบางส่วนในพื้นที่ไปเป็นอาคารอเนกประสงค์ และลานกิจกรรมของชุมชน

- เขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ได้แก่ พื้นที่สีเขียวริมหนองน้ำ สวนผลไม้หลังชุมชน กำหนดให้เป็นกันชนระหว่างเขตพักอาศัยกับเขตเกษตรกรรม

- เขตพื้นที่บริการ (Service Zone) เป็นพื้นที่มุมด้านใต้ ซึ่งใช้เป็นส่วนบำบัดน้ำเสียขยะ สถานีไฟฟ้าและการบริการอื่น ๆ อยู่แล้ว ให้คงพื้นที่ส่วนบริการชุมชนไว้ที่เดิม

ภาพประกอบที่ 6.8 กำหนดให้ชุมชนมีการใช้จักรยาน

4) การประหยัดพลังงาน (Energy Efficient) การลดการสัญจรเข้าสู่ชุมชน โดยชักจูงให้นักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ช่วยประหยัดการเดินทางและลดการใช้น้ำมันอันเป็นวิกฤตการณ์ของโลก ในขณะนี้ไปได้เป็นอย่างมาก การสัญจรในพื้นที่ที่กำหนดระบบทางเท้าและจักรยาน โดยการใช้นโยบายที่สอดคล้องกันในพื้นที่ กั้นรถยนต์บุคคลภายนอกไว้ในโซนนอก และเปลี่ยนการสัญจรภายในเป็นแบบปลอดภัยเพื่อต้อนรับการสัญจรจากพื้นที่ การจัดวางอาคารและรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่ศึกษาควรคำนึงถึงการระบายอากาศและการกันแดดที่เหมาะสม ใช้ภูมิสถาปัตยกรรมสร้างสภาวะแวดล้อมที่น่าสบาย เพื่อลดการใช้พลังงานในตัวอาคาร

5) การรักษานิเวศวิทยาของพื้นที่ (Ecological Concern) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่เกษตรกรรมและลำคลองระบายน้ำแบบเปิด เสนอให้ขุดรวมบ่อน้ำย่อย เป็นบึงขนาดใหญ่ เพื่อนำดินในพื้นที่มาถมในส่วนที่จะสร้างอาคารใหม่ ขุดลอกคลองระบายน้ำ เพื่อส่งเสริมระบบระบายน้ำเปิดแบบดั้งเดิม เพื่อรดน้ำต้นไม้ในพื้นที่ซึ่งเสนอให้มีแปลงผักปลอดสารพิษ สำหรับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่มาปลูก และใช้บริเวณผืนดินไปกับต้นไม้เดิมที่เก็บรักษาไว้และปลูกใหม่เพิ่มเติม

6) ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เสนอให้มีพื้นที่โล่งเป็นกลุ่มย่อยๆ เชื่อมต่อกันด้วยทางเท้าและจักรยาน เพื่อกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ปลูกผัก พักผ่อน ออกกำลังกาย โดยมีพื้นที่สีเขียวตลอดแทรกอยู่ในทุกบริเวณ พื้นที่บ้านพัก ที่อนุรักษ์ไว้อาจใช้เป็นสโมสรชุมชนที่รวมกิจกรรมทางสังคม

PROJECT

- 1 พิพิธภัณฑ์
- 2 The Villager's Spiritual Unites
- 3 หอสมุด
- 4 Silkproduct
- 5 ศูนย์พัฒนาอาชีพบ้านใหม่
- 6 Learning center & career center
- 7 The boutique MUD-MI
- 8 สหกรณ์
- 9 ตลาดน้ำ
- 10 The pavilion of Harmonious
- 11 The Rice Learning Center
- 12 The Development Agriculture Center
- 13 The Cooperative way of Life

ภาพประกอบที่ 6.9 ผังบริเวณแสดงเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

7) ส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานนั้น จะส่งเสริมให้เกิดการค้าศิลปะหัตถกรรมเพื่อการค้าเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

- เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน
- เพิ่มพื้นที่ลานจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว
- เพิ่มลานกิจกรรมในชุมชน และส่วนสาธารณะ ส่วนนั่งเล่น
- ทำศูนย์การเรียนรู้อุตสาหกรรมผ้าทอไทยพวน
- สร้างการจดจำและเอกลักษณ์ให้กับทางเข้าโครงการใหม่
- พัฒนาหลังคาคลุมทางเดินตลอดแนวตลาดเพื่อความร่วมมือ และลดการใช้รถยนต์

จากวิสัยทัศน์ของการพัฒนาที่ต้องการให้ชุมชนอยู่ได้ยั่งยืนโดยการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของชุมชนโดยการเน้นไปที่สินค้าของชุมชนที่ประชากรในชุมชนผลิตขึ้นโดยการสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพื้นที่ขายผลิตภัณฑ์โดยจะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้โครงการและศูนย์เรียนรู้ ศิลปะการทอผ้าของหมู่บ้านและสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้าน

6.4 บทบาทการพัฒนาชุมชนบ้านใหม่

บทบาทของพื้นที่ในอนาคตเมื่อมีการพัฒนาอย่างเต็มที่แล้ว จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่ที่มีศักยภาพชุมชนสนองต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้อย่างเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มกิจกรรมในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับการเป็นพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรม ทำให้เกิดจินตภาพที่ดี ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นหน้าตาแก่ชุมชนสร้างภูมิทัศน์ที่ดีกับนักท่องเที่ยวที่ผ่านเข้ามาสามารถจดจำความสวยงามของชุมชนได้ง่ายและชัดเจน กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นได้แก่

- ย่านตลาดกลางแจ้งและร้านค้าเดิมที่ปรับปรุงให้มีการใช้งานได้สะดวก เป็นระเบียบ สะอาด และยังคงสถาปัตยกรรมเดิมให้มากที่สุด
- ย่านลานกิจกรรมระดับชุมชน ลานสุขภาพสำหรับการเล่นกีฬา ออกกำลังกาย รวมถึง กิจกรรมการค้าขาย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในบางช่วงเวลา ที่กำหนดขึ้นในชุมชน
- ย่านสวนสาธารณะสำหรับชุมชน ใช้ร่วมกับลานกิจกรรมเพื่อเชื่อมต่อ การท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

ภาพประกอบที่ 6.10 ผังการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรม

ที่มา: <https://sites.google.com/site/nakornratchasima41/-06>

6.4.1 ความมุ่งหมาย

เพื่อจัดระเบียบการใช้ที่ดินของกิจกรรมหลักของชุมชน ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์พื้นที่ชุมชนริมน้ำและการจราจร สัญจรของรถและคนเดินเท้าให้ตอบรับกับคุณภาพการอยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนเกษตรกรรม

6.4.2 วัตถุประสงค์

- เพื่อแก้ปัญหาการขาดประสิทธิภาพในการใช้พื้นที่และพื้นที่ย่านเกษตรกรรมเดิมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม
- เพื่อลดปัญหาความไม่เหมาะสมในการใช้พื้นที่ และเพิ่มสวนสาธารณะที่ทำให้เกิดภูมิทัศน์และจินตภาพแก่ผู้ใช้พื้นที่และเพิ่มทางสัญจรให้กับนักท่องเที่ยวผ่านพื้นที่
- เพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชน และหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นได้เข้าใจถึงการจัดทำผังเฉพาะ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาในพื้นที่อื่น

ภาพประกอบที่ 6.11 ลานกิจกรรมชุมชน และ ภูมิทัศน์ริมถนน

6.4.3 เป้าหมาย

- ทำการปรับปรุงผังชุมชน และเส้นทางหลักที่เชื่อมการเข้าถึงชุมชนให้มีความสะดวก สะอาด น่าใช้งาน

ภาพประกอบที่ 6.12 ส่งเสริมภูมิทัศน์ชุมชน

- ทำการปรับปรุงลานการค้าขาย และพื้นที่สวนสาธารณะให้เกิดกิจกรรมที่สร้างภูมิทัศน์ และจินตภาพที่สวยงาม และมีการใช้งานที่แยกออกจากเส้นทางจราจร

ภาพประกอบที่ 6.13 เสนอให้จัดทำภูมิทัศน์ริมถนน

- เพิ่มประสิทธิภาพการสัญจรของรถยนต์ที่สวนทางที่โครงการให้เป็นไปตามศักยภาพของถนนสายหลักของชุมชน

6.4.4 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม

แม้ว่าในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดลพบุรีอยู่ในอัตราต่ำ สืบเนื่องจากการพัฒนาของจังหวัดคงที่ไม่มีโครงการขนาดใหญ่ อีกทั้งเป็นพื้นที่ของกิจกรรมกองทัพเป็นส่วนใหญ่ ประชากรของบ้านหมี่มีรายได้ไม่เพียงพอต้องออกไปหางานทำต่างถิ่น ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องอนุรักษ์ชุมชนเกษตรกรรมนี้ไว้ ก่อนที่เราจะสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้ไป การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชนต้องพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งพัฒนาวิถีชีวิตชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ชุมชนช่วยกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดวิถีชีวิตอันผูกพันกันทางวัฒนธรรม และที่สำคัญคือวัฒนธรรมการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม คนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทเป็นอย่างมาก และยังทำหน้าที่ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมจะเห็นได้ดังนี้

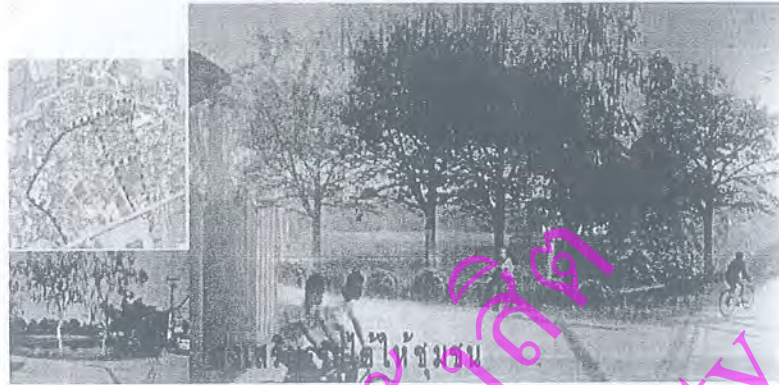

ภาพประกอบที่ 6.14 เสนอให้ปรับทัศนียภาพริมถนน

1) ด้านการดำเนินชีวิต

วิถีชีวิตไทยพวนของคนในชุมชนบ้านหมี่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย สันโดษ มักน้อย อาศัยเฉพาะสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

DESIGN.

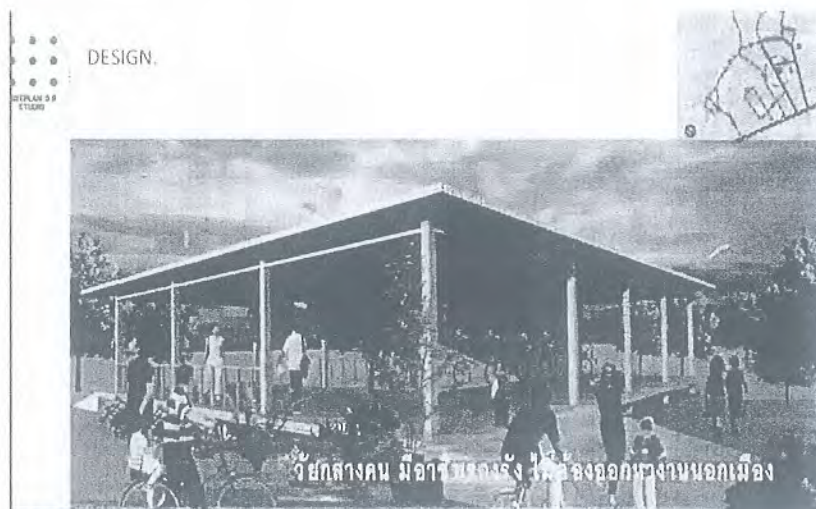
ภาพประกอบที่ 6.15 เสนอให้ปรับทัศนียภาพบึงสาธารณะ

ภาพประกอบที่ 6.16 เสนอให้ปรับทัศนียภาพลานสาธารณะ

2) ด้านเศรษฐกิจ

รายรับส่วนใหญ่ของชุมชนเกิดขึ้นจากการเกษตร และอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีความเป็นอยู่ดีปานกลาง และเน้นเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพประกอบที่ 6.17 เสนอให้มีอาคารอเนกประสงค์ชุมชน

3) ด้านการอยู่อาศัย

การอาศัยในบ้านเรือนและสิ่งแวดลอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสถานที่ ไม่ทำลาย หรือสร้างความเสียหายต่อสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดลอม

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย

7.1 ผลการวิจัย

ชุมชนบ้านหมีสะท้อนสังคมชาวไทยพวนแบบดั้งเดิม เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม แต่ด้วยภูมิปัญญาของคนไทยพวนในการปรับตัวและปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย โดยตระหนักถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้นวิถีที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ 'การผสมผสาน' อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลถึงลักษณะของผังชุมชน ผสมผสานกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ธรรมชาติ ดังเห็นได้จากลักษณะของการตั้งกลุ่มบ้านเรือนที่ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยแทรกไปกับกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่เพื่อสร้างร่มเงา และเว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบบริเวณสิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็น ตลอดจนเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อคติความเชื่อ ในส่วนของภูมิทัศน์ที่อยู่ติดออกมาจากชุมชนจะเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่ นา สวนผลไม้ โดยผืนนามักจะอยู่ไม่ไกลจากกลุ่มบ้านเรือน และบางครั้งจะถูกสลับด้วยพื้นที่ ไร่ นา สวนผสม เมื่อพิจารณาภูมิทัศน์ภายในชุมชนพบว่า ขอบเขตของอาณาบริเวณบ้านแต่ละหลังมีลักษณะการใช้พื้นที่เปิดโล่งมีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่มีรั้วแสดงอาณาเขตของพื้นที่ โดยไม่ปิดกั้นการเข้าถึง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่ถ้อยถ้อยอาศัยและพึ่งพากันตามแบบอย่างชุมชนไทยพวนดั้งเดิมและผูกพันแน่นแฟ้น ตามลักษณะของชุมชนเครือญาติ ในส่วนพื้นที่ที่สามารถบ่งบอกถึงการเป็นศูนย์กลางของชุมชนตั้งอยู่ในตำแหน่งที่สามารถสังเกตและเข้าถึงได้ง่ายในหมู่บ้าน คือพื้นที่บริเวณรอบหนองน้ำ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีความหมายต่อชุมชน จากการวิเคราะห์ลักษณะของชุมชนสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของชุมชน คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของชนชาติที่สะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชนและมีความเป็นถิ่นที่อย่างชัดเจนในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมนั้นจะแสดงออกมาอย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรม ประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สิ่งที่สรุปได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์รักษาสิ่งที่ดีงามของสังคมให้คงอยู่ อันได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ โดยได้นำศักยภาพของชุมชนด้านต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผสมผสานกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ทำให้เกิดเป็นลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและนิเวศ โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน สวณภาควัฒนธรรมมีหน้าที่ให้การ

สนับสนุนในด้านงบประมาณและแผนนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)
ดังนั้นจึงเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมดังนี้

ประโยชน์ด้านกายภาพ

1) การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพ โดยนำพื้นที่ว่างของชุมชนมาสร้าง
ประโยชน์ เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศที่
สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน

2) อนุรักษ์รักษาและเผยแพร่รูปแบบสถาปัตยกรรมท้องถิ่น โดยนักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้
และได้รับการถ่ายทอดโดยการเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

3) สร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่และน่าเยือนให้กับชุมชน

ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ

สร้างอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงนิเวศ
ที่ผู้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับ
ชาวชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย

ประโยชน์ด้านสังคม

1) ชุมชนเกิดความรักและความหวงแหนท้องถิ่น และชาติพันธุ์ โดยผ่านกระบวนการมี
ส่วนร่วมการอบรม และการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี ดึงดูดให้ชาวชุมชนหันกลับมาทำงานใน
ท้องถิ่นเพื่อช่วยกันรักษาสิ่งที่ดีงามของชุมชนไว้ ส่งผลดีต่อสถาบันครอบครัว และความผูกพันสามัคคี
ของชุมชน

2) สามารถอนุรักษ์และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ ทั้งรูปแบบวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าให้กับชุมชนรุ่นหลังได้ โดย
ผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดทั้งทางตรงและทางอ้อมจากบรรพบุรุษ

3) เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง โดย
สามารถสร้างประโยชน์ทางการท่องเที่ยวควบคู่กับด้านการศึกษา จัดเป็นรูปแบบการพักผ่อน
หย่อนใจอีกรูปแบบหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันยังทำให้ได้รับความรู้ทางด้าน ศิลปะ
และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี

4) เป็นชุมชนตัวอย่างให้กับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม
ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ฯลฯ ตลอดจนเป็นแนวทางการ
พัฒนาให้กับท้องถิ่นที่สนใจต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันเยาวชนไทยพวนได้เริ่มละเลยอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้วผันตัวเองไปสู่ความเป็นสากลมากขึ้น กำลังเป็นที่น่าวิตกของคนในชุมชน ถ้าไม่มีระบบการจัดการแบบองค์รวม อาจมีการสูญเสียอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นับเป็นการบั่นทอนคุณค่าขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม คนรุ่นใหม่ในชุมชนเองมีการเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและความเชื่อ เพราะคิดว่าเชื้อชาติไทยพวน เป็นเรื่องของความล้าสมัยไม่น่าภาคภูมิใจ เมื่อตกอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ โอกาสที่วัฒนธรรมจะหมดสภาพมีมากขึ้น และถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมอื่น แม้ว่าการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนเจริญก้าวหน้าในอนาคตก็ตาม แต่การพัฒนาควรมีการวางแผนและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีเดิมของชุมชนด้วย มิฉะนั้นจะทำให้ การพัฒนาเศรษฐกิจกลายเป็นการทำลายแหล่งวัฒนธรรมของชาติ ปรากฏการณ์เช่นนี้ มีตัวอย่างแล้วในหลายชุมชน

วิจัยนี้ได้นำเสนอในลักษณะการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ ความเข้าใจในบริบททางสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งที่ม้งานวิจัยเป็นคนในพื้นที่มีประสบการณ์ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถเสนอแนวทางเลือกที่คงอัตลักษณ์ ซึ่งมีความเป็นไปได้ เหมาะสม และยืดหยุ่นสำหรับการตัดสินใจ โครงการพัฒนาพื้นที่ ในขั้นต่อไปควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ทางการเงิน (Feasibility Study) เพื่อจัดทำแผนและขั้นตอนในการพัฒนาให้เกิดการคุ้มทุนและคงคุณค่าทางด้านจิตใจ ดังนั้นการวางแผนดำเนินการ จะทำให้เกิดความมั่นใจของผู้อยู่อาศัยเดิมเพื่อให้เกิดชุมชนยั่งยืนตามจุดมุ่งหมาย การดำเนินในลักษณะนี้เป็นมิติใหม่ที่ภาครัฐ ได้เริ่มให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่ดีและต่อเนื่อง ปัญหาที่ผ่านมากับผังแม่บทที่เกิดขึ้นและเกิดจากการกำหนดนโยบายโดยไม่มีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ทำให้ไม่สัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจเป็นกลยุทธ์ช่วยผลักดันให้การวางผังประสบความสำเร็จและมีการนำมาใช้ทางเลือกในการวางผัง การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่เป็นอุดมคติของยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งในประเทศไทยยังคงประสบปัญหาในการนำมาใช้อย่างจริงจัง

บรรณานุกรม

กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ผังภาคกลาง ปี พ.ศ. 2600: รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง, 2551.

กระทรวงมหาดไทย กองวิจัยสำนักผังเมือง. 2529. รายงานวิจัย จังหวัดลพบุรี.

กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. มาตรฐานการจัดที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

สถิติจังหวัดลพบุรี. 2554. สรุปผลการสำรวจ โครงการสำรวจภาวะการทำงานของประชาชน จังหวัดลพบุรี ไตรมาส 4 ตุลาคม- ธันวาคม 2553. จังหวัดลพบุรี.

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2551). *เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวความคิดและยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

กองวิชาการและแผนงาน กรมการพัฒนาชุมชน. 2551. *แผนยุทธศาสตร์ กรมการพัฒนาชุมชน*.

พ.ศ.2551-2554. บริษัททำไทยเพรส จำกัด, กรุงเทพฯ.

กองสวัสดิการสังคม รายงานสรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2553 จังหวัดลพบุรี

กัธกร กุศล. 2545. การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี.

พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

แผนพัฒนาจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2553-2556 (ฉบับปรับปรุง) คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดนครราชสีมาแบบบูรณาการ

คู่มือการบริหารงานและการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล่มที่ 2 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดย ทีมโครงการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) สำนักงานภาค 2545

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สมุดรายงานสถิติจังหวัดนครราชสีมา ฉบับ พ.ศ.2552.กรุงเทพมหานคร:

ห.จ.ก.โรงพิมพ์อักษรไทย, 2553. (ม.ป.พ.,ม.ป.ป).

สำนักพัฒนาและส่งเสริมการบริหารราชการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.2552

จิตจำนงค์ กิติเกียรติ. 2525. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : คุณพินอักษรกิจ

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร: ส.ส.น.

ไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 1.

ทองศักดิ์ คุ่มไชนะ และคนอื่น ๆ. 2534. การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรมการพัฒนาชุมชน.

บริษัทไร่ไทยเพรส จำกัด. กรุงเทพฯ.

เสรี พงศ์พิศ ร้อยคำที่ควรรู้ กรุงเทพฯ 2547

เสรี พงศ์พิศ ฐานคิด กรุงเทพฯ 2548

เสรี พงศ์พิศ วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิต เศรษฐกิจชุมชน กรุงเทพฯ 2548

สัญญา สัญญาวิวัฒน์,(2526), การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, หน้า 5.

บทความพิเศษของ ทันทรศรี หน้า 33 มติชนสุดสัปดาห์ 6-12 ต.ค. 49 ปีที่ 26 ฉบับที่ 1364

พทยา สายหนู, "การพัฒนาสังคม" ใน อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา ภรณ์สุด (บรรณาธิการ), หน้า 586.

ทิตยา สุวรรณชฎ, "สังคมวิทยา" ใน วิทยาศาสตร์สังคม (กรุงเทพมหานคร :

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517), หน้า 187-189.

วิทยากร เชียงกุล, (2527), การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ ชับแกระ, หน้า 17-18.

บุญเพรง บ้านบางพูน. (2527). ศรีท้าวพลังชุมชน ข้อคิดและประสบการณ์ในงานพัฒนาชนบท.

กรุงเทพฯ: สมาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

ปรารธนา แซ่อึ้ง, 'ประวัติการอพยพเคลื่อนย้ายของชาวไทยพวนในประเทศไทย',

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ก.ค.2548

ปรารธนา แซ่อึ้ง, 'ลักษณะทั่วไปของชาวไทยพวน ในเขตอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี',

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ก.ค.2548

สมคิด จุมทอง, วัฒนธรรมไทยพวนตำบลบ้านทราย, องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านทราย

อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เขตตลิ่งชัน

กรุงเทพฯ ก.ค.2546

เกียรติกดิ์ อ่อนละม้าย, วิธีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในกระแสโลกาภิวัตน์: "ศึกษาเฉพาะกรณี

ชุมชนไทยพวน ตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี", วิทยานิพนธ์

หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์: 2540

ศูนย์สารสนเทศเพื่อการบริหารและงานปกครอง. กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย.

"ข้อมูลการปกครอง." [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก

<http://www.dopa.go.th/padmic/jungwad76/jungwad76.htm> [ม.ป.ป.]. เมษายน 2553.

ประกาศสำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร

แยกเป็นกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่าง ๆ ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2554 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
ข้อมูลทั่วไปลพบุรี, ฝ่ายประชาสัมพันธ์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี ถนนนารายณ์มหาราช
ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมืองลพบุรี[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
<http://www.loppao.com/index.php> ณ วันที่ 3 กรกฎาคม 2555
พัฒนา กิติอาษา. (2544). *ท้องถิ่นนิยม*. กรุงเทพฯ: กองทุนอินทร์-สมเพื่อการวิจัยทาง มานุษยวิทยา.
ยุคติ มุกดาวิจิตร. (2538). *การก่อตัวของกระแสวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย พ.ศ.2520-2537*.
ศุภชัย เจริญวงศ์. (2544). *ถอดรหัสการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ.(บรรณาธิการ). (2531). *พึ่งตนเองในชนบท อีกบทหนึ่งของ การ
ทบทวนโลกทัศน์แห่งการพึ่งตนเอง*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ). (2531). *ทิศทางหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
อภิชาติ ทองอยู่ และคณะ. (2530). *รายงานการวิจัย สถาบันหมู่บ้านกับการพึ่งตนเอง*.
อภิชัย พันธเสน. (2541). *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรค แนวคิด ทฤษฎี และภาพรวมของ
การพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา.
อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ), *ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ
(กรุงเทพมหานคร:ชุมชนสหกรณ์การชาย และการซื้อแห่งประเทศไทย, 2515)*, หน้า 2-8.
องค์การบริหารส่วนจังหวัดลพบุรี. *สรุปรายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2553 จังหวัดลพบุรี*
เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โครงการส่งเสริมสมรรถนะให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และชุมชนในการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย 2550: 47-58

ภาษาอังกฤษ

Bowie, K.A. (1992). Unraveling the Myth of the Subsistence Economy: Textile Production in Nineteenth-Century Northern Thailand. *The Journal of Asian Studies*. 51: 4.
Feitden Vemard M. and Jokitehto, Management Guideline for World Cultural Heritage Site. Rome: ICCROM. 1993
Kitahara, A. (1996). *The Thai Rural Community Reconsidered: Historical Community Formation and Contemporary Development Movements*. Bangkok: The Political Economy Centre Faculty of Economics Chulalongkorn University.

http://www.sci.rubon.ac.th/chem/lao_thaipuan.html

<http://lib.ary.rits.ac.th/il/lop/trad/trad1.html>

http://ora.kku.ac.th/Journal/journal1_44/

<http://www.sac.or.th/database/ethnic/phuan.html>

http://www.ksafe.com/profiles/p_code4/2060.html

Jacobs, J. 1965. The Death and Life of Great American Cities, Pelican Book, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K.1996. The Compact City: A Sustainable Urban Form E&FN SPON, London.

Jenks, M. Burton, E. and Williams, K.2000. Achieving Sustainable Urban Form E&FN SPON, London.

Kasama, B. 2004 .Bangkok Streetlife: Transformation of place in three communities. In Faculty of Architecture, Building and Planning The University of Melbourne, Melbourne.

Shankland Cox Partnership. Third world urban housing : Aspirations, Resources, Programmes, Projects. London : Building Research Establishment, 1977

Wakely, Patrick I. Urban Housing Strategies : Education and Realization /

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

ประวัติส่วนตัวและผลงาน

นางสาวรสรินทร์ ชอว์

สถานที่ติดต่อ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

52/347 หมู่บ้านเมืองเอก ถนนพหลโยธิน หลักหก ปทุมธานี 12000

EDUCATIONAL QUALIFICATION

2010 MA in Architecture, University of Liverpool, Liverpool, UK

2005 Bachelor of Architecture, Silpakorn University, Bangkok, Thailand

PROFESSIONAL AFFILIATIONS

- Registered Architect, The Association of Siamese Architects Under Royal Patronage
Founded in 1934 Bangkok, Thailand No. 11513

PROFESSIONAL EXPERIENCE

- 2005-2009 Architect, K.J.M. Architekten and Planner Co.,Ltd.

ACADEMIC RESEARCH

- 2009 Lighting Simulation
 - Ecotect, Passive Solar Dwelling
 - Ecotect, Adventures in Space Perception
- 2009 Dissertation: The Healthy Community
How cohousing can encourage human well-being in Thailand

PROFESSIONAL TRAINING

- Building Inspector, Faculty of Engineering, Mahidol University, Thailand

ACCOMPLISHMENTS

- Top 20 finalists – “Color Urban”, Competition Organized by Nipponpaint co.,ltd, Thailand
In The Association with The Association of Siamese Architects Under Royal Patronage.
- Top 10 finalists – Thai Pavilion Design Competition.